

МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПОВІТРЯНИХ СИЛ
імені ІВАНА КОЖЕДУБА

**ПРИКЛАДИ ЕПІЗОДІВ
БОЙОВИХ ДІЙ
У ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ
XX ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ**

Навчальний посібник

Харків

2021

УДК 355.422 (075.8)
П75

*Затверджено до видання вченою радою
Харківського національного університету
Повітряних Сил імені Івана Кожедуба
(протокол № 13 від 21.07.2020 року)*

Автори: С. В. Гузченко, Г. Б. Гишко, Р. Ж. Малицький,
Є. В. Скиба, В. В. Пугач.

Рецензенти: С. П. Ярош, заслужений працівник освіти України,
доктор військових наук, професор (ХНУПС);
В. Г. Малюга, доктор військових наук, снс (ХНУПС).

Приклади епізодів бойових дій у збройних конфліктах другої половини
П75 ХХ початку ХХІ століття : навч. посіб. / С. В. Гузченко, Г. Б. Гишко,
Р. Ж. Малицький та ін. – Х. : ХНУПС, 2021. – 112 с.

У навчальному посібнику наведено приклади епізодів бойових дій у збройних конфліктах другої половини ХХ та початку ХХІ століття.

Критерієм добору епізодів стали результати аналізу найбільш яскравих і достатньо глибоко розкритих епізодів бойових дій підрозділів та частин, які мали місце у локальних збройних конфліктах останніх десятиліть.

Призначений для курсантів університету та студентів, які навчаються за програмою підготовки офіцерів запасу, з метою надання теоретичних знань, формування організаційних та аналітичних здібностей майбутніх командирів до виконання завдань за призначенням, надання допомоги щодо здобуття необхідних вмінь і навичок при вивченні курсантами навчальних дисциплін “Загальна тактика”, “Історія війн та військового мистецтва”, “Основи військового управління (у т. ч. штабні процедури НАТО)”.

УДК 355.422 (075.8)

© Гузченко С. В., Гишко Г. Б., Малицький Р. Ж.,
Скиба Є. В., Пугач В. В., 2021

© Харківський національний університет
Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, 2021

ЗМІСТ

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ.....	6
ВСТУП.....	8
АНАЛІЗ НОВИХ ФОРМ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ У ЛОКАЛЬНИХ КОНФЛІКТАХ СУЧАСНОСТІ.....	10
1. ПЕРЕСУВАННЯ ВІЙСЬК (СИЛ).....	14
1.1. Супроводження колони посиленою десантно-штурмовою ротою (дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.).....	14
1.2. Дії польових командирів караванів моджахедів під час пересування в ході бойових дій (дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.).....	16
1.3. Марш окремого розвідувального батальйону (дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.).....	20
1.4. Ведення бойових дій під час патрулювання, виконання завдань пересувним блокпостом (військова операція Багатонаціональних сил в Іраку, 2004 р.).....	22
Питання для самоконтролю.....	23
2. БОЙОВІ ДІЇ В ОБОРОНІ.....	24
2.1. Оборона мотопіхотної дивізії (Четверта арабо-ізраїльська війна, 1973 р.).....	24
2.2. Оборонний бій танкового взводу (Четверта арабо-ізраїльська війна, 1973 р.).....	26
2.3. Дії у разі виникнення позаштатних ситуацій (обстрілів, засідок та ін.), вихід із бою (військова операція Багатонаціональних сил в Іраку. Участь Місії ООН з підтримки миру в Іраку, 2004 р.).....	29
Питання для самоконтролю.....	30
3. БОЙОВІ ДІЇ В НАСТУПІ.....	31
3.1. Наступальна операція “Кидок тигра” (Грузино-осетинський конфлікт, 2008 р.).....	31
3.2. Форсування Суецького каналу єгипетськими військами (Четверта арабо-ізраїльська війна, 1973 р.).....	32
3.3. Повітряно-наземна наступальна операція (війна в Перській затоці. Дії Багатонаціональних сил з визволення Кувейту, 1991 р.).....	35
3.4. Наступ бригади (Четверта арабо-ізраїльська війна, 1973 р.).....	38
3.5. Наступ механізованої дивізії (Війна в Перській затоці. Дії Багатонаціональних сил з визволення Кувейту, 1991 р.).....	39
3.6. Наступальна операція (дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.)...	42
3.7. Наступальна операція з захоплення гірського перевалу (дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.).....	46
3.8. Ведення рейдових дій тактичною групою (дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.).....	49

3.9. Дії тактичного повітряного десанту (дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.).....	52
3.10. Наступ мотострілецького взводу в горах (дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.).....	53
Питання для самоконтролю.....	57
4. СТАБІЛІЗАЦІЙНІ ДІЇ.....	58
4.1. Знищення збройних формувань повстанців (дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.).....	58
4.2. Знищення загону повстанців силами посиленого мотострілецького батальйону (дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.).....	59
4.3. Бойові дії батальйонних тактичних груп (дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.).....	61
4.4. Дії військ під час охорони та оборони комунікацій, режимних зон, важливих об'єктів (дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.).....	64
4.5. Спеціальна операція (Громадянська війна між Північним та Південним В'єтнамом за участю США, 1964 – 1973 рр.).....	67
4.6. Захоплення аеромобільним загonom навчального центру незаконно-озброєного формування (дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.).....	70
4.7. Блокування бази бойовиків (дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.).....	72
Питання для самоконтролю.....	73
5. СПЕЦІАЛЬНІ ТА ДИВЕРСІЙНО-РОЗВІДУВАЛЬНІ ДІЇ.....	74
5.1. Диверсійні дії проти підрозділів, що здійснюють пересування (Друга чеченська війна, 1999 – 2009 рр.).....	74
5.2. Диверсійні дії проти підрозділів, що здійснюють пересування (дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.).....	76
5.3. Дії підрозділів спеціального призначення (війна в Перській затоці. Дії Багатонаціональних сил з визволення Кувейту, 1991 р.).....	78
5.4. Дії оглядових груп (аеромобільно-пошукові дії) (дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.).....	79
5.5. Дії підрозділів спеціального призначення під час порятунку пілота F-117 (військова операція НАТО “Союзницька сила” у Союзній Федеративній Республіці Югославія, 1999 р.).....	81
5.6. Захоплення і знищення важливих об'єктів противника (дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.).....	83
5.7. Використання тунелів бойовими групами (арабо-ізраїльські зіткнення, 2006 р.).....	86
5.8. Здійснення пошуку та проведення операції з зачистки у населеному пункті (військова операція Багатонаціональних сил в Іраку, 2004 р.).....	88
Питання для самоконтролю.....	90

6. БОЙОВІ ДІЇ ВІЙСЬКОВО-ПОВІТРЯНИХ (ПОВІТРЯНИХ) СИЛ.....	91
6.1. Удари по важливих об'єктах противника (Громадянська війна між Північним та Південним В'єтнамом за участю США, 1964 – 1973 рр.)....	91
6.2. Застосування крилатих ракет повітряного базування (військова операція НАТО “Союзницька сила” у Союзній Федеративній Республіці Югославія, 1999 р.).....	93
6.3. Повітряно-наземна операція (військова операція Багатонаціональних сил “Шок і трепет” в Іраці, 2003 р.).....	95
6.4. Бойові дії зенітних ракетних військ (військова операція НАТО “Рішуча сила” у Союзній Федеративній Республіці Югославія, 1999 р.)..	97
6.5. Бойові дії зенітних ракетних військ (Третя арабо-ізраїльська війна, 1967 – 1973 рр.).....	100
6.6. Радіоелектронна боротьба в бойових діях (бойові дії під час арабо-ізраїльського конфлікту, 1970 р.).....	102
6.7. Дії радіотехнічних військ (військова операція НАТО “Союзницька сила” у Союзній Федеративній Республіці Югославія, 1999 р.)	105
Питання для самоконтролю.....	108
ПІСЛЯМОВА.....	109
ЛІТЕРАТУРА.....	111

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

АГС	– автоматичний гранатомет станковий
АК	– армійський корпус
<i>ап</i>	– артилерійській полк
АРЄ	– арабська республіка Єгипет
БЛА	– безпілотний літальний апарат
БМД	– бойова машина десанту
БМП	– бойова машина піхоти
БНС	– багатонаціональні сили
БРДМ	– бойова розвідувальна дозорна машина
БТР	– броньований транспортер
БТУ	– бульдозерно-танковий пристрій
ВМС	– військово-морські сили
ВПК	– військово-промисловий комплекс
ВПС	– військово-повітряні сили
ВР	– вибухова речовина
ГЕС	– гідроелектростанція
ГРУ	– головне розвідувальне управління
ГСН	– головка самонаведення
ДВКД	– десантний вертолітний корабель-док
ДРЛВ	– дальнє радіолокаційне виявлення
ДШК	– кулемет Дехтярьова – Шпагіна
ЗКР	– зенітна керована ракета
ЗМУ	– зброя масового ураження
ЗРВ	– зенітно-ракетні війська
<i>зрдн</i>	– зенітно-ракетний дивізіон
ЗРК	– зенітно-ракетний комплекс
ІВРС	– імітатор випромінювання радіолокаційної станції
ІПЛ	– Ісламська держава Іраку і Леванта
ІМР	– інженерна машина розгородження
КП	– командний пункт
КПВТ	– крупнокаліберний пулемет Владими́рова танковий (крупнокаліберний кулемет Владими́рова танковий)
КРМБ	– крилата ракета морського базування
КРПБ	– крилата ракета підводного базування
КСП	– командно-спостережний пункт
КТМ	– колійний мінний трал
КХ	– короткохвильовий
<i>мпбр</i>	– мотопіхотна бригада
<i>мпд</i>	– мотопіхотна дивізія
<i>мр</i>	– механізована рота
<i>мсд</i>	– мотострілецька дивізія

<i>мсв</i>	– мотострілецький взвод
<i>мсп</i>	– мотострілецький полк
НДПА	– народно-демократична партія Афганістану
НЗФ	– незаконні збройні формування
ОАГ	– оперативна агентурна група
ОАР	– Об'єднана Арабська Республіка
<i>обркп</i>	– окремий бронекавалерійський полк
<i>ове</i>	– окрема вертолітна ескадрилья
ОЗС	– об'єднані збройні сили
<i>омб</i>	– окремий механізований батальйон
<i>омбр</i>	– окрема механізована бригада
ООН	– організація об'єднаних націй
<i>орб</i>	– окремий розвідувальний батальйон
ОТР	– оперативно-тактична ракета
ОЦПО	– об'єднаний центр повітряної операції
ПА	– палубна авіація
<i>пдр</i>	– парашутно-десантна рота
ПЗРК	– переносний зенітно-ракетний комплекс
ППД	– пункт постійної дислокації
ППО	– протиповітряна оборона
ПРР	– протирадіолокаційна ракета
ПТРК	– протитанковий ракетний комплекс
ПУ	– пункт управління
РЕБ	– радіоелектронна боротьба
РЕЗ	– радіоелектронні засоби
РЛС	– радіолокаційна станція
РПГ	– ручний протитанковий гранатомет
РСЗВ	– реактивна система залпового вогню
РТР	– радіотехнічна розвідка
СА	– стратегічна авіація
СНР	– станція наведення ракет
СПП	– спеціальний підрозділ
ССО	– сили спеціальних операцій
СУРН	– станція управління, розвідки і наведення
СФРЮ	– Союзна Федеративна Республіка Югославія
США	– Сполучені штати Америки
ТА	– тактична авіація
<i>тбр</i>	– танкова бригада
ТММ	– тяжелый механизированный мост (важкий механізований міст)
УКХ	– ультракороткі хвилі
ФРН	– Федеративна Республіка Німеччина
ЦАХАЛ	– армія оборони Ізраїлю
ЦБУ	– цент бойового управління

ВСТУП

Досвід дій військ (сил) у збройних конфліктах має велике значення для якісної організації підготовки командирів підрозділів.

У сучасних умовах і в майбутньому успіх у бою (бойових діях) залежатиме від командирів (начальників), які досконало враховуватимуть усі особливості обстановки, грамотно організовуватимуть бій, проявлятимуть розумну ініціативу, рішучість дій, застосовуватимуть раптовість і воєнні хитрощі. Це в повній мірі відповідає таким характерним рисам сучасної збройної боротьби, як рішучість у досягненні мети, висока напруженість, швидкоплинність та динамічність дій, швидкий перехід від одних видів дій до інших та широке застосування різноманітних сил і засобів.

Метою запропонованого видання є доведення найбільш повчальних (наочних) прикладів дій командирів (начальників) та військ (сил) у складній обстановці з розкриттям особливостей їх підготовки і ведення.

Наведені приклади сприятимуть засвоєнню теоретичних положень, розширенню світогляду і розвитку у командирів (начальників) творчого підходу, рішучості, ініціативи, спроможності мислити та діяти нестандартно в складній бойовій обстановці, а також пошуку шляхів більш повної реалізації спроможностей підрозділів (військових частин) та подальшому розвитку форм і способів збройної боротьби. У той же час, їх не слід вважати універсальним набором шаблонів дій у різних ситуаціях і умовах. У ході ведення бойових дій в Афганістані, Чечні, Іраку часте використання одних і тих же прийомів та способів дій призводило не лише до зриву виконання бойового завдання, а й супроводжувалось важкими втратами.

Як і будь-які інші рекомендації, наведені у посібнику приклади слід застосувати творчо, з урахуванням конкретних умов і обстановки. Досвід дій військ (сил) являється лише вихідною основою, відправним пунктом для вибору способів, різних варіантів і шляхів досягнення мети бою (бойових дій) та прийняття найбільш доцільного рішення. Його критичне вивчення (із урахуванням розвитку озброєння, військової техніки і оснащення військ) сприятиме формуванню твердих теоретичних знань, розвитку необхідних у сучасних умовах рішучості, наполегливості, вміння застосовувати несподівані для противника способи дій, розширення тактичного (оперативного) кругозору командирів (начальників).

Для зручності роботи приклади згруповано за основними видами бойових дій (бою).

Перед тим як почати роботу із запропонованим навчальним посібником, доцільно ознайомитися з рекомендаціями щодо порядку вивчення основних положень стосовно розкриття наведених прикладів епізодів бойових дій у збройних конфліктах, що на думку авторів повинно допомогти майбутнім командирам обґрунтовано, із урахуванням практичного досвіду минулого, приймати рішення на виконання покладених завдань.

До початку вивчення змісту відповідного розділу навчального посібника читачеві рекомендується усвідомити питання для самоконтролю, що містяться наприкінці кожного розділу. Саме намагання знайти відповідь на сформоване авторами питання, під час розгляду того чи іншого прикладу бойових дій, дасть можливість навчуваним більш якісно та повно зрозуміти причини успіхів і невдач протиборчих сторін у збройних конфліктах.

Метою видання є розширення можливості формування у курсантів (студентів, слухачів) здатності планувати основні види бою, керувати діями підрозділу в основних видах бою, приймати оптимальні рішення з урахуванням обстановки, що склалася, вирішувати нетипові завдання, віддавати накази (розпорядження), нести відповідальність за їх виконання, готувати основні бойові документи, наносити тактичну обстановку на карту, обладнувати та маскувати позицію в інженерному відношенні, організовувати захист підрозділів у різних умовах обстановки.

АНАЛІЗ НОВИХ ФОРМ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ У ЛОКАЛЬНИХ КОНФЛІКТАХ СУЧАСНОСТІ

Про те, що методи ведення війни є мінливим та еволюціонуючим процесом, зазначав відомий німецький теоретик та практик військової справи Карл фон Клаузевіцем ще на початку XIX століття. У своїй книзі “Про війну” він розвинув теорію ведення війни, акцентуючи увагу не лише на технічних аспектах, а і соціальних чинниках.

У сучасному світі твердження про те, що колишні форми і стратегії війн між державами застаріли, є досить популярним. Багато пишеться і говориться про “дифузно-гібридні війни”, “конфлікти низької інтенсивності” та інші форми агресії, які тим чи іншим чином визначають тенденції зміни вигляду світової системи. Ризики виникнення протистояння у світі зберігаються і навіть посилюються, тому ігнорування рівня їх небезпеки або їх недооцінка є помилковою стратегією. З цієї причини аналіз еволюції форм агресії держав зберігає свою актуальність і на сьогодні, і на подальшу перспективу.

Сучасна стратегія зовнішньої політики розвиває доктрину преємптивних війн, яка була офіційно оголошена в 2002 році з прийняттям Національної стратегії забезпечення безпеки США (National Security Strategy of the United States).

У сучасній літературі слово *preemptive* досить часто перекладається як превентивний, але преємпція означає перевагу, випередження. У контексті військових дій превентивний удар завдається як застережливий засіб при очевидній загрозі з боку противника, а в преємптивній війні удар завдається при неочевидній загрозі.

Термін преємптивні військові дії був вперше застосований у 2001 році перед вторгненням США в Афганістан, під час заявлення про право Сполучених Штатів забезпечувати свою безпеку від терористів, що знаходять свій прихисток в інших країнах.

Преємптивним за своїм характером стало вторгнення військ союзників на чолі із США в Ірак у березні 2003 року. Незважаючи на подальше визнання відомостей про ядерну програму Саддама Хусейна “помилковими”, визначення Генеральним Секретарем ООН К. Аннаном війни в Іраку в 2003 році з точки зору Хартії війни незаконною, Ірак як суверенна держава припинила існування.

Найбільш катастрофічним наслідком іракської преємптивної війни стало виникнення терористичної квазідержави – Ісламської держави Іраку і Леванта (ІГІЛ). Основою ІГІЛ стала військова еліта, яка після відсторонення від влади С. Хусейна була оголошена поза законом. Саме кадрові військові, що стали польовими командирами, забезпечили успіх поширення ІГІЛ, захоплення значних територій Сирії та Лівану.

Аналіз військових дій у сучасному світі дозволив експертам сформулювати їх особливості в термінах дифузно-гібридних війн.

Дифузна війна ведеться шляхом взаємопроникнення (дифузії) традиційних методів ведення війн – організаційних, технологічних, інформаційних та прийомів “війн-заколотів”, здійснення масового геноциду і терору. Це шлях від війни “цивілізованої” до війни інстинктивної, від державно-організованих форм озброєної боротьби, військового права та військової етики, до тотального геноциду людей на території противника і культу смерті як такого. Інстинктивна вона тому, що ступінь насильства в таких війнах доходить до тваринного рівня агресії. У дифузних війнах використовуються найсучасніші знання та технології, але водночас вбивства людей ведуться дикими, архаїчними методами без будь-яких моральних обмежень.

Гібридна війна вважається різновидом дифузної війни. Це війна недержавних озброєних формувань проти правлячого режиму. У складі формувань можуть бути як місцеві “борці з режимом”, “озброєна опозиція”, так і ті, що прибули зовні.

На сьогодні фахівці з питань геополітики виокремлюють три етапи гібридної війни: підготовчий, “м’якої сили”, збройного силового протистояння (“гаряча фаза”), і зауважують, що війна вступає до “гарячої фази”, коли вичерпуються можливості “м’якої сили” і коли країна-жертва прокидається від шоку та спроможна дати відсіч. Війна, як правило, ведеться під гаслами громадянської війни, при цьому відбувається масова загибель та грабунок місцевого мирного населення.

Війна може розпочатися і тривати з будь-якого приводу, наприклад, недемократичність існуючого ладу в країні, корупція влади, неефективність управління державою тощо. У сучасному світі широко використовуються соціальні мережі, засоби масової інформації – така війна не має чітко визначеного фронту та тилу, центру управління.

Оскільки гібридна війна – це ланцюг запланованих агресором подій, які ведуть до загарбання чужих територій, то, щоб зруйнувати плани ворога, необхідно розірвати цей ланцюг.

Також з переліченими формами ведення війни добре поєднуються таємність. “Таємні війни” недостатньо вивчені, але їх можна визначити як дії, спрямовані на нанесення втрат протиборчій стороні, необов’язково завдяки відкритому зіткненню. Характерним є те, що невідомо, ким саме завдано удар, анонімність джерела атаки. Прикладом прояву таємної війни можна назвати події на території Сирії, на якій нині воюють декілька сил і вже накопичилося досить фактів, коли удари завдавалися по об’єктах цивільного призначення, і сторони звинувачували в цьому одна одну, але підтвердження належності ударів так і не було знайдено. Перевага “таємної війни” полягає в тому, що, коли “ворог” чітко, не визначений, то потерпіла сторона не може відповісти легітимним ударом. Часто такі атаки і не афішуються потерпілою стороною, щоб не створилося враження її безпорадності. Значного поширення “таємна війна” набула в кіберпросторі, де дуже важко визначити джерело атаки, тому розробкам в цій галузі приділяють підвищену увагу всі розвинені країни.

Нетрадиційна війна – термін, який у контексті воєнних операцій означає проведення таких дій, які координально відрізняються від звичайних бойових дій.

На відміну від звичайної війни або воєнного конфлікту, метою яких є зниження воєнного потенціалу противника, тактика нетрадиційних методів ведення бойових дій є спробою досягнути воєнної перемоги шляхом згоди, капітуляції, або таємної підтримки однією зі сторін існуючого конфлікту.

Нетрадиційні бойові дії відрізняються від методів звичайної війни тим, що їх сили і цілі приховані або не дуже чітко визначені, а загальні та довгострокові цілі спрямовані на примушення противника відмовитися від подальшого опору та складення зброї.

Загальна мета нетрадиційної війни – переконати противника у тому, що досягнення миру та безпеки у конфлікті неможливе без компромісів і поступок. Конкретні цілі включають: настання стомленості від війни; обмеження противником рівня громадських свобод мирного населення, пов'язаного з підвищеними вимогами безпеки; економічні труднощі, зумовлені витратами на війну; провокування відчуття безнадійності, страху, депресії, думки що захиститися від нападу неможливо, що з рештою призводить до занепаду морального духу противника.

Опосередкована війна (війна за дорученням, війна чужими руками) – міжнародний конфлікт між двома країнами, які намагаються досягнути своїх власних цілей за допомогою військових дій, які відбуваються на території та з використанням ресурсів третьої країни під прикриттям вирішення внутрішнього конфлікту у цій третій країні.

Поряд з явною перевагою для країни-спонсора (менший ризик, пов'язаний з відсутністю власних жертв, а також можливість правдоподібного заперечення) учасники опосередкованої війни відчувають негативні наслідки своїх рішень. До них можна віднести:

- залежність (політична, економічна, військова) слабких країн від держав спонсорів;

- більша тривалість та жорстокість конфлікту (слабку сторону у будь-який момент можна підсилити до створення патової ситуації);

- розширення конфлікту у разі, коли плани країни-спонсора та безпосередніх учасників бойових дій збігаються лише тимчасово.

Як приклади опосередкованих війн можна навести:

- війну в Іраку, де Іран через підтримку Вищої ісламської ради Іраку та бригад Бадра успішно скористався нападом США на Ірак для розширення свого впливу, того самого він досягнув, підтримуючи організацію Хезболла;

- громадянська війна у Лівії характеризувалася не лише безпосередньою участю НАТО з кінця серпня 2011 року, але вже з березня, цього року США вимагало від Саудівської Аравії поставок зброї антиурядовим силам, а у червні Контактна група по Лівії виділила повстанцям мільярд доларів, для того щоб вони могли придбати собі зброю;

- Другу ліванську війну (2006 року), коли США та Іран воювали руками Ізраїлю та Хезболли.

На думку провідних фахівців у сфері геополітики, значення війн чужими руками у XXI столітті буде зростати. Це пов'язано з комбінацією декількох факторів: зменшенням розмірів армій, зростанням вартості сучасної військової техніки, а після втручання в Афганістан, небажанням вести протипартизанські операції.

Ще однією характерною рисою сучасної війни стала приватизація і комерціалізація насильства, приватизація монополії держави на легітимне насильство. До недавнього часу тільки держава могла ввести війська на певну свою територію для наведення конституційного ладу. І тільки держава могла оголосити війну іншій державі.

Нині військові дії ведуться не лише регулярними арміями, але і озброєними племенами, кланами, польовими командирами, партизанами, найманцями, приватними арміями тощо. Результат війни не вирішується у битві між двома арміями, такі війни затягуються в часі і характеризуються насильством над цивільним населенням, що довго триває. Продаж зброї терористичним угрупованням та бандформуванням став вигідним бізнесом. Збиток від цього для держави, на території якої ведуться бойові дії, величезний. Оскільки така війна носить затяжний характер, то в атмосфері насильства зростають покоління дітей, які не знають миру.

Приватизація насильства зовсім не винахід сьогодення, а, швидше, варварство методів ведення війни та повернення до середньовічних способів заробляти на життя. Залучення до військових дій недержавних учасників зумовлює нівеляцію відмінностей між традиційною війною як політичним насильством, і злочином – насильством заради приватних інтересів.

У ході громадянської війни польові командири легко отримують доступ до природних надр – нафти, золота, алмазів, зростає торгівля наркотиками, як це відбулося у Афганістані, попит на які є високим у заможних країнах світу.

Вирішальну роль у виникненні війн нового формату відіграє процес глобалізації – можливість фінансування таких війн і їх дешевизна. Саме за таких умов складається ситуація розмивання грані між війною та миром, що є основою для здійснення попереджувальних військових ударів з мотивуванням усунення можливих загроз у майбутньому.

Клаузевіц у своїй роботі “Про війну” називав війну хамелеоном, що змінює свій вигляд залежно від соціополітичних умов та обставин.

Динаміка політичних та міжнародних стосунків, соціального життя, технічні досягнення мають суттєвий вплив на виникнення нових форм агресії, що потребує їх аналізу та врахування під час організації управління військами (силами) в сучасних війнах.

У наступних розділах навчального видання буде приділено увагу розкриттю класичних способів виконання бойових завдань підрозділами та частинами, але розглядати їх треба і з огляду на наведений аналіз нових форм збройної агресії у локальних конфліктах сучасності.

1. ПЕРЕСУВАННЯ ВІЙСЬК (СИЛ)

1.1. Супроводження колони посиленою десантно-штурмовою ротою (дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.)

Наприкінці жовтня 1981 року в провінції Кундуз склалася складна обстановка. Повстанці, проводячи диверсії проти гарнізонів радянських військ, одночасно намагалися зірвати вивіз продукції підприємств і господарств у районі населених пунктів Імам-Сахіб та Шехраван.

У таких умовах командир десантно-штурмової роти отримав завдання на супровід колони із 70 автомобілів з вантажем по маршруту Шерхан – Шерхаван протяжністю 114 км. Для виконання завдання рота у складі двох десантно-штурмових взводів посилювалась мінометним взводом, кулеметним відділенням, двома обслугами гранатометів АГС-17 (встановлених на БТР) та піхотною ротою урядових військ.

У період підготовки до маршу командир роти організував взаємодію по всьому маршруту руху на макеті місцевості з офіцерами і сержантами роти та доданих підрозділів. Також під час організації взаємодії були залучені усі механіки-водії та водії підрозділів, були відпрацьовані варіанти дій кожної машини у разі нападу противника на колону.

Завершивши завантаження, колона розпочала висування в напрямку Шехраван. Командир роти для виконання завдання у складі головного дозору на віддаленні до 1 км висунув взвод на БМД, посилений БТР з обслугою АГС-17. Солдати афганських військ були розподілені по вантажних автомобілях із розрахунку 3 – 4 чол. на кожен. Кулеметне відділення та мінометний взвод рухалися у хвості колони, а другий десантно-штурмовий взвод, посилений обслугою АГС-17, діяв як тилова охорона.

У районі населеного пункту Басіз противник, пропустивши охорону, вогнем із гранатометів зупинив колону перед мостом через канал та відкрив вогонь по вантажних автомобілях зі стрілецької зброї. У відповідь командир роти вогнем бойових машин та обслуг АГС-17 після розгортання на позиціях мінометного взводу подавив вогневі позиції і скував противника, а підрозділи охорони у складі двох десантно-штурмових взводів у пішому порядку здійснили обхід противника з флангів.

Під прикриттям вогню бойових машин, гранатометів і мінометів рота афганських військ розгорнулася в бойовий порядок та атакувала противника. Повстанці, не приймаючи бій, розпочали відхід з підготовлених позицій, але були блоковані десантно-штурмовими підрозділами, які завершили обхід противника та відрізали йому шляхи відходу.

Схема дій зі знищення засідки моджахедів під час супроводу колони посиленою десантно-штурмовою ротою наводиться на рис. 1.1.

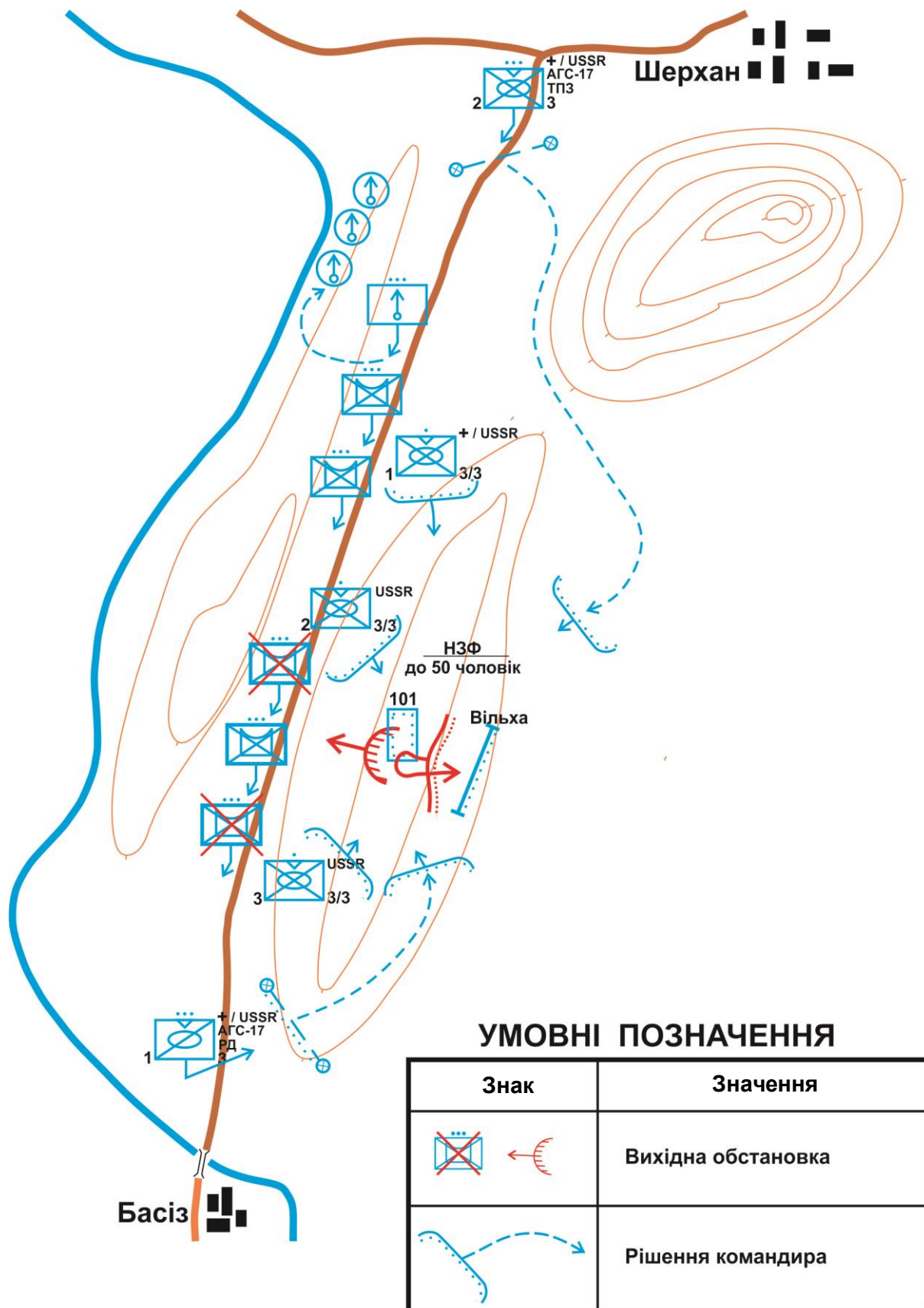


Рис. 1.1. Схема дій зі знищення засідки моджахедів

Оточені повстанці вогнем із стрілецької зброї, гранатометів і мінометів частково були знищені, решта здалася в полон.

Під час нападу на колону в перші хвилини бою вогнем гранатометів і стрілецької зброї було знищено 4 вантажні автомобілі, втрати афганських військ вбитими і пораненими становили 9 чол. Під час знищення оточеного противника десантно-штурмові підрозділи втратили пораненими 3 чол.

Втрати моджахедів становили більше 50 чол. вбитими і захопленими в полон, 4 протитанкові гранатомети, 2 крупнокаліберні кулемети та значну кількість стрілецької зброї.

Подальший рух колони здійснювався без перешкод.

Таким чином, внаслідок дій було в цілому збережено вантаж, повністю розгромлено великий загін повстанців.

Успіх протидії повстанцям значною мірою був забезпечений якісною організацією взаємодії на марші, залученням до знищення противника підрозділів охорони та їх рішучими обхідними діями, а також ефективним застосуванням доданих сил і засобів.

1.2. Дії польових командирів караванів моджахедів під час пересування в ході бойових дій

(дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.)

Під час бойових дій в Афганістані з 1983 року з формуванням військової інфраструктури моджахедам необхідно було налагодити постачання баз і складів. З цього часу найважливішим засобом постачання стали каравани.

Радянські війська перехоплювали лише 12 – 15 % усіх караванів. У гористій прикордонній місцевості провінцій Нангархарі, Кунар нараховується більше 400 гірських проходів, по яких моджахеди проводили каравани. Два батальйони спецназу радянських військ, розміщені в цих провінціях, були не в змозі контролювати усі ущелини на кордоні.

Після широкомасштабного мінування перевалів і стежок у грудні 1983 року на афгано-пакистанській границі в провінції Кунар моджахеди вже через місяць цілком відновили колишній обсяг постачань озброєння й амуніції з Пакистану.

Вони поставлялися караванами (в'ючними чи автомобільними): від десятка віслюків, нав'ючених ящиками і тюками, із двома-трьома погоничами, до цілої колони вантажівок і пікапів, навантажених зброєю, боєприпасами з численною охороною.

Автомобільний караван зазвичай складався з 2 – 12 легкових автомобілів “Toyota”, дуже рідко використовувалися вантажівки. У великих караванах нараховувалося до сотні машин (моджахеди віддавали перевагу джипам “Nissan” і “Toyota” за їхню надійність та місткість) і 80 – 100 охоронців.

В'ючний караван – це, як правило, десять-двадцять віслюків, одnogорбих верблюдів і коней.

Найбільш досвідчений польовий командир Наджимуддіна на території Пакистану поблизу державного кордону на перевалочній базі отримував зброю і боєприпаси та формував каравани у кількості до 300 чол.

Проводячи караван, він застосовував різноманітну тактику дій проти радянського спецназу. Під час формування каравану і при виборі маршруту пересування уникав шаблонів, часто змінював напрямок руху. Так, 24 грудня Наджимуддін змінив маршрут руху і уникнув засідки, яка була встановлена передовим загonom та десантно-штурмовою групою Східного прикордонного округу.

Безпека руху каравану забезпечувалась добре організованою системою похідної і безпосередньої охорони, розвідки та оповіщення на маршрутах руху.

Похідний порядок каравану будувався виходячи із замислу на марш з урахуванням зручності руху, збереження “товару”, маскування каравану під “помилковий” тощо.

Елементами похідного порядку каравану були:

- протизасідкова група;
- розвідка під виглядом кочівників і бродячих торговців;
- водії автомобілів, що курсували з товаром через границю, і пастухи, що переганяли худобу;
- череди баранів, полонені та заручники для знешкодження мінних загороджень;
- спостерігачі;
- група забезпечення руху;
- “помилковий” (мирний караван);
- головний дозор;
- ядро каравану.

Схема побудови похідного порядку каравану моджахедів під час пересування в ході бойових дій наведена на рис. 1.2.

Протизасідкові групи у своєму складі мали 20 – 30 чол. і зосереджувалися в районах імовірного влаштування засідок радянськими та афганськими підрозділами на маршрутах руху каравану. Засідка створювалася завчасно, за 1 – 2 доби до початку руху каравану.

Перед виходом каравану по його маршруту висилалася розвідка під виглядом кочівників і бродячих торговців, які перевіряли чи вільний шлях і чи прохідні ущелини та перевали. Розвідувалися розташування командно-спостережних пунктів, маршрутів патрулів і маршрути польотів авіації радянських військ, а місцеві жителі вказували заміновані ділянки і помічені засідки. Пастухи зганяли худобу, ускладнюючи таким чином розвідникам перебування в районі засідки.

Караванникам допомагали водії автомобілів, що курсували з товаром через кордони, пастухи, що переганяли худобу, яких наймали для того, щоб вони заважали рухатися по маршруту.

У 1983 році моджахеди втратили на мінах на афгано-пакистанському кордоні півтори сотні чоловік. Після цього для розмінування стежок по них почали проводити череди баранів.

На початку руху, на маршрутах і на висотах виставлялися спостерігачі. Попереду каравану рухалися “мирні (без зброї) мешканці”.

Щоб не потрапити в засідку, на відстань 1 – 3 км від каравану висилалися групи забезпечення руху (до 10 – 20 чол. на кожен маршрут). При зав'язуванні бою групи займали оборону і очікували підтримку караванної групи.

Після отримання сигналу про небезпеку колона припиняла рух, в'ючні тварини заводились в ущелини, за каміння, в зелену зону тощо. Група душманів зі складу караванної групи висувалася на допомогу групи забезпечення.

На окремих ділянках маршрутів (за наявності сил та засобів) за групою забезпечення руху каравану йшов “помилковий” (мирний караван) із шести-восьми верблюдів, який був потрібний для того, щоб вчасно знайти засідку спецназу, прийняти на себе основний удар і дати час розгорнутися або вийти “основному” каравану.

Безпосередньо перед караваном на відстані, яка забезпечувала спостереження за ним і підтримку його вогнем, йшла група з п'яти-шести чоловік на “в'юках” – головний дозор (іноді на окремих ділянках – декілька). Завданням головного дозору було забезпечення безперешкодного руху каравану, унеможливлення раптового нападу на нього, забезпечення вигідних умов для вступу в бій каравану.

Через якийсь час ішов основний, бойовий караван (ядро, власне караван). Караванна група здійснювала супровід основних сил каравану.

Потрапивши у засідку, моджахеди спішувались і займали вогневі позиції за тваринами (транспортними засобами), найближчими укриттями. По виявлених засідках відкривався щільний вогонь з усіх видів зброї. Моджахеди проводили засідку рішуче у фланг і тил.

Для підвищення живучості караван пересувався у складі декількох груп. Відстань між в'ючними тваринами в кожній групі становила 20 – 30 м, а між групами – 100 – 200 м. З кожною твариною рухалися 2 – 3 чол для того, щоб під час повітряного або наземного нападу направити тварин у безпечне місце.

Для денних стоянок і ночівель вибиралися такі місця, де можна було б сховати (замаскувати) машини, в'ючних тварини: у печерах, покинутих кишлаках, садах, гірських лісах.

Основний караван пересувався частинами, щоб максимально знизити втрати у разі нальоту авіації, зіткнення з засідкою.

Завдяки розосередженню караванів моджахеди підвищили їхню живучість і помітно послабили вплив авіації та спецназу, на які робилася ставка у боротьбі з караванами.

Успішні дії польових командирів щодо проведення караванів стали можливими в результаті ефективного використання умов погоди і місцевості на маршрутах пересування, постійного зв'язку з місцевим населенням.

Заслуговують уваги дії польових командирів при підготовці похідного порядку великого каравану з урахуванням можливості вступу в бій, виходячи із замислу на пересування та умов обстановки, з урахуванням зручності руху тощо.

1.3. Марш окремого розвідувального батальйону (дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.)

Під час ведення бойових дій у серпні 1980 року 783-й окремий розвідувальний батальйон 201-ї мотострілецької дивізії отримав завдання здійснити марш у район міста Джирі своїм ходом.

Гориста місцевість з широкими гребнями водоєм та крутими схилами, численними ущелинами ускладнювала дії військ, особливо на бойовій техніці. Обмежена кількість доріг, необхідність подолання вузьких гірських проходів значно ускладнювали застосування техніки, маневр військ по фронту та вглибину, що змушувало війська шукати гірські стежки для дій у пішому порядку.

Слід відзначити, що відразу після введення радянських військ в Афганістан бойові дії велися по долинах та вздовж доріг, а починаючи з літа 1980 року підрозділи стали пересуватися по верхів'ях гір та їх схилах.

Схему бойових дій 783-го окремого розвідувального батальйону у ході здійснення маршу наведено на рис. 1.3.

У ході підготовки та організації маршу у район міста Джирі своїм ходом командир розвідувального батальйону у своєму рішенні на здійснення маршу для охорони колони батальйону не призначив ні головної похідної застави в складі посиленої роти (взводу), ні дозорних відділень на фланги й у тил колони батальйону. Від головної похідної застави не спланував висилати головний дозор у складі взводу (відділення) на відстань 3 – 5 км.

Висування підрозділів було сплановано у пішому порядку, без охорони та розвідки, а бронегрупа та артилерійська батарея повинні були рухатися за бойовими підрозділами, знаходячись в готовності підтримати їх вогнем.

При здійсненні маршу своїм ходом у район проведення операції поблизу міста Файзабад 3 серпня 1980 року командир розвідувального батальйону, не виславши розвідку й охорону, після втягування в ущелину потрапив у засідку моджахедів силами до 90 чоловік, в розпорядженні яких малося 2 крупнокаліберні станкові кулемети, 2 ручні кулемети та 3 міномети.

Підрозділи батальйону наразилися на щільний вогонь стрілецької зброї.

Характерним у цьому бою було те, що противник у першу чергу вивів з ладу радистів з радіостанціями, внаслідок чого командир батальйону не зміг викликати на допомогу бронегрупу та вогонь артилерії, які знаходились за 11 км на бойових позиціях. У результаті батальйон зазнав великих втрат: загинуло 47 чоловік та 49 отримали поранення.

Причиною цього стало те, що командир батальйону при прийнятті рішення не виконав вимоги бойового статуту щодо порядку пересування підрозділу своїм ходом.

Водночас мали місце прорахунки щодо управління підрозділами батальйону та всебічного забезпечення дій батальйону. Це і відсутність схем (карт) місцевості, запасних засобів зв'язку, елементів гірського спорядження.

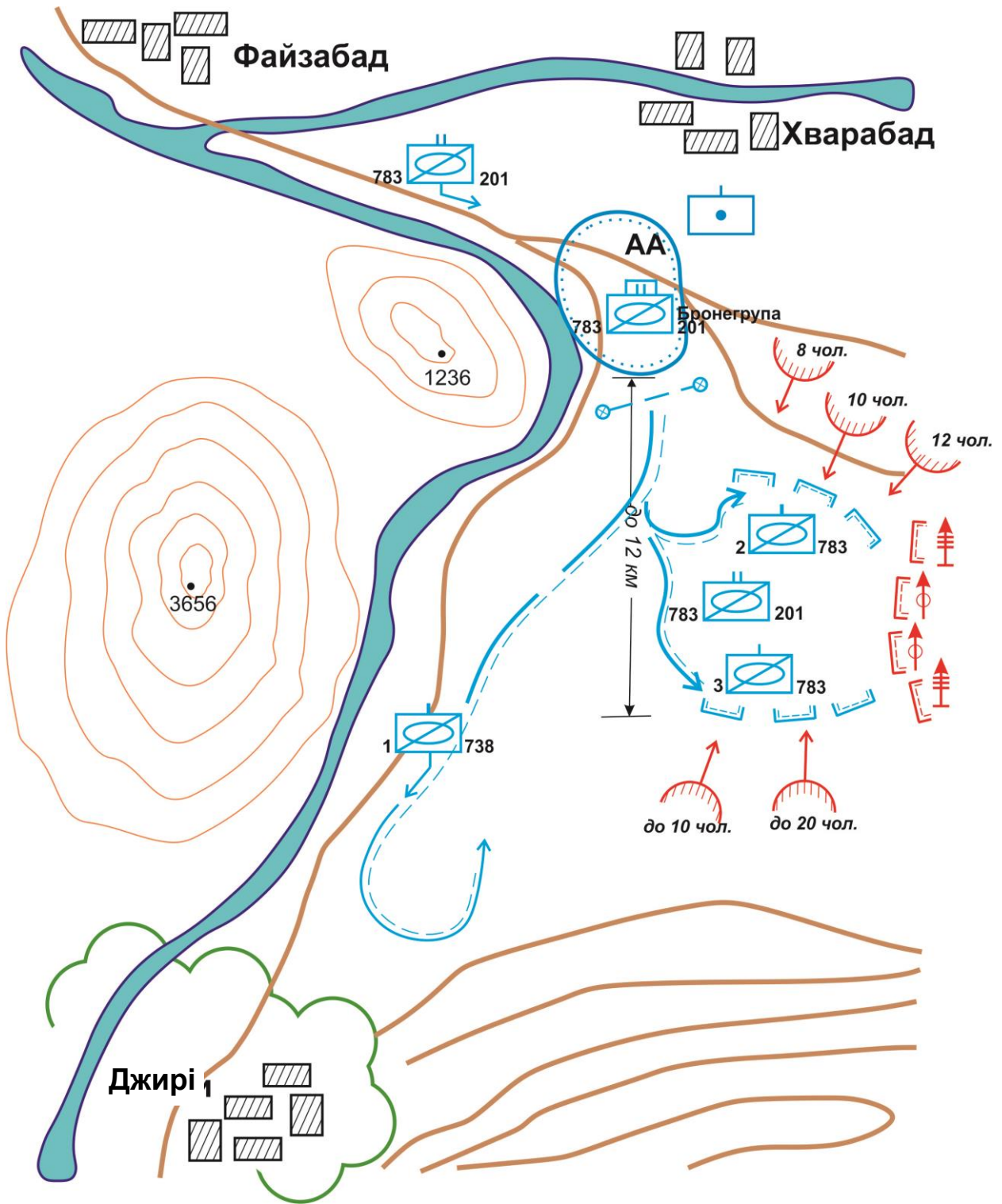


Рис. 1.3. Схема бойових дій 783-го окремого розвідувального батальйону у ході здійснення маршу

1.4. Ведення бойових дій під час патрулювання, виконання завдань пересувним блок-постом

(військова операція Багатонаціональних сил в Іраку, 2004 р.)

Прикладом невиконання вимог бойових статутів та рекомендацій, наданих Генеральним штабом Збройних Сил України під час виконання завдань патрулювання, є подія, що сталася 28 квітня 2004 року під час виконання завдань патрулем 62 *омб* 6 *омбр*.

О 07.50 патруль у складі 2-го взводу 1-ї механізованої роти 62 *омб* (два БТР-80 та один БРДМ-2) вийшов з базового табору “ЗУЛУ” для здійснення патрулювання за маршрутом: табір “ЗУЛУ”, артилерійські склади, Аз-Зубайдія, Аль-Азізія, Сарабаді та у зворотному напрямку.

Під час висування по маршруту о 08.20 при виході з села (30 км на південний схід від табору “ЗУЛУ” Ес-Сувейра), що знаходилось ліворуч від патруля, перед останнім БТР-80 було підірвано фугас. Після виходу з пилової хмари останній БТР був обстріляний з покинутих будівель та земляних фортифікаційних споруд, одночасно з двох сторін по останній машині в колоні патруля. Вогонь вівся з РПГ, спареної установки КПВТ та стрілецької зброї з відстані близько 150 метрів.

Начальник патруля розвернув свій БТР-80 у напрямку ведення вогню та наказав відкрити вогонь по нападниках зі всієї зброї, але на той час він вже знаходився на значній відстані від підбитої машини і веденням зосередженого вогню по позиціях нападників лише змусив їх припинити обстріл.

Бій закінчився так же раптово, як і почався. Дії бойовиків були керованими, блискавичними та професійними з точки зору застосування засобів ураження. Нападники з місця засідки зникли і не були виявлені ні патрулем, ні піднятими у повітря вертольотами ЗС США.

У ході бою було підбито БТР-80, загинув один та тяжко поранено двох військовослужбовців, один з яких помер від отриманих ран. Патруль після виходу з бою організував евакуацію загиблого та поранених і повернувся до місця дислокації.

Бойовики діяли організовано, завчасно спланували напад та здійснили його з попередньо обладнаних позицій. Це свідчить про те, що вони вели систематичне спостереження за пересуванням та діями наших підрозділів і порядком виконання завдань. Проводилося регулярне прослуховування радіомереж, які використовувалися для управління підрозділами українського миротворчого контингенту. Вперше були застосовані засоби радіоелектронної боротьби. Радіопереговори у наших радіомережах під час збройного зіткнення придушувались та періодично лунала арабська мова.

Причинами подібної ситуації стали недоліки в організації розвідки маршрутів руху патруля, особливо інженерної розвідки місцевості. Недостатньо уваги було приділено покинутим будівлям та фортифікаційним спорудам, які розташовувалися поблизу маршрутів руху патруля, втрата зорового зв'язку та можливості своєчасної підтримки вогнем БТР у колоні і, як результат, несвоєчасне надання допомоги та неготовність особового складу до миттєвих дій у відповідь.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає сучасна стратегія доктрини “преемптивних війн”?
2. Які особливості ведення “дифузно-гібридних війн”?
3. Які існують етапи ведення “гібридних війн”? Дайте коротку характеристику кожного з етапів.
4. Що розуміється під терміном “таємна війна” та які її основні ознаки?
5. Що розуміється під терміном “нетрадиційна війна” та які ознаки відрізняють її від звичайних бойових дій?
6. Що розуміється під терміном “опосередкована війна” (війна за дорученням, війна чужими руками)?
7. Які фактори відіграють вирішальну роль у виникненні війн нового формату?
8. Чим забезпечувався успіх десантно-штурмової роти при виконанні завдання щодо супроводу колони по маршруту Шерхан-Шехраван у жовтні 1981 року?
9. Які елементи похідного порядку використовували моджахеди у ході війни в Афганістані з 1979 по 1989 рік?
10. Які прорахунки командира 783-го окремого розвідувального батальйону мали місце під час організації і здійснення маршу в район міста Джири (Афганістан) у серпні 1980 року?
11. Які недоліки в організації розвідки маршрутів руху патруля призвели до тяжких наслідків 28 квітня 2004 року в Іраку?

2. БОЙОВІ ДІЇ В ОБОРОНІ

2.1. Оборона мотопіхотної дивізії

(Четверта арабо-ізраїльська війна, 1973 р.)

Під час арабо-ізраїльської війни 1973 року на ізраїльсько-єгипетському фронті внаслідок вдалого форсування Суецького каналу на східному березі зосередилось потужне єгипетське угруповання військ у складі двох армій (2, 3 армії).

Але в результаті ефективних дій Збройних сил Ізраїлю наступ єгипетських військ у глибину Синайського півострова було зупинено і вони були змушені перейти до оборони захопленого плацдарму.

Нарощуючи зусилля та активно застосовуючи розвідувальні підрозділи, ізраїльські війська виявили слабе місце в оперативній побудові противника (проміжок між єгипетськими арміями) та у подальшому нанесли удар по ньому, забезпечивши таким чином вихід своїх військ до східного берега Суецького каналу. Результатом такого удару було “розсічення” єгипетського плацдарму на дві частини та порушення взаємодії між єгипетськими арміями. Після цього ізраїльські війська розпочали підготовку до форсування Суецького каналу.

З метою відновлення втраченого положення командуванням 3-ї єгипетської армії було сплановано удар силами 25 *тбр* у напрямку Боцер, Махшир.

З ранку 17 жовтня командир мотопіхотної дивізії Збройних сил Ізраїлю, яка зайняла оборону у південній частині “коридору”, доповіли, що за даними повітряної розвідки 25 *тбр* Збройних сил Єгипту перейшла в наступ.

На той час бойовий порядок дивізії був побудований у один ешелон (1 *мпбр* з переднім краєм по рубежу укріплення Лакекан, Кішуф) та резерв (2 *мпбр*, яка рухалась по маршруту Акавіш, перевал Гідди, 3 *мпбр* після тяжких боїв за вихід до Суецького каналу знаходилась у районі відновлення боєздатності з центром Тіртур).

За короткий термін часу командир дивізії оцінив обстановку, прийняв рішення та визначив завдання бригадам, а саме:

1 *мпбр* – використовуючи мінно-вибухові загородження перед переднім краєм оборони та на флангах, вогнем з займаних позицій зупинити просування противника та нанести йому максимальні втрати; виділити загальновійськовий резерв у складі *мпб*, який зосередити у районі з центром Акавіш;

2 *мпбр* – продовжити висування та прибути у район з центром за 10 км східніше укріплення Боцер, у подальшому за окремим сигналом бути в готовності атакувати противника в напрямку укріплення Боцер, укріплення Лакекан;

3 *мпбр* – продовжити виконання завдань щодо відновлення боєздатності бригади, бути у готовності боєздатними підрозділами підсилити 1 *мпбр*;

25 *тбр*, маючи у своєму складі 96 танків Т-62, велику кількість озброєння та військової техніки, – продовжити просуватись до позицій ізраїльських військ.

Першою розпочала бій 1 *мбр*, вогневі засоби якої з дальніх дистанцій вражали єгипетські танки. Частина з них на правому фланзі наступу розпочала відхід та потрапила на ізраїльські мінно-вибухові загородження на східному березі Великого Солоного озера. Решта танків 25 *тбр* продовжували наступ, потрапляючи під влучний вогонь 1 *мбр*.

Через 30 хвилин після початку бою за командою командира мотопіхотної дивізії 2 *мбр* атакувала тил єгипетської бригади. Внаслідок цього єгипетська бригада була оточена та притиснута до східного берега Великого Солоного озера.

Бойові дії закінчились о 17.30 17 жовтня 1973 року повним знищенням 25 *тбр*, яка втратила 85 танків та майже всю іншу техніку.

Схему відбиття наступу 25 *тбр* наведено на рис. 2.1.

Вирішальну роль у розгромі 25 *тбр* відіграла 2 *мбр*, яка атакувала з тилу наступаючі єгипетські війська та, у подальшому, забезпечила їх оточення і розгром.

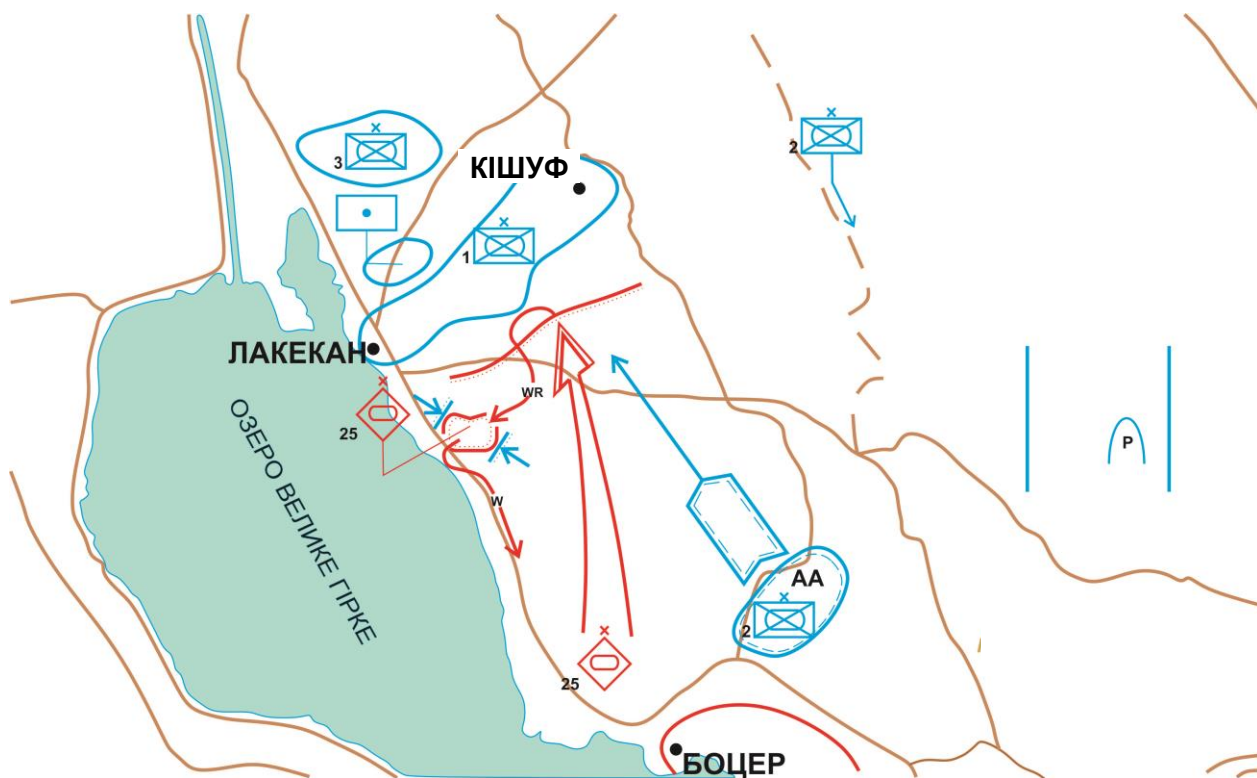


Рис. 2.1. Схема відбиття наступу 25 *тбр*

Успішні дії стали можливими за рахунок комплексного застосування всіх наявних сил та засобів у ході ведення бойових дій, своєчасного виявлення напрямку головного удару противника та зосередження на ньому основних зусиль.

2.2. Оборонний бій танкового взводу

(Четверта арабо-ізраїльська війна, 1973 р.)

О 14.00 6 жовтня 1973 року після проведення впродовж години артилерійської підготовки оперативне угруповання Сирії у складі трьох піхотних та двох танкових дивізій перетнули лінію примирення (Пурпурну лінію), встановлену рішенням ООН у 1967 за результатами Шестиденної війни, та атакували укріплення ізраїльтян на Голанських висотах. Дії сирійців активно підтримувались авіацією, яка наносила удари по об'єктах противника у тактичній та оперативній глибині оборони ізраїльтян. Ізраїльські сили прикриття Пурпурної лінії були представлені однією піхотною та однією танковою бригадами. Основу оборони ізраїльтян являли собою опорні пункти, які розміщувалися на земляних валах та склалися з декількох бетонних вогневих і спостережних позицій, пов'язаних ходами сполучень, а також бункерів для укриття особового складу під час обстрілів. Гарнізон опорного пункту складався з піхотного (десантного) взводу та танкового взводу, для якого були завчасно підготовлені позиції (рампи) й укриття.

Схему оборонного бою 3-го танкового взводу 74-го батальйону наведено на рис. 2.2.

Сирійці з ходу прорвали першу позицію оборони ізраїльтян. Більшість опорних пунктів були заблоковані та у подальшому захоплені. Тільки там, де дії ізраїльських гарнізонів підтримувались танковими підрозділами, сирійцям було дано опір. Спроба ізраїльських ВПС завдати удару по танкових підрозділах противника була зірвана вогнем ЗРК. Сирійці просунулись у міжпозиційному просторі на 3 км та зупинилися біля протитанкового рову.

Опорний пункт № 116, оборону якого підтримував 3-й танковий взвод, знаходився на хребті БАХТА та на висоті 30 метрів. Оборону у пункті тримав десантний взвод (15 чол.). Для підтримуючого танкового взводу було обладнано три вогневі позиції (рампи). З рамп танки тримали під обстрілом три дороги, які вели від сирійської території у глибину південної частини Голанських висот. Підходи до опорного пункту були прикриті мінними полями та протитанковим ровом. Напрямок головного удару сирійських підрозділів пролягав північніше опорного пункту № 116.

О 14.00 по опорному пункту № 116 було проведено артилерійський вогневий наліт. Під прикриттям вогню піхотні підрозділи сирійців атакували позицію ізраїльтян. 3-й танковий взвод знаходився в укритті за межами пункту. Отримавши сигнал, екіпажі зайняли свої місця та висунулись на підготовлені позиції на південній рампі з метою прикриття опорного пункту з південного напрямку. Спочатку противника виявлено не було. Тоді танки взводу обстріляли сирійський опорний пункт Цайда. Через двадцять хвилин було виявлено висування колони сирійських танків з району опорних пунктів Цайда та Сль-Ханут. Використовуючи переважаюче положення рамп над місцевістю, постійно змінюючи позиції, ізраїльські танки з відстані 2,5 – 3 км змогли підбити до 6 танків противника. Атака піхотних підрозділів сирійців на опорний пункт була відбита.

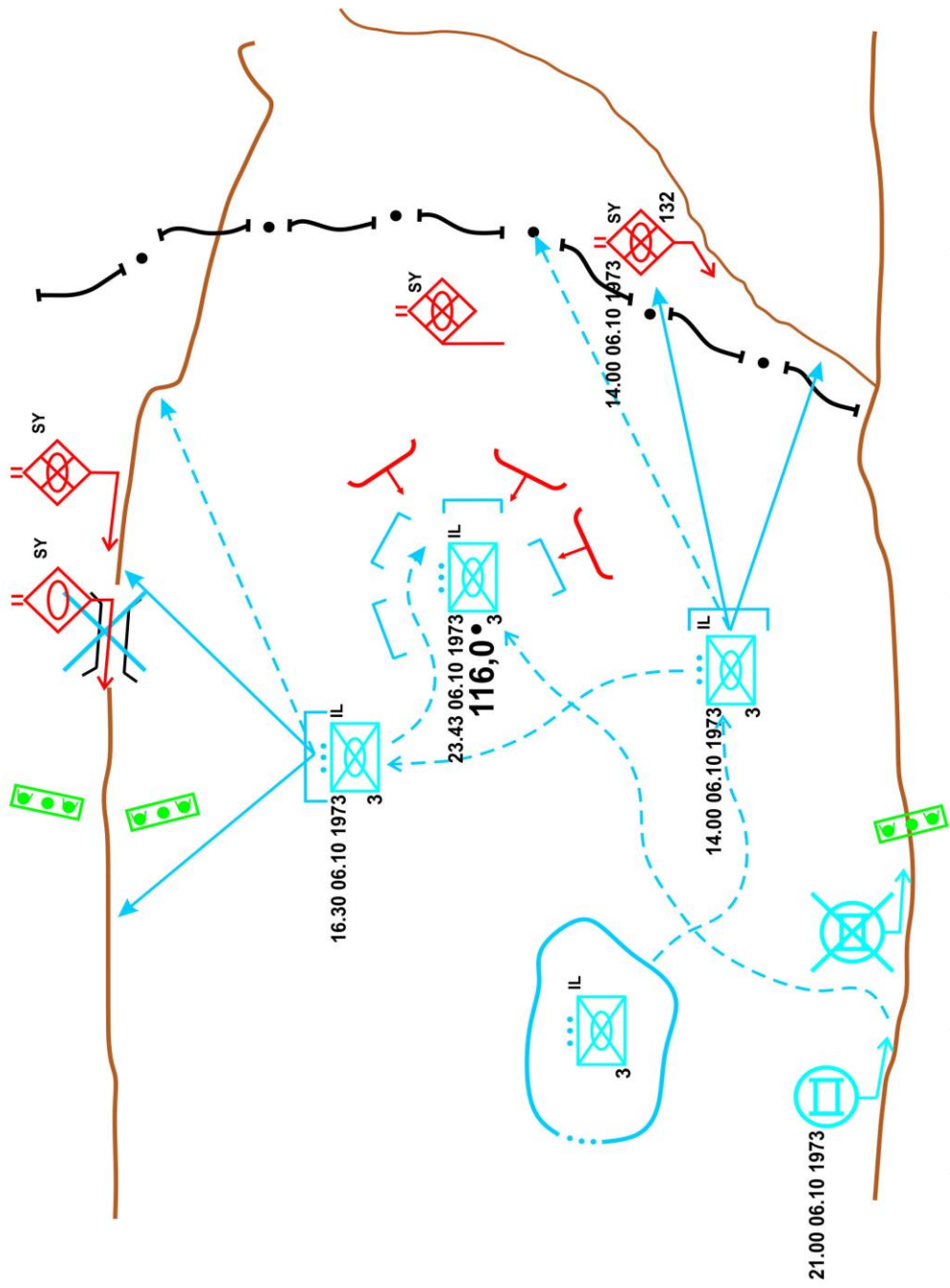


Рис. 2.2. Схема оборонного бою 3-го танкового взводу 74-го батальйону 188-ї танкової бригади Ізраїлю під час арабо-ізраїльської війни 1973 року (сирійський фронт, 6 жовтня 1973 року)

Командуванню була зроблена доповідь про затримання прориву сирійців на ділянці фронту перед опорним пунктом. Але це були танки 132 мбр сирійців, які висувались у другому ешелоні піхотної дивізії. Через декілька сотень метрів північніше від опорного пункту № 116 о 16.30 сирійські танки прорвали лінію оборони та досягли протитанкового рову. Там, під прикриттям артилерійського вогню, сирійські сапери обладнували проходи у мінних полях та за допомогою мостоукладчиків наводили переправу через рів. У цей час на північній рампі, з якої можливо було прикривати опорний пункт № 116 з півночі, танків не було. Десантний підрозділ, який оборонявся у пункті, противника також не виявив тому, що той був зайнятий відбиттям атаки піхоти сирійців. 3-й танковий взвод отримав команду на переміщення на північну рампу для затримання підрозділів противника, який прорвався. Взвод зробив маневр на північ та несподівано для сирійців зайняв вогневу позицію напроти ділянки прориву. Зайняти завчасно підготовлені окопи часу не було, тому 3-й взвод зайняв відкриту позицію. Взвод зайняв позицію з флангу колони танків та БТР противника в той час, коли вона виконувала переміщення через протитанковий рів по спеціальному мосту й через проходи у мінному полі. Будь-який маневр на зустріч з боку сирійців у той час був практично неможливий. Ізраїльські танки розстрілювали сирійську бронетехніку з відстані 600 – 700 метрів. Стрільба велась у швидкому темпі. Сирійці намагались швидко подолати небезпечну ділянку, але рух сповільнювала підбита техніка. Ізраїльтяни практично витратили всі снаряди. За викликом командира взводу з опорного пункту було зроблено декілька пострілів з 81-мм міномета освітлювальними мінами, що дозволило танкістам продовжувати бій.

О 21.00 взвод отримав підкріплення у складі двох танків. Але під час висування один танк наїхав на свою міну біля опорного пункту. Знявши екіпаж пошкодженого танка, інший танк з'єднався з 3-м взводом та разом з ним продовжив бій. Колона бронетехніки сирійців була розгромлена. Витративши всі снаряди, екіпажі вели вогонь з кулеметів, уражаючи піхоту противника на ділянці прориву.

Тим часом сирійська самохідна установка Су-100 у голові наступної колони, не доходячи до мосту через протитанковий рів, повернула на опорний пункт, зайняла вигідну позицію та відкрила вогонь по ізраїльських “Центуріонах” і підбила перший танк. Екіпаж вивів танк з зони обстрілу та загасив пожежу. Через декілька хвилин кулеметною чергою з Су-100 було вбито командира взводу ізраїльтян. Командування на себе взяв сержант, командир одного з танків. Він отримав наказ командира роти залишатися на займаних позиціях та вести кулеметний вогонь.

Проте через п'ять хвилин сержант отримав наказ від командира 188-ї танкової бригади відступити для поповнення боєприпасами та повернутися на позиції. О 23.45 взвод залишив позицію та відійшов на пункт поповнення боєприпасами. Але під час відсутності взводу сирійські танки зайняли їх позиції та оточили опорний пункт № 116.

Протягом короткотривалого бою усі ізраїльські танки були підбиті. Екіпажі зайняли оборону у бункері пункту разом з десантниками. Відбивши декілька атак сирійської піхоти, особовий склад взводу був знищений.

Таким чином, у результаті бою втрати ізраїльтян становили 5 танків, 35 чол. вбитими та пораненими. Сирійці втратили до 50 танків.

Було затримано наступ танкової бригади першого ешелону та висування підрозділів другого ешелону дивізії. Це забезпечило вигреш часу з боку ізраїльтян, що дозволило підтягнути резерви та контратакувати сирійські війська і відновити положення.

2.3. Дії у разі виникнення позаштатних ситуацій (обстрілів, засідок та ін.), вихід із бою

(військова операція Багатонаціональних сил в Іраку.

Участь Місії ООН з підтримки миру в Іраку, 2004 р.)

Український національний контингент силами 6 *омбр* брав активну участь у Місії ООН з підтримки миру в Іраку. Під час ведення бойових дій в ході стабілізаційної операції бригада виконувала основні завдання: блокування збройних формувань, їх розброєння або знищення; прочісування; патрулювання; контролювання території; спостереження за нею; супровід (конвой); забезпечення перепускного режиму; з охорони базових таборів, важливих державних та військових об'єктів. Але крім основних завдань обстановка, що складалася, вимагала застосування новітніх методів та способів ведення дій.

Як приклад наводиться відхід 3 *мр* 61 *омб*, яка охороняла СІРА (тимчасовий уряд США у провінції Васіт).

Відходу передувало розроблення трьох варіантів дій, а саме:

перший – відхід у район розташування базового табору “Дельта” в обхід вогневих позицій бойовиків через Ель-Муваффакія (довжина маршруту – 80 км);

другий – відхід у район розташування 1 *мр* 61 *омб* (табір “Атербері” м. Форт (довжина маршруту – 10 км));

третій – відхід у район розташування базового табору “Дельта” за найкоротшим маршрутом через дамбу.

Для визначення найбільш оптимального варіанта відходу було проведено повітряну розвідку двома вертольотами АН-64 “Араче”. Проаналізувавши ситуацію, відхід вирішено було здійснити за першим варіантом.

Для забезпечення виходу з оточення було організовано взаємодію з підрозділами батальйону та командуванням Збройних сил США. У районі блокпоста №1 зосереджено резерв зі складу комендантського взводу штабної роти бригади, групу морської піхоти “Anglico” ЗС США для здійснення авіанаведення та групу спеціального призначення ЗС США для забезпечення евакуації представників СІРА. Проведено демонстративні дії в районі дамби з метою введення противника в оману стосовно напрямку

ймовірного відходу у базовий табір “Дельта” саме за найкоротшим маршрутом.

Для забезпечення їх виводу та зустрічі 2 *мр* 61 *омб* (без *мв*) висунулась на зустрічному напрямку; *мр* 6 *омбр* зосередилась на блокпосту № 3; резерв (комендантський взвод) зосередився на блокпосту № 1.

Відхід підрозділу та евакуація представників СІРА у район розташування базового табору “Дельта” здійснювали в обхід вогневих позицій бойовиків через Ель-Муваффакія на максимальній швидкості під прикриттям бойових вертольотів “Араче”.

Аналіз дій підрозділів 6 *омбр* дає підстави стверджувати, що несвоєчасність виявлення широкомасштабної підготовки бойовиків до нападу, недостатня розвідувальна інформація та відсутність досвіду дій в екстремальних ситуаціях негативно впливає на кінцевий результат виконання покладених завдань і призводить до втрат серед особового складу.

Але завдяки грамотно спланованим і узгодженим діям командуванню бригади в цій ситуації вдалося здійснити відхід 3 *мр*, уникнувши обстрілу з боку бойовиків та зберегти життя особового складу.

Питання для самоконтролю

1. Завдяки яким заходам став можливий розгром 25-ї танкової бригади Збройних сил Єгипту у жовтні 1973 року?
2. За рахунок чого було затримано наступ Збройних сил Сирії у жовтні 1973 року в ході Четвертої арабо-ізраїльської війни?
3. Які заходи були проведені для відходу 3-ї механізованої роти 61-ї бригади багатонаціональних сил у Іраку в 2004 році?

3. БОЙОВІ ДІЇ В НАСТУПІ

3.1. Наступальна операція “Кидок тигра”

(Грузино-осетинський конфлікт, 2008 р.)

У серпні 2008 року ЗС Грузії провели операцію “Кидок тигра”, метою якої було захопити Південну Осетію, перерізати транспортні комунікації, що з'єднували Південну Осетію з Росією, та блокувати Рокський перевал.

На проведення операції відводилось 2 доби. Для її ведення було створено головне ударне угруповання у складі двох піхотних бригад (до 6 000 чол.) та угруповання на іншому напрямку – однієї піхотної бригади (до 3 000 чол.).

За оцінкою грузинського командування очікувалося протистояння до 2 500 чол. осетинських ополченців (основна частина яких, до 2 000 чол., зі всіма наявними одиницями важкого озброєння і військової техніки, була зосереджена в районі Джава, а решта в Цхінвалі) та до 500 чол. зі складу миротворчого контингенту.

Задум операції передбачав: завдати удари по Цхінвалі та захопити його, а в подальшому, розвиваючи успіх, завдати головний удар у напрямку Джава та допоміжний удар у бік селища Леніногори.

Операцію планувалось провести в два етапи: на першому етапі провести захоплення Цхінвалі, де залежно від опору осетинських підрозділів та російських миротворців, виконати завдання щодо блокування або знищення військ противника силами головного ударного угруповання, які повинні були діяти з району Горі у складі до 2-х бригад; на другому етапі – завершити захоплення Південної Осетії, знищити райони опору та встановити “конституційний лад” силами спеціальних підрозділів ЗС Грузії.

З початком операції головне ударне угруповання силами до 2-х піхотних бригад за підтримки бойових вертольотів та артилерії, підготовлене й оснащене для дій вночі, нанесло удари по Цхінвалі. Вогневі точки ополченців на висотах навколо Цхінвалі методично придушувалися вогнем артилерії. Масований артилерійський обстріл, аналогів якому осетинські ополченці ще не знали, цілком деморалізував оборону. Вогневого впливу зазнали відразу всі командні пункти, вузли зв'язку і управління як осетинів, так і російських миротворчих сил.

Армія Південної Осетії з початком збройного конфлікту в перші години після нападу втратила єдине управління й опинилася фактично розрізаною на дві частини – більша частина в районі Джава і невелика група в Цхінвалі, яка опинилася в кільці грузинських військ.

У таких умовах, після прийняття рішення про втручання російської армії у збройний конфлікт, наступ грузинських військ був зірваний рішучими діями 58-ї армії. Її 19 мсд з максимальною швидкістю висунулась з пунктів постійної дислокації в напрямку Цхінвалі через Рокський тунель.

Несподівана контратака російських військ за підтримки сил 4-ї повітряної армії відвернула увагу грузинських військ від ліквідації російсько-осетинського угруповання в Цхінвалі, змусила виділити частину сил і засобів для прикриття атакуючого Цхінвалі угруповання та не дозволила грузинським військам продовжувати наступ.

Крім того, внаслідок дій російської авіації грузинські війська були позбавлені підтримки з повітря, а результативність вогню артилерії, змушеної маневрувати, щоб уникнути ударів авіації, значно знизилась.

Із введенням в бій частин 76-ї і 98-ї повітрянодесантних дивізій і 31-ї десантно-штурмової бригади, проведенням протидиверсійних дій підрозділами спеціального призначення з метою збереження Рокського тунелю (основної магістралі, що сполучає Росію та Південну Осетію) грузинські війська втратили перевагу, змушені були переходити до оборони та, в подальшому, відходити під ударами осетинських ополченців і російських військ.

Таким чином, незважаючи на неготовність до оборони осетинських військ, відсутність підготовлених та обладнаних опорних пунктів, початкову перевагу в силах і засобах, грузинська армія не змогла досягти мети операції.

Успіху дій російських військ сприяли рішучість, широкий маневр військами, швидке створення переваги в силах і засобах у районі бойових дій за рахунок найбільш боєздатних частин та підрозділів, а також надійна охорона комунікацій і проведення протидиверсійних заходів (дій).

3.2. Форсування Суецького каналу єгипетськими військами

(Четверта арабо-ізраїльська війна, 1973 р.)

Протягом 1968 – 1971 років Ізраїль побудував укріплення на східному березі Суецького каналу (лінія Бар – Лева). Укріплення мали глибину від 30 до 50 км. Передній край проходив безпосередньо берегом каналу. Перша смуга оборони глибиною близько 15 км включала дві позиції глибиною 2 – 3 км кожна. Позиції склались із розташованих на відстані від 6 до 10 км ротних опорних пунктів, які мали 150 – 300 м по фронту та до 200 м у глибину. Кожен опорний пункт був обладнаний в інженерному відношенні та мав вогневі позиції для танків, артилерії, протитанкових засобів і кулеметів. Підходи і проміжки ретельно мінувались та прикривались невибуховими загородами. Крім того, прямо на березі каналу був насипаний піщаний вал висотою від 8 до 20 м (залежно від рельєфу місцевості).

Він виконував функцію загородини від вогню і спостереження з єгипетського берега каналу. В середині валу розміщувались вогневі позиції, а крізь нього проходили труби для виливання на поверхню каналу запалювальної суміші.

Сам Суецький канал являв собою водну перешкоду довжиною 161 км, шириною до 180 м (крім трьох відрізків, на яких канал проходив через озера і де ширина становила кілька кілометрів) і глибиною 16 – 18 м.

До початку атаки сухопутні війська Єгипту нараховували 285 000 чол. Ядро цих сил складало 10 дивізій, у том числі 3 танкові, і 6 бригад: 2 танкові, 2 піхотні, 2 повітрянодесантні, а також 16 бригад артилерії і 28 батальйонів спеціального призначення.

Єгипетські війська майже рік готувалися до форсування каналу в районі зрошувальної системи Ваді – Натруп західніше Каїру, де було побудовано точні копії об'єктів атаки сил спеціального призначення. Початок форсування було призначено на період свят в обох країнах і, завдяки прихованості проведення заходів підготовки, до останнього дня не очікувалось ізраїльськими військами. Схему дій з форсування Суецького каналу наведено на рис. 3.1.

6 жовтня єгипетські війська масованим авіаційним ударом та вогнем артилерії подавили укріплення противника. Війська спеціального призначення першими розпочали свої дії, виводячи з ладу лінії зв'язку між опорними пунктами та заблокувавши вилів запалювальної суміші.

О 14.00 передові загони розпочали переправу, закріпились та забезпечили переправу першої хвили єгипетських військ. Спроби танкових підрозділів ізраїльських військ вийти на позиції були зірвані за рахунок високого насичення передових загонів протитанковими засобами (РПГ та ПТРК), а авіація зіткнулася зі значною протидією сил ППО, які були розгорнуті поблизу каналу, та винищувальної авіації єгипетських військ.

Під прикриттям передових загонів, вогню артилерії і димових завіс перша хвиля переправилась і з ходу атакувала опорні пункти. Вже під її прикриттям інженерні підрозділи на поромах переправили водяні насоси, якими почали пророблювати проходи у піщаних валах. Паралельно продовжувалось перекидання військ переправними засобами, висадження десантів та наведення понтонних переправ.

О 18.30 інженерні підрозділи проробили перший прохід у піщаному загородженні, а до 20.30 кількість таких проходів досягала 60. На цей час по наведених понтонних мостах почали переправлятися танки.

Ізраїльські танкові підрозділи, проводячи контратаки без прикриття авіації й піхоти, зазнали тяжких втрат та не мали успіху.

Таким чином, внаслідок якісного планування і всебічної підготовки єгипетські війська форсували Суецький канал на всій його протяжності та створили потужний плацдарм для подальших дій. Протягом 18 годин на західний берег каналу переправились 850 танків, 11 тисяч різних транспортних засобів і близько 100 тисяч солдат.

За рахунок несподіваності дій, передбачення характеру контратак противника, узгодженому залученню до форсування (його забезпечення) підрозділів різних родів і видів військ, широкому застосуванню протитанкових засобів (РПГ та ПТРК) втрати атакуючих склали лише 5 літаків, 20 танків і 280 чоловік убитими, що становило третину від очікуваних наслідків. Водночас, більшість опорних пунктів лінії Бар – Лева було захоплено (знищено), а дивізія генерал-майора Мандлена у контратаках протягом доби втратила близько 170 танків. Вперше у арабо-ізраїльських збройних конфліктах військам Ізраїлю було нанесено таких тяжких втрат.

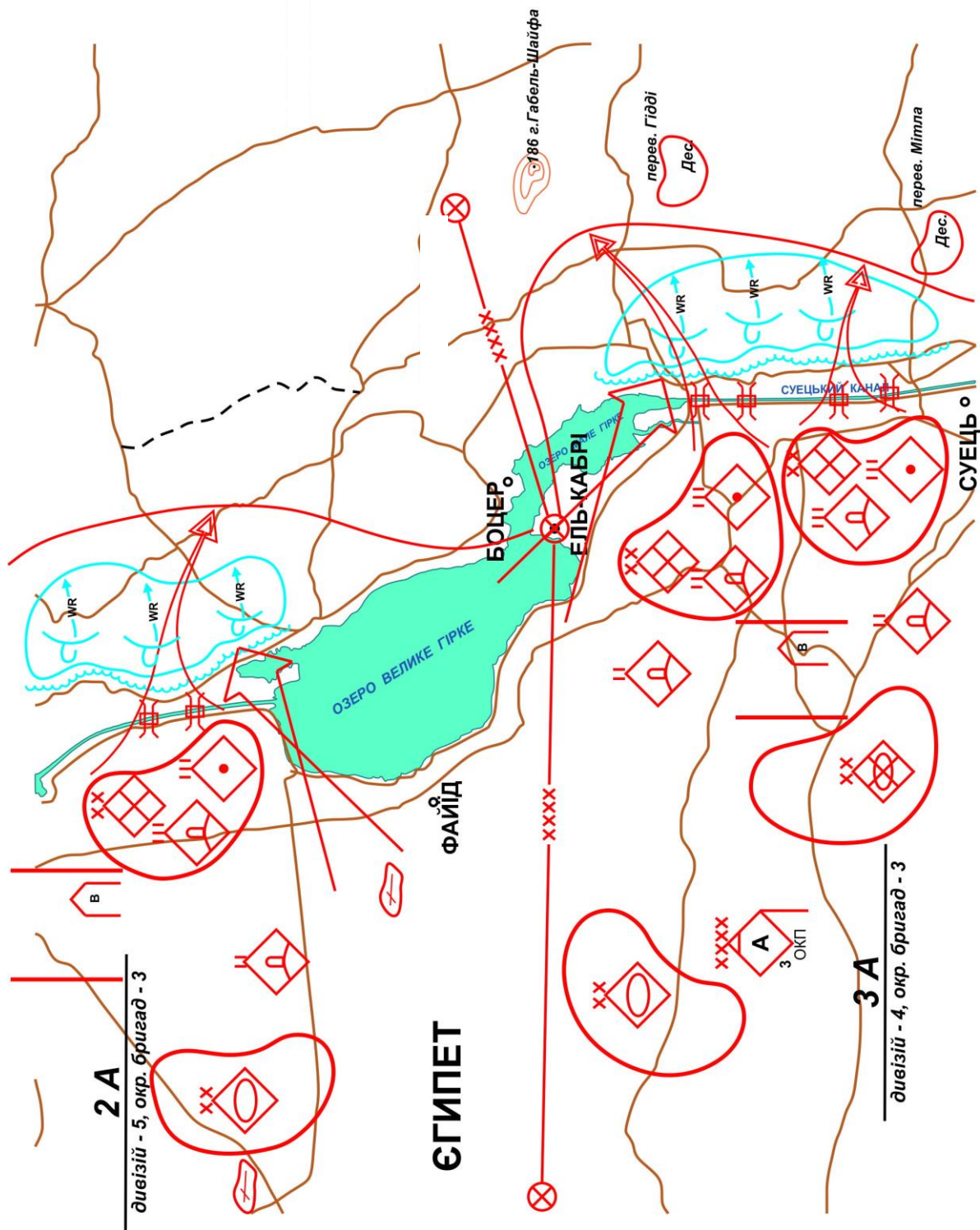


Рис. 3.1.1. Схема дій з форсування Суецького каналу

3.3. Повітряно-наземна наступальна операція

(війна в Перській затоці. Дії Багатонаціональних сил з визволення Кувейту, 1991 р.)

Повітряно-наземна наступальна операція “Меч пустелі” (24 – 28 лютого) являлася третім етапом війни в зоні Перської затоки між Іраком та Багатонаціональними силами (США, Англія, Франція, Саудівська Аравія, Єгипет, Сирія, Кувейт, Марокко, Бангладеш, Пакистан та ін.). Їй передувало проведення повітряної наступальної операції “Буря в пустелі” (17.01 – 23.02.1991), яка трактувалася як головний етап цієї війни.

Іракське командування створило на території Кувейту і у Південній зоні Іраку, що прилягає до Кувейту, глибоко ешелоновану оборону. Оперативна побудова іракських військ включала перший оперативний ешелон у складі 3-го АК у Кувейті і 7-го АК у Південній частині Іраку та стратегічний резерв у складі 2-го і 4-го АК, а також 5 дивізій республіканської гвардії. Щільність іракських військ становила 40 км на одну дивізію. Головні зусилля в обороні іракці зосередили на приморському, центральному напрямках (50 км східніше стику кордонів Кувейту і нейтральної зони) і так званому “особливому секторі” – території Кувейту.

Головна смуга оборони була створена на глибину 15 – 30 км і проходила вздовж морського узбережжя Кувейту, кордону з Саудівською Аравією і далі вздовж нього до кінця нейтральної зони (нейтральна зона площею 5 000 км² де, за згодою сторін, заборонялося розміщення воєнних об’єктів, підготовка і ведення воєнних дій). Її обороняли з’єднання першого ешелону 3-го та 7-го АК, оперативна побудова яких здійснювалася в два ешелони. На приморському напрямку передній край головної смуги оборони проходив безпосередньо по узбережжю, а на сухопутній частині – на віддаленні 15 – 20 км від саудівсько-кувейтського кордону.

У Багатонаціональних силах (далі – БНС) створені протягом першого етапу війни сухопутні угруповання займали свої позиції вздовж кордону на відстані 30 – 40 км, маючи оперативну побудову в один ешелон з виділенням частини сил і засобів для дій у складі повітряних та морських десантів, а також в оперативний резерв. Раз на тиждень вони пересувались вздовж кордону, змінюючи своє місцезнаходження.

На думку керівництва військ Іраку БНС повинні були нанести головний удар на приморському напрямку і з боку кувейтсько-саудівсько-аравійського кордону на зустріч один одному. Відповідно до цього іракські війська віддали ініціативу БНС, зайнявши вичікувальну позицію та вирішивши отримати перемогу вимотуванням сухопутних сил БНС у позиційній обороні, не починаючи бойові дії першими. Проте сухопутні війська БНС до завершення повітряно-наземної наступальної операції також зайняли очікувальну позицію. Кілька іракських батальйонів на 14 день війни перейшли в наступ на різних напрямках на кувейтсько-саудівсько-аравійському кордоні, але через добу були відкинуті чи знищені силами БНС без розвитку успіху.

Всупереч розрахункам командування військ Іраку БНС не втягувались у велику наземну битву. Лише виконавши завдання повітряно-наземної наступальної операції, знизивши боєздатність угруповань іракських військ на 50 – 80 %, вони перейшли до активних дій сухопутних угруповань військ.

У середині лютого, за 7 днів до початку повітряно-наземної наступальної операції, сухопутні війська БНС провели обмеженими силами розвідку боєм на окремих ділянках кордону. Батальйонні тактичні групи, посилені силами і засобами розвідки, виявили обрис переднього краю оборони, характер інженерного обладнання місцевості, систему вогню іракських Збройних сил.

Проаналізувавши дані розвідки, командування БНС визнало недоцільним нанесення головного удару на приморському напрямку та внесло відповідні зміни в план операції.

Повітряно-наземна наступальна операція “Меч у пустелі” почалася о 04.00 24 лютого 1991 року та тривала 100 годин (до 08.00 28 лютого). Схему проведення операції наведено на рис. 3.2.

Наступ йшов на фронті 400 км на трьох напрямках. Головний удар було нанесено 3-м та 7-м АК США і двома бригадами з Саудівської Аравії на лівому фланзі в напрямку на Басру, другий, на приморському напрямку на столицю Кувейту Ель-Кувейт і далі теж на Басру, завдавався двома експедиційними дивізіями морської піхоти США, бронетанковою дивізією з Великобританії та бригадами із Саудівської Аравії і Кувейту. На допоміжному центральному напрямку, найбільш сильно укріпленому, повинні були діяти дві дивізії з Єгипту та дві бригади з Саудівської Аравії. Оперативний резерв БНС склали частини 18-го повітрянодесантного корпусу і 2-ї сирійські бригади.

Напрямки цих ударів стали несподіванкою для іракського командування. Їх нанесенню передували демонстраційні дії, до яких було залучено 30 десантних кораблів з морськими піхотинцями та 2 лінкори (“Missouri” і “Wisconsin”), які обстрілювали морське узбережжя, а тральщики готували підходи до берега для десантних кораблів.

Зважаючи на це, не маючи достовірних даних про склад і розташування сухопутних угруповань БНС, військове командування Іраку очікувало проведення морської десантної операції та відповідно удару з саудівсько-кувейтського кордону назустріч морським десантам.

Своїми демонстративними діями корабельне угруповання зв’язало іракські війська, що обороняли морське узбережжя.

Спроби проведення контратак іракських військ у перший день наступу сил коаліції, в умовах панування в повітрі авіації БНС, зазнавали невдач, а в подальшому деморалізовані іракські війська, як правило, не чинили опір, а лише відходили до наступної оборонної позиції.

Завдаючи високоточні удари на всю глибину оперативної побудови противника, застосовуючи маневр “вертикальне охоплення” силами повітряних десантів при безперервній підтримці тактичної авіації, війська БНС успішно виконували поставлені завдання.

Оборона іракців долалась в тактичній зоні на широкому фронті, фактично без створення ділянок прориву, але з використанням її вразливих місць з наступним виходом передових частин у фланг і тил противника, розсіченням його головних сил з подальшим їх розгромом по частинах. Великі проміжки в оперативній побудові сухопутних військ БНС надійно прикривались бойовими вертольотами і вогнем артилерії.

Темп наступу в середньому становив 60 км на добу. Успіху наземних сил сприяла ефективна ізоляція району бойових дій, створена авіацією БНС (так, головні сили Південного угруповання іракських військ в районі Насірії і Басри опинились відрізнаними від стратегічних резервів і залишилися без постачання). Повітряно-наземна наступальна операція і війна в цілому закінчилася 28 лютого цілковитою поразкою Іраку. Війська БНС досягли поставленої мети.

3.4. Наступ бригади

(Четверта арабо-ізраїльська війна, 1973 р.)

Одним із прикладів бойових дій сирійських військ, у якому спостерігаються як сильні, так і слабкі дії, можна розглянути прорив передової позиції підрозділами 61-ї окремої мотопіхотної бригади.

Вогнева підготовка атаки розпочалась о 14.00 6 жовтня нанесенням удару сирійською авіацією та артилерією по опорних пунктах 40-ї піхотної бригади армії Ізраїлю. Протитанкова батарея у складі дев'яти пускових установок ПТРК "Малютка" та шести 106-мм безвідкатних гармат виробництва США, а також дві танкові роти, які мали у своєму складі 20 танків, виведених для ведення вогню прямою наводкою, о 14.00 за єдиним сигналом з артилерією нанесли перший залп. При цьому по кожній вогневій точці вівся зосереджений вогонь танкового взводу, вкопані танки та ПТРК знищувались вогнем 2 – 3 вогневих засобів.

Відповідно до плану з початком вогневої підготовки атаки було розпочато дії штурмових груп 323-го та 326-го мотопіхотних батальйонів. Першими розпочали висування на бронетранспортерах підгрупи розгородження та подолання танкового рову із завданням проробити проходи у мінних полях противника і покласти мостові ферми мостоукладчиків через протитанковий рів для проходження танків, бронетранспортерів та іншої техніки. Усі проходи були пророблені танками з трапами КТМ-5, а пізніше розширені та очищені від мін, що не розірвалися, саперами вручну. Артилерія підгруп вела вогонь по опорних пунктах, забезпечувала роботу саперів і бульдозерів. Підгрупи захоплення та знищення довготривалих вогневих споруд, танків і ПТРК по пророблених проходах та переходах розпочали висування до об'єктів атаки ще до готовності проходів у мінному полі перед опорним пунктом та залягли перед ним. Мінометні батареї батальйонів приступили до задимлення вогневих точок і довготривалих вогневих споруд.

Штурмові групи, подолавши ділянки інтенсивного вогню, увірвалися в ходи сполучення, що вели до довготривалих вогневих споруд, та оволоділи ними.

Піхотні роти 323-го та 326-го мотопіхотних батальйонів спільно з танками, частиною сил, підтримуючи штурмові групи у знищенні противника, головними силами проривалися у проміжки між довготривалими вогневими спорудами та, долаючи стійкий опір противника, до 18.00 6 жовтня вийшли на рубіж рокадної дороги Рафід – Хісфін, виконавши найближче завдання батальйонів першого ешелону.

Менш успішно діяв 320-й мотопіхотний батальйон, який мав завдання наступати вздовж каньйону Нахр-Раккад у напрямку Джурнія – Хісфін; при підході до гори Телль-Ес-Секі він був зупинений сильним вогнем та, втративши на мінному полі близько половини бронетранспортерів, активних бойових дій не вів.

Інакше діяли командири штурмових груп 323-го та 326-го мотопіхотних батальйонів, які знаходились у бойових порядках та особисто управляли діями підгруп, керували проробленням проходів у мінних полях та переходів через протитанковий рів. Командири 323-го та 326-го мотопіхотних батальйонів залишили стаціонарні командно-спостережні пункти після оволодіння опорними пунктами противника на передньому краї та пересувалися на віддаленні до двох кілометрів від лінії зіткнення військ. Обидва командири батальйонів діяли впевнено та чітко. Їх особистий приклад значною мірою сприяв успіху бою за передову позицію.

Таким чином, 61-ша окрема мотопіхотна бригада, діючи на напрямку головного удару 5-ї піхотної дивізії, однією із перших з армії Сирійської Арабської Республіки до кінця 6 жовтня прорвала сильно укріплену першу позицію 40-ї піхотної бригади та забезпечила введення в бій другого ешелону й загальновійськового резерву 5-ї піхотної дивізії.

3.5. Наступ механізованої дивізії

(Війна в Перській затоці. Дії Багатонаціональних сил з визволення Кувейту, 1991 р.)

Характерним прикладом ведення наступу з'єднаннями та частинами антиіракської коаліції є дії 1 мд США. Бойове завдання дивізії отримала в ході зайняття вихідного району для наступу. Дивізії, яка повинна наступати в центрі оперативного шикування 7-го АК у взаємодії з 1 бртд, необхідно було розгромити 31 мд Іраку, яка обороняла смугу шириною до 35 км та глибиною до 40 км, і на кінець дня оволодіти рубежем на глибині 40 – 50 км від переднього краю оборони противника.

За даними розвідки, і в першу чергу космічної, була досконально вивчена оборона 31 мд, визначені її сильні і слабкі сторони і на цій підставі зроблено загальний висновок: 31 мд у складі трьох піхотних, однієї мотопіхотної та однієї бронетанкової бригад перейшла до пасивної

позиційної оборони з опорою на систему польових довготривалих укріплень і потужну систему інженерних загороджень. Така оборона вимагала особливого підходу наступаючих сил до виконання бойового завдання. Планувалось спочатку ударами авіації, ракетними ударами, вогнем артилерії і високоточної зброї завдати удари необхідної сили по військах, які оборонялися, з подальшим їх розгромом, використовуючи маневр. Схему наступу 1-ї механізованої дивізії США наведено на рис. 3.3.

Бойові дії розвивались згідно з розробленим замислом.

21 лютого при завершенні останнього етапу повітряної наступальної операції, в ході якого основні зусилля були зосереджені на ураженні військ, що оборонялися, у смузі наступу дивізії були зроблені проходи в інженерних загородженнях противника.

22 лютого на напрямку головного удару силами розвідувального батальйону була проведена розвідка боєм, під час якої була прорвана смуга забезпечення, уточнений бойовий порядок піхотних бригад першого ешелону і викриті цілі, що не були придушені раніше.

Впродовж 23 лютого проводилась вогнева підготовка атаки із застосуванням ударів тактичної й армійської авіації, ракетних комплексів, вогню артилерії.

О 14.00 24 лютого 1 *мд* розпочала атаку і, не зустрічаючи серйозного опору з боку противника, успішно розвивала наступ, оточила піхотну бригаду першого ешелону і до 18.00 24 лютого завершила її розгром.

31 *мд* ЗС Іраку, зазнавши поразки в бою за першу і другу позицію, з настанням темного часу почала відхід углибину, прикриваючись діями ар'єргардних батальйонів. Але дії останніх були малоефективні, особливо в нічних умовах, оскільки технічний рівень їх бойових засобів був значно нижчим. Бойові можливості танків, протитанкових засобів іракської армії поступались ідентичним зразкам озброєння американської дивізії як за дальністю прицільного вогню, так і за бронепробивністю та швидкострільністю. Значні недоліки були в роботі приладів нічного бачення на техніці іракської армії.

Після виконання найближчого завдання частини 1 *мд* перейшли до дій у нічних умовах і, використовуючи дії тактичних повітряних десантів, прилади нічного бачення, а також засоби освітлення місцевості (у першу чергу авіаційні), ввели в бій другий ешелон та продовжили наступ по визначених напрямках бригадними тактичними групами, як правило, у передбойових порядках.

При зустрічі опору з боку іракців вони розгортались у бойовий порядок, зупинялись, починали дальній вогневий бій, викликали авіацію й артилерію, завдавали вогневі удари противнику, а в цей час частиною сил здійснювали його обхід або охоплення та ударами з фронту, флангів, тилу, повітря завершували розгром. Такі дії дозволили в ході нічних боїв завершити розгром 31 *мд* і на 06.00 25 лютого оволодіти рубежем на глибині 40 – 50 км (практично вийшли до другої смуги оборони).

Зі складу 31 *мпд* з оточення вийшли до 1,5 *мпб* з 50 % укомплектованістю. Решта підрозділів була знищена або взята в полон.

Аналіз бойових дій союзних військ показав, що ширина смуги наступу армійських корпусів у середньому становила від 60 до 150 км, глибина оперативної побудови 60 – 100 км, віддалення корпусних резервів від дивізій першого ешелону 40 – 60 км.

Основним способом дій було завдання ударів по слабких місцях у бойових порядках іракських військ, що оборонялися, з одночасним їх ураженням на всю глибину оперативної побудови. Ураження в основному здійснювалося тактичною й армійською авіацією. Це дозволило дивізіям першого ешелону подолати тактичну зону оборони Іраку з ходу. Оперативна щільність становила 15 – 20 км на дивізію на приморському і 30 – 40 км на західному напрямках; по танках – у середньому 8 – 11 одиниць, гарматах польової артилерії, мінометах і РСЗВ – близько 15 – 20 одиниць на один кілометр фронту наступу багатонаціональних сил.

3.6. Наступальна операція

(дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.)

Долина річки Паджшер (провінція Парван) являлася однією із основних артерій, яка зв'язувала центральні райони Афганістану із Пакистаном. Цей район був обраний центром найбільшої опозиційної партії – Ісламського товариства Афганістану, що очолювалась Рабані. Крім того, там було виявлено родовища дорогоцінних каменів, добування яких забезпечувало опозиції кошти для ведення збройної боротьби, закупівлі озброєння і спорядження за кордоном. Також у цьому районі розміщувалась “Центральна партизанська база”, де здійснювалась підготовка озброєних загонів моджахедів, забезпечення їх зброєю, боєприпасами, продовольством та іншим майном.

До травня 1982 року основні сили повстанців, зосереджені в долині Паджшер, нараховували більше 5 000 чол. Оборону моджахеди будували із урахуванням гірського характеру місцевості. Її основу складали окремі опорні пункти, розташовані на пануючих висотах, в ущелинах та в інших зручних для оборони місцях. У ряді випадків опорні пункти розміщувались у старих фортецях та на околицях кишлаків. Кожен опорний пункт оборонявся гарнізоном із 10 – 20 чол і обладнувався кількома вогневими точками, як правило викладеними із каміння.

Штаби і центри ісламських комітетів розміщувались у найбільш захищених місцях. Їх охорона здійснювалась загонами чисельністю 30 – 50 чол., озброєних стрілецькою зброєю і переносними зенітними ракетними комплексами. Вогневі позиції артилерії обладнувались на майданчиках поблизу ущелин або печер і ретельно маскувались. Гармати і міномети постійно знаходились у замаскованих укриттях і доставлялись на майданчиках лише для ведення вогню.

Така оборона дозволяла відносно невеликими силами здійснювати контроль за всіма районами і значною мірою ускладнювала викриття її силами і засобами розвідки та ураження вогнем артилерії і ударами авіації.

Замислом операції, яка проводилась у травні 1982 року у долині річки Паджшер та прилягаючих районах, передбачалось завдати два удари: перший (головний) – уздовж річки Паджшер у напрямку Баграм, Евім, другий – на північ вздовж долини річки Горбанд. У ході цих ударів радянські і афганські війська повинні були спільними наступальними діями мотострілецьких з'єднань і військових частин разом з висадкою тактичних повітряних десантів і ударами авіації знищити противника в долинах річок та встановити контроль над районом. Розмах операції досягав 60 км по фронту і до 220 км у глибину, тривалість – до 15 діб.

Для раптового й ефективного впливу на всю глибину оборони противника для самостійних прихованих дій створювався повітряний ешелон, який включав 20 батальйонів радянських і афганських військ. Прихованість досягалась тим, що до початку операції ці сили знаходились в пунктах постійної дислокації і займались плановими заходами службової діяльності, що активно фіксувалось силами та засобами розвідки моджахедів і сприяло введенню їх в оману відносно запланованих дій військ.

Планування операції здійснювалось із урахуванням особливостей, пов'язаних із участю в бойових діях військових частин афганської армії, міліції та органів державної безпеки. До розробки загального й часткових планів операції, з метою запобігання витоків інформації, залучалося строго обмежене коло осіб, при цьому тільки зі складу офіцерів 40-ї армії.

Розроблений план заходів щодо введення противника в оману передбачав проведення демонстративних бойових дій уздовж русла річки Горбанд, а також доведення до афганського командування інформації, про те, що головний удар буде нанесено на цьому напрямку. Особливо ретельно і з великою таємністю планувались бойові дії на реальному напрямку головного удару. Було розроблено карти вихідної обстановки, бойові розпорядження, сигнали управління, інструкції з екіпірування, аерофотознімки районів майбутніх дій. Усі ці документи були вкладені в конверти, які видавали командирам військових частин у штабі армії за 5 діб до початку операції.

Схему проведення Паджшерської операції радянських військ в Афганістані наведено на рис. 3.4.

Операція розпочалася 15 травня 1982 року і проходила в 4 етапи. Протягом *першого етапу* (15.05 – 16.05) проводились демонстративні відволікаючі дії в провінції Горбанд з метою введення противника в оману відносно напрямку головного удару. Демонстративні дії мали успіх. Командування повстанців поспішно перекинуло додаткові сили, в тому числі і з провінції Паджшер, у долину річки Горбанд, вважаючи демонстраційний відволікаючий удар за головний.

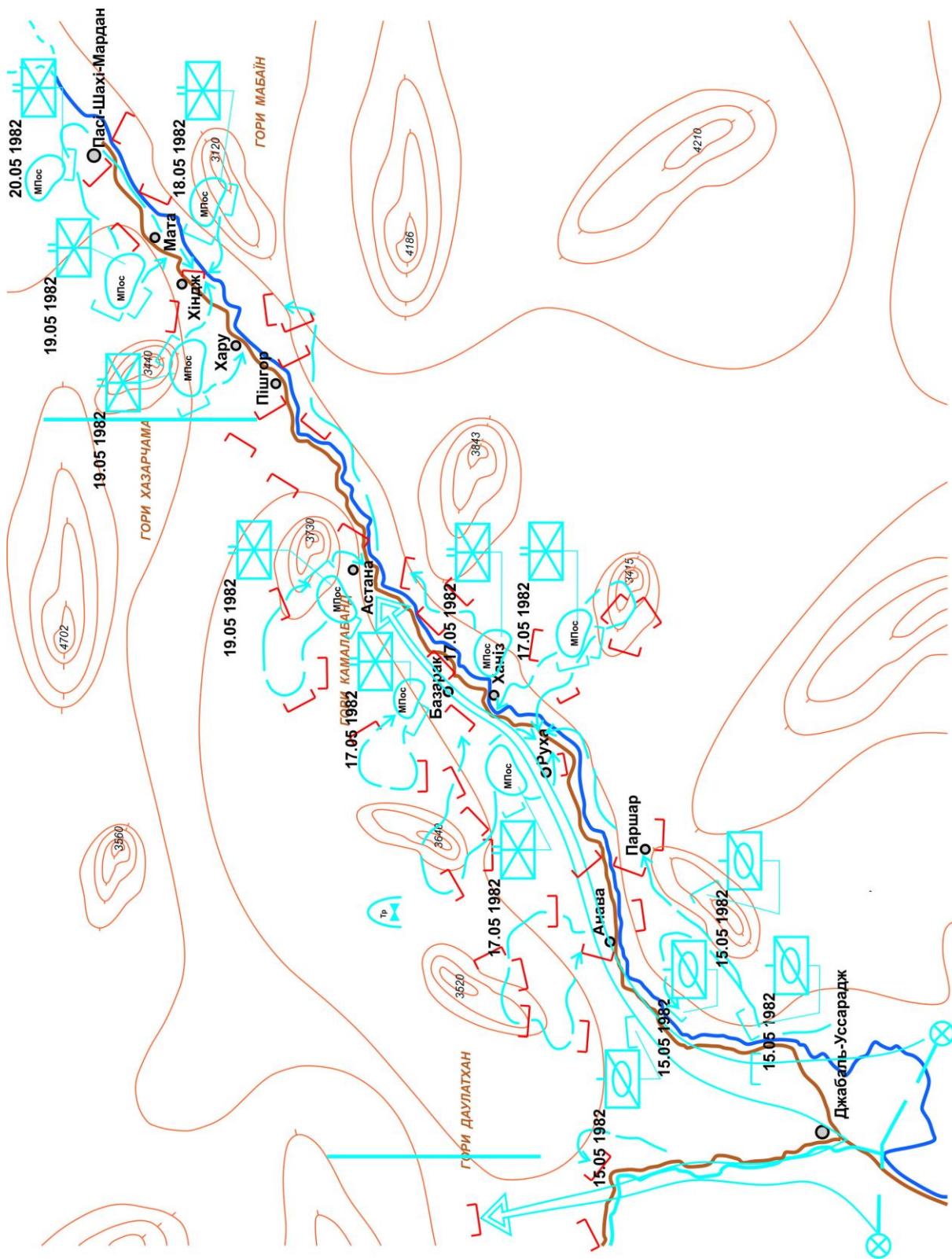


Рис. 3.4. Схема проведення Паджшерської операції радянських військ в Афганістані

Другий етап операції (17.05 – 21.05) включав наступ на головному напрямку. З метою його забезпечення вночі 15 травня 1982 року одинадцять розвідувальних рот приховано висунулись і майже без бою захопили всі пануючі висоти біля входу у долину річки Паджшер.

На наступну ніч один із мотострілецьких батальйонів приховано висунувся в долину і, просунувшись на 10 км, з ходу оволодів кількома пануючими висотами в її глибині. Таким чином було створено плацдарм для розвитку операції на головному напрямку.

На світанку 17 травня війська перешли в наступ на напрямку головного удару. І вже через годину в райони населених пунктів Руха і Базарак були висаджені тактичні повітряні десанти в складі мотострілецького батальйону радянських військ та піхотного батальйону афганських військ. Десанти мали завдання, використовуючи рельєф місцевості, непомітно вийти до визначених панівних висот, захопити та закріпитись на них з метою перешкодити відходу противника в глибину долини річки Паджшер. Всього ж протягом 17 травня було послідовно висаджено 6 батальйонів десанту (3 радянські та 3 афганські) загальною чисельністю близько 1 200 чол. на глибину 40 – 50 км від входу в долину (до 80 км від аеродрому Баграм).

Підрозділи десантів, використовуючи фактор раптовості, захоплювали майданчики десантування, знищували виявлені опорні пункти противника та організували кругову оборону панівних висот.

Успішні дії десантів сприяли наступу головних сил, який вівся з фронту спільно з діями частини сил щодо обходу з охопленням панівних висот, розташованих на флангах. Захоплення ущелин здійснювалось, як правило, в пішому порядку, після чого вводилась бронетехніка підрозділів. При опорі противника йому завдавалися удари вертольотами вогневої підтримки, вогнем артилерії і мінометів. Після цього обходом по гребнях висот створювався вогневий мішок, у якому завершувався розгром противника. Одночасно з цим застосовувалось дистанційне мінування шляхів відходу противника.

Це забезпечувало ізоляцію району бойових дій від притоку свіжих резервів із прилягаючих районів і виключало відхід залишків розгромлених груп в інші провінції.

Для нарощування зусиль 18 травня було приховано висаджено тактичні повітряні десанти (мотострілецький батальйон радянських військ та піхотний батальйон афганських військ) у район Мати, 19 травня такими ж силами в районі Астани та Мати, а 20 травня ще 4 батальйони (2 радянські та 2 афганські) були висаджені в районі Евіма на відстані 100 км від входу в долину. До кінця 21 травня 1982 року долина була повністю очищена від противника, а його система оборони перестала існувати.

22 травня війська приступили до реалізації *третього етапу* операції з метою захоплення основного вузла доріг у районі Евіма, через який із Пакистану йшли каравани зі зброєю, боєприпасами та іншими вантажами для

моджахедів. Для виконання мети етапу було проведено висадку тактичного повітряного десанту в складі двох батальйонів радянських і афганських військ (всього близько 600 чол.) у район Евіма.

На цей раз висадка здійснювалась безпосередньо на об'єкт захоплення, чого противник не очікував. Перша хвиля десанту захопила злітно-посадочну смугу і панівні висоти в радіусі 3 – 4 км від неї, забезпечила перевірку смуги на наявність мін і її підготовку до використання. Подальше десантування особового складу і вантажів здійснювалось, як правило, посадочним способом із використанням злітно-посадочної смуги.

Після висадки всіх сил війська у ході *четвертого етапу* операції (23.05 – 24.05) розширили район бойових дій і демонстративно повели наступ за кількома напрямками, створюючи видимість оточення противника. Це остаточно зломило опір противника. Намагаючись уникнути оточення і розгрому, моджахеди залишали підготовлені позиції і проривалися в гори. До кінця 24 травня радянські та афганські підрозділи закріпились в захопленому районі і надійно перекрили важливі комунікації противника.

Таким чином, Паджшерська наступальна операція тривала 14 діб і завершилась розгромом штабів 10 зональних ісламських комітетів, об'єднаного штабу в провінції Астана, головного ісламського комітету долини Паджшер, комітетів провінцій Парван і Капіста. Були захоплені склади зброї, боєприпасів, продовольства та іншого майна. Крім того, вдалося захопити велику кількість секретних документів, у тому числі структурну схему керівництва партизанським рухом противника, списки членів опозиції з фотографіями та анкетами, списки активних членів підпілля у Кабулі, програму боротьби з урядом і радянськими військами на найближчі роки.

Успіх операції значною мірою був забезпечений застосуванням воєнних хитрощів, прихованістю її підготовки, введенням противника в оману. У ході операції ефективно скоувалися дії противника шляхом широкого маневру військ, у тому числі повітрям, і застосуванням тактичних повітряних десантів. Одночасний вплив на оборону противника на велику глибину вводив його в оману відносно реального масштабу дій та кількості залучених сил і засобів, що призвело до поспішного залишення ним без бою частини добре підготовлених до оборони опорних пунктів.

3.7. Наступальна операція з захоплення гірського перевалу (дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.)

Восени 1987 року повстанці активізували дії проти радянських та урядових військ, практично блокували округ Хост провінції Пактія, перерізавши основні комунікації і ускладнивши забезпечення розташованих там частин та підрозділів. Метою операції “Магістраль” була ліквідація формувань повстанців на магістралі Кабул – Гардез – Хост, її розмінування та забезпечення постачання матеріальних засобів військам в окрузі Хост.

Перед початком операції урядом Афганістану було здійснено спробу вирішити питання забезпечення військ у окрузі Хост мирним шляхом. Але керівництво антиурядових загонів, на чолі з муллою Джалалутдіном, зволікаючи з відповіддю, використало час переговорів для нарощування складу своїх загонів та відмовилось від подальших переговорів. Ними було оголошено рішення про недопущення радянських і урядових військ у провінцію.

Основні зусилля повстанців було зосереджено на утриманні перевалу Сатукандав (30 км східніше Гардеза), який являвся практично єдиним проходом у горах на трасі Гардез – Хост.

До початку бойових дій угруповання загонів повстанців досягало 15 000 чол., а перевал Сатукандав було проголошено неприступним бастионом.

До проведення операції “Магістраль” радянським командуванням було залучено мотострілецьку та повітряно-десантну дивізії, окремий мотострілецький полк, окремий парашутно-десантний полк, частини і підрозділи родів військ і спеціальних військ та частини урядових військ Афганістану.

Схема проведення операції “Магістраль” з захоплення перевалу Сатукандав наведена на рис. 3.5.

План проведення операції передбачав підготовку військ в пунктах постійної дислокації, зосередження їх до 21 листопада 1987 року в районі Гардез, захоплення перевалу Сатукандав та подальший розвиток успіху в глибині провінції вздовж траси Гардез – Хост.

Дії військ розпочалися 28 листопада після зриву мирних переговорів. За рішенням командувача армії з метою викриття системи вогню противника в район перевалу було висаджено “повітряний десант” із 20 манекенів. У ході знищення противником хибного десанту було виявлено розташування його вогневих позицій, після чого по них було нанесено удари армійської і тактичної авіації та проведено 4-годинний артилерійський обстріл позицій повстанців.

Після короткої артилерійської підготовки 29 листопада окремий мотострілецький полк (без одного мотострілецького батальйону) розпочав висування до гірської системи із завданням захопити панівні висоти по гірському хребту, блокувати перевал Сатукандав та не допустити підхід резервів противника з боку Парачинарського виступу.

Потужний вогонь противника та нерішучість дій командування полку, яке знаходилося на значному віддаленні від підрозділів, не організувало розвідку (спостереження) на полі бою і, відповідно, недостатньо контролювало обстановку, спричинили зупинку полку на проміжних ділянках. Використовуючи знання місцевості, повстанці вночі з різних напрямків атакували позиції полку та завдали йому важких втрат.

Крім того, прорахунки у забезпеченні підрозділів полку матеріальними засобами вже на другий день бойових дій призвели до зниження запасів боєприпасів до рівня недоторканих.

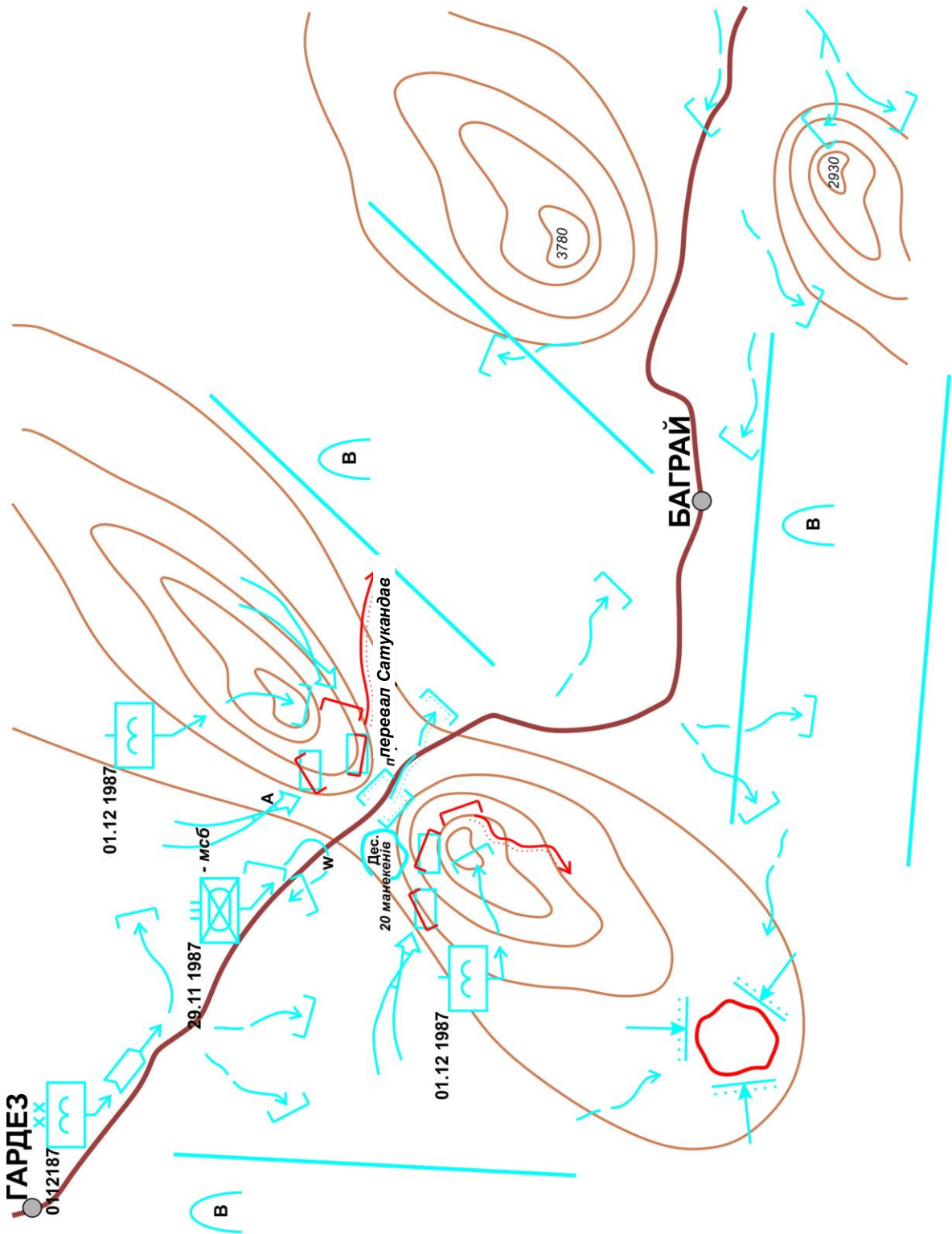


Рис. 3.5. Схема дій з захоплення перевалу Сатукандаа

За таких умов командувач армії прийняв рішення продовжувати наступ силами підрозділів повітряно-десантної дивізії спільно з підрозділами афганської армії. Відповідно до цього рішення 1 грудня 1987 року парашутно-десантний батальйон радянських військ та батальйон афганських військ висунулися в район розташування мотострілецького полку.

Провівши рекогносцировку місцевості, уточнивши на місці обстановку та організувавши взаємодію, командири батальйонів розпочали висування на основний хребет.

Раптовими атаками дві приховано висунуті парашутно-десантні роти оволоділи найближчими пануючими висотами, забезпечивши таким чином, спільно з підтримкою вогнем дивізійної артилерії за викликом, одночасний вихід двох атакуючих груп на головний хребет. Підрозділи противника, які прикривали фланги угруповання повстанців, що здійснювало оборону перевалу, не очікували атаки, зазнали значних втрат та відійшли із займаних позицій.

За викликом командира парашутно-десантного батальйону частина засобів артилерії перенесла вогонь у глибину на зворотні схили висот по ймовірних маршрутах руху резервів противника, перешкоджаючи їх висуванню. Решта сил і засобів артилерії вели вогонь по виявлених на перевалі опорних пунктах противника.

Батальйони продовжили висування до перевалу, виходячи у фланг та тил угруповання повстанців, і після короткої артилерійської підготовки з двох напрямків атакували опорні пункти противника.

Командування повстанців, які утримували перевал, не маючи відомостей щодо чисельності й складу військ, які наступали з тилу і у фланг, відрізане від своїх резервів, не змогло організувати оборону перевалу. Підрозділи повстанців, уникаючи бою, залишали важке озброєння та боєприпаси на позиціях і відходили в гори.

Таким чином, протягом доби радянський і афганський батальйони майже без бою оволоділи важливим вузлом оборони, який відігравав головну роль в організації оборони повстанців в провінції Пактія, та захопили значну кількість зброї і боєприпасів.

Успіх дій значною мірою забезпечувався досконалим аналізом обстановки, рішучістю і стрімкістю дій, грамотним розподілом сил та засобів, застосуванням обхідного маневру, чіткою взаємодією підрозділів та постійною підтримкою дій підрозділів вогнем артилерії.

3.8. Ведення рейдових дій тактичною групою

(дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.)

Наприкінці літа 1980 року в провінції Герат активізував свою діяльність великий загін моджахедів під керівництвом Шир-Аги, який нараховував кілька сотень повстанців. Загін розташувався у віддаленому від більшості пунктів дислокації радянських і урядових військ районі, користувався підтримкою населення, мав власну розгалужену агентурну мережу, яка завчасно оповіщала його про всі пересування радянських військ.

Моджахеди нападали на колони та менш чисельні, порівняно з ними, підрозділи, а виявляючи переважаючі сили радянських і урядових військ, не вступаючи в бій, відходили в гори. Таким чином, кілька спроб знищення повстанців були ними викриті, незважаючи на заходи протидії, ще на етапі підготовки та відповідно не мали успіху.

Після ретельного вивчення обстановки, характеру дій загону Шир-Аги та умов місцевості в районі його дій радянським командуванням було вирішено змінити порядок підготовки і проведення рейду проти повстанців.

До кінця жовтня було сплановано рейд тактичної групи у складі двох мотострілецьких батальйонів, танкової роти, артилерійського дивізіону та піхотного батальйону афганських військ. З визначеними підрозділами протягом листопада було проведено тактико-стройові заняття з метою виявлення розвідкою моджахедів підготовки до рейду та викриття складу, сил і засобів рейдового загону. Схему рейдових дій наведено на рис. 3.6.

Уранці 5 грудня 1980 року рейдовий загін у визначеному складі висунувся в район, де за даними розвідки знаходились моджахеди Шир-Аги. Подолавши близько 40 км, підрозділи, як і очікувалось, не виявили противника.

У відповідності із планом сили рейдового загону було розділено: один мотострілецький батальйон, танкова рота та піхотний батальйон афганських військ демонстративно висунулись у зворотний бік у напрямку пунктів постійної дислокації, а підрозділи другого мотострілецького батальйону спільно із артилерійським дивізіоном приступили до обладнання опорного пункту. Під прикриттям демонстраційних дій було приховано організовано спостереження за прилягаючими районами.

Моджахеди, виявивши відхід основних сил рейдового загону та перехід до оборони мотострілецького батальйону в районі своїх дій, імовірно з метою проведення атаки позицій радянських військ до завершення інженерних робіт розпочали збір своїх сил поблизу опорного пункту мотострілецького батальйону і в другій половині дня зосередилися в районі кишлаку Пехійськ. Очікуване зосередження противника було своєчасно виявлено силами і засобами розвідки радянських військ.

Вночі, несподівано для противника, підрозділи мотострілецького батальйону залишили опорний пункт, приховано висунулися до району розташування противника та до світанку 6 грудня 1980 року захопили всі панівні висоти, перекрили наявні шляхи відходу в гори і блокували загін Шир-Аги. Утримуючи, за допомогою вогню артилерії, сили противника в пастці, батальйон викликав основні сили рейдового загону, які перебували в готовності до висунання і вступу в бій.

За короткий термін, повторно висунувшись у район бойових дій, решта підрозділів атакувала противника та забезпечила його розгром.

Таким чином, внаслідок рейду тривалістю дві доби було повністю розгромлено великий загін повстанців, який до цього, використовуючи розгалужену агентурну мережу, всіляко уникав бою з переважаючими силами радянських і урядових військ.

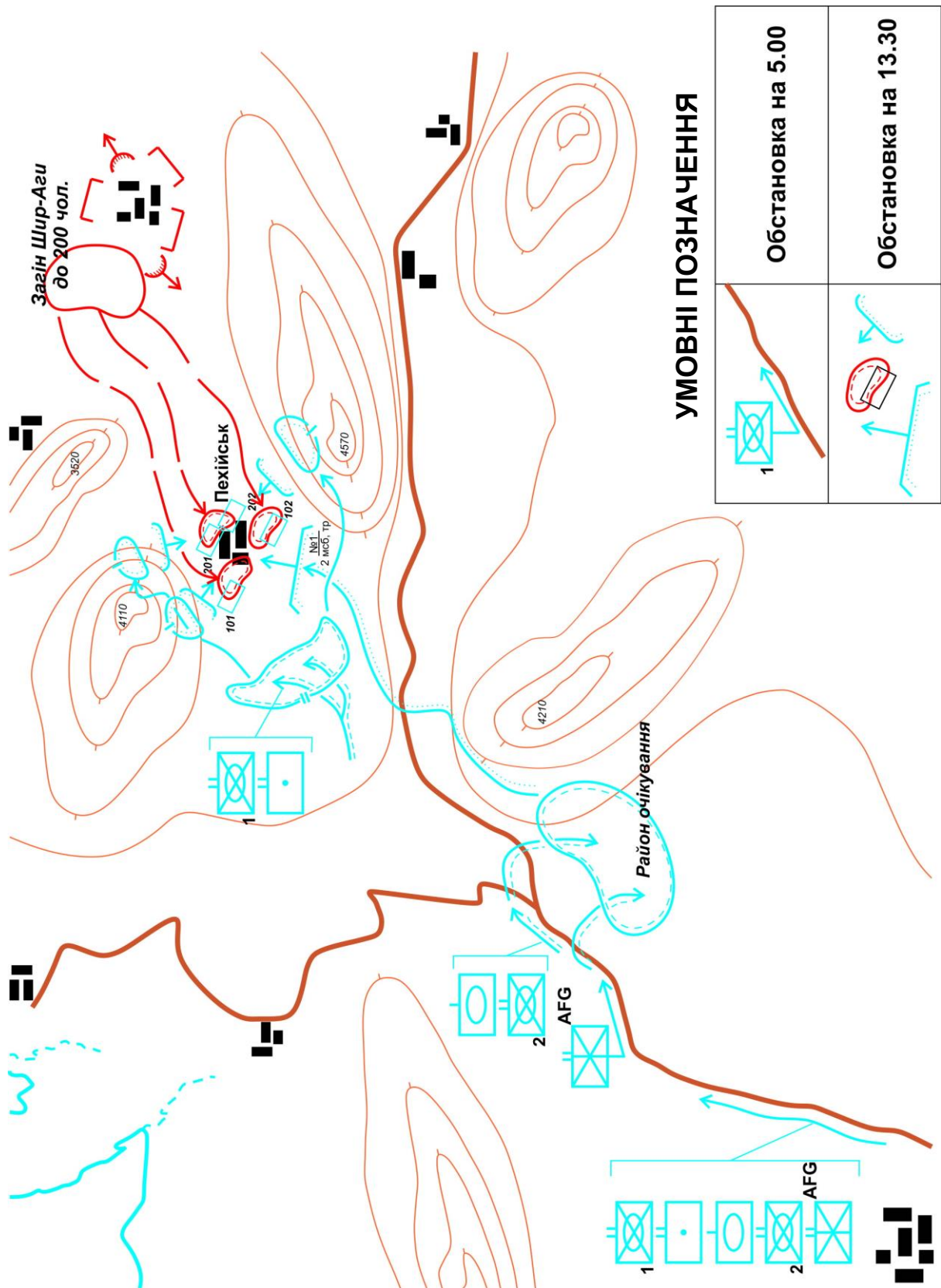


Рис. 3.6. Схема ведення рейдових дій тактичною групою

Успіх дій значною мірою обумовлювався застосуванням воєнних хитрощів, введенням противника в оману, правильним передбаченням імовірного характеру його дій, прихованню організацією ефективного спостереження за прилягаючими до місця бойових дій районами та несподіваним скритним висуванням і блокуванням району розташування противника.

У подальшому розглянутий спосіб дій із різноманітними змінами і доповненнями набув в Афганістані широкого застосування радянськими військами.

3.9. Дії тактичного повітряного десанту (дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.)

У серпні 1985 року повстанці активізували свої дії у провінції Логар, почастишали обстріли Кабулу, напади на колони з військовими і господарськими вантажами та пости радянських і урядових військ.

За даними розвідки повстанці у кількості 10 – 15 загонів загальною чисельністю до 600 чол. розташовувалися в районах кишлаків Хур-Кабуль, Маланг, Кала та Маліхейль. У районі кишлаку Тізіні-Хаш знаходились склади зі зброєю і боєприпасами, які охоронялися загonom повстанців до 300 чол., озброєних у тому числі кількома крупнокаліберними кулеметами та мінометами.

Замисел операції радянських військ передбачав приховане висування частин у район бойових дій, а з 11 серпня перехід до активних дій з метою оточення загонів повстанців у районах дій, недопущення їх відходу в гори та завершення їх знищення до 18 серпня.

До знищення загонів повстанців планувалось залучити сили і засоби двох парашутно-десантних полків (перший без одного, а другий без двох батальйонів), розвідувальну роту третього полку, окрему розвідувальну роту, інженерно-саперного батальйону та артилерійський полк (без одного дивізіону).

Замислом дій передбачалось створення на базі розвідувальних рот парашутно-десантних полків та окремої розвідувальної роти двох розвідувальних загонів, які 13 серпня мали здійснити 50-км рейд і блокувати дві ущелини південніше долини в провінції Логар. Головні сили у складі трьох парашутно-десантних батальйонів мали десантуватись північніше кишлаку Хур-Кабуль, атакувати противника, відтіснити його на південь, та у взаємодії з розвідувальними загонами завершити розгром.

Проте 13 серпня повстанці неочікувано переважаючими силами атакували пост у складі піхотного батальйону урядових військ, який перешкоджав обстрілу Кабулу. За таких умов командування радянських військ переглянуло план дій. Було вирішено припинити проведення рейдів розвідувальними загонами.

Натомість один розвідувальний загін у складі двох розвідувальних рот, посилений батальйоном урядових військ та інженерно-саперним відділенням, застосовувався як тактичний повітряний десант. Уточненим планом дій передбачалось десантувати розвідувальний загін посадочним способом східніше кишлаку Маліхейль з метою блокування ущелини та недопущення відходу противника в гори з подальшим його знищенням головними силами радянських військ. У стислі строки було організовано завантаження тактичного повітряного десанту та переліт вертольотів до місця десантування.

Виявивши висадження передової групи десанту у складі розвідувальної роти, командири повстанців організували відхід своїх загонів загальною чисельністю до 600 чол., відкривши по майданчиках десантування вогонь із крупнокаліберних кулеметів і мінометів.

Розвідувальна рота відкрила вогонь по відступаючих колонах та вогневих засобах противника, а головні сили, десантувавшись під її прикриттям, з ходу атакували противника в ущелині. У ході короткого вогневого зіткнення до настання темряви розвідувальному загону вдалося розділити відступаючого противника та часткового знищити його. Решта загонів повстанців відступила в гори.

На світанку за підтримки головних сил та вогню артилерії було завершено знищення противника в ущелині.

Таким чином, внаслідок рішучих дій десанту було врятовано від розгрому підрозділ союзних військ, завдано важких втрат загонам повстанців (підтвержені втрати вбитими становили більше 150 чол.) та ліквідовано загрозу обстрілів столиці Афганістану міста Кабул.

Результат дій був значною мірою обумовлений своєчасною і швидкою реакцією на зміну обстановки, досконалою оцінкою місцевості та рішучими діями десанту проти переважаючих сил противника.

3.10. Наступ мотострілецького взводу в горах

(дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.)

Під час операції “Памір” у березні 1984 року силами 201 мсд виконувались завдання щодо очистки гірських районів провінції Бадахшан від бандформувань та проведення колон з вантажами для військових частин, які базувались у провінції.

У ході операції 1 мср 149 мсп отримала завдання захопити перевал поблизу населеного пункту Бахарак і закріпитись на ньому. Перевал знаходився на висоті 3 200 м над рівнем моря. З півдня до нього підходила гірська стежка, яка дозволяла пересуватись лише людям та в'ючним тваринам. Праворуч і ліворуч від стежки були круті схили, вкриті розсипами каміння, у тому числі – великого.

Перевал утримувався силами противника в кількості до 30 чол., які мали 2 крупнокаліберні станкові кулемети, 2 ручні кулемети та 2 міномети, розташовані за перевалом.

О 18.00 в умовах обмеженої видимості, використовуючи туман 1 *мср* приховано зосередилась в 500 м від противника. Командир роти вирішив оволодіти перевалом, атакувавши противника одночасно двома взводами з флангів та одним з фронту. При цьому планувалося з виходом на рубіж атаки (40 – 50 м від противника) широко застосовувати ручні гранати, а вогонь вести лише впритул, щоб не вразити своїх бійців, які атакують з інших напрямків.

2-му *мсв* було поставлено завдання обійти противника зі сходу і за загальним сигналом (ракета червоного вогню) атакувати його у фланг. Ліворуч діяв 3-й *мсв* із завданням відволікти противника вогнем із фронту для забезпечення успіху дій 1-го та 2-го *мсв*. Праворуч сусіда не було.

Командир взводу вирішив для забезпечення прихованого пересування до перевалу рухатись у колону відділень, попереду мати дозорне відділення на віддаленні до 50 м. Атаку проводити всіма силами взводу.

Схема дій під час наступу мотострілецького взводу в горах наведена на рис. 3.7.

Визначивши завдання командирам відділень, командир взводу організував взаємодію. Особливу увагу він приділив порядку висування, розподілу об'єктів атаки між відділеннями, розпізнаванню своїх солдат у бою (за допомогою білих пов'язок на ремені ззаду) та веденню вогню із початком атаки. Своє місце командир взводу визначив із 2-м відділенням.

Перевіривши усвідомлення завдання, стан зброї, наявність боєприпасів, правильність підгонки спорядження і обмундирування, командир взводу доповів командирі роти про готовність взводу до наступу. У призначений час (19.00), одночасно із іншими взводами, 2 *мсв* розпочав висування в колону відділень праворуч від стежки в обхід перевалу. Але вже через 70 м командир дозорного відділення через посильного доповів, що виявлено глибоку ущелину, яка перетинає напрямок руху і перешкоджає подальшому висуванню.

Командир взводу, зупинивши решту відділень, особисто висунувся до дозорного відділення. Ущелина, не виявлена завчасно в умовах поганої видимості, за результатами вимірювань мала не менше 10 м глибини. Вислані командиром дозорного відділення праворуч та ліворуч парні дозорні на відстані до 50 м обхідних шляхів не виявили.

При цьому інші взводи роти продовжували виконувати завдання, взаємодія була організована за часом, а зв'язок з командиром роти був відсутній.

У такій ситуації командир взводу вирішив подолати ущелину із використанням ременів зі зброї. За його командою 2-ге й 3-тє відділення продовжили рух та зайняли оборону праворуч і ліворуч від маршруту висування, а перше відділення розпочало спуск в ущелину.

1-ше відділення успішно спустилось на дно ущелини, парні дозорні виявили шлях для підйому нагору і відділення зайняло оборону за ущелиною.

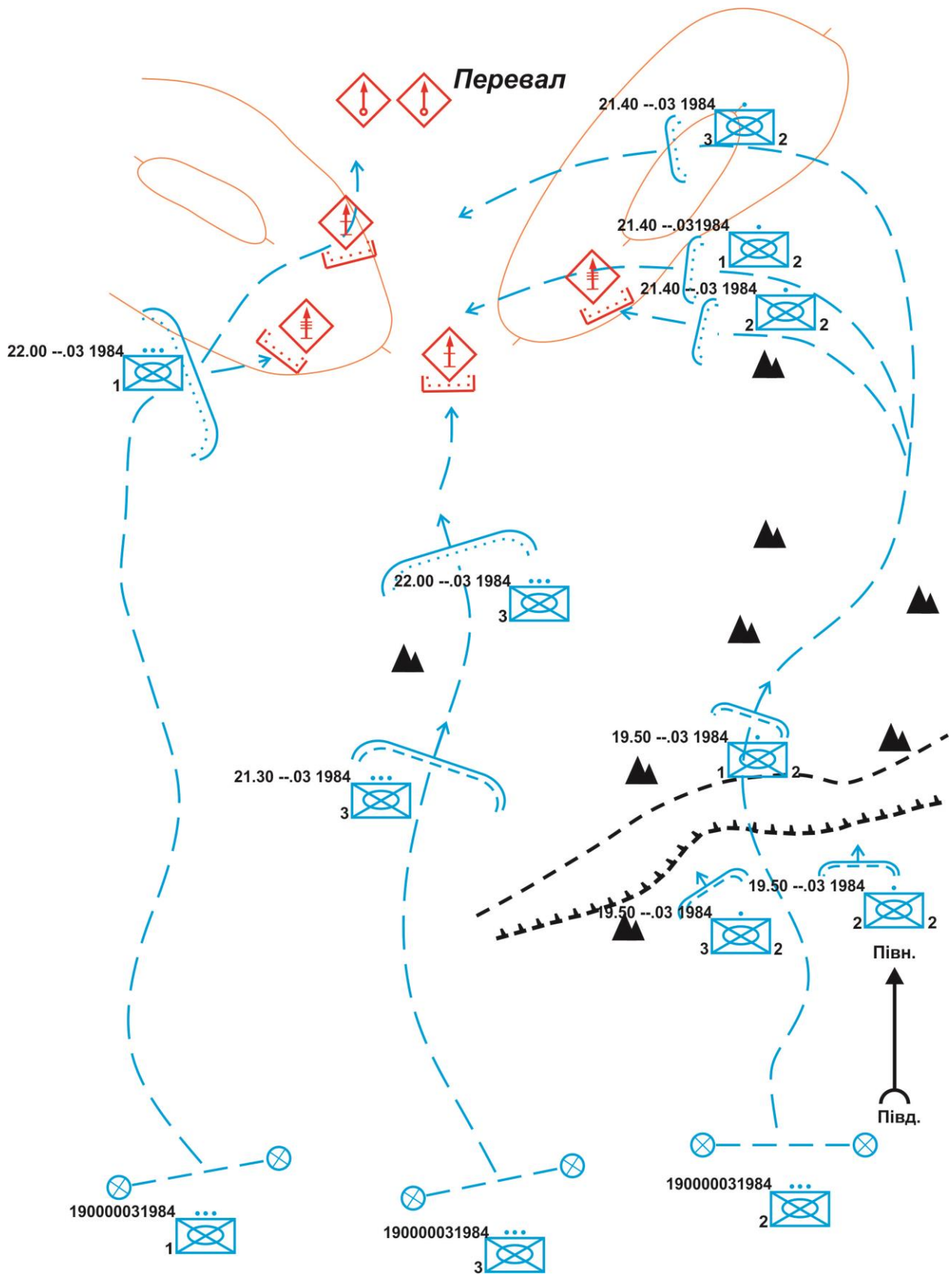


Рис. 3.7. Схема дій під час наступу мотострілецького взводу в горах

Командир взводу наказав дозорному відділенню висунутись на 40 м вперед і прикрити подолання ущелини основними силами взводу, а іншими відділенням розпочати спуск і подолання ущелини. На цьому боці ущелини було залишено 3 солдат для прикриття взводу з тилу.

Після подолання ущелини взвод продовжив висування до рубежу переходу в атаку, не виявивши противника, який, знаючи про наявність ущелини, не очікував небезпеки із цього боку.

У цей час 3-й взвод, який висувався з фронту, був виявлений противником. Зав'язався вогневий бій.

Не виявляючи себе, 2-й взвод висунувся на рубіж переходу в атаку та, в очікуванні сигналу командира роти, посилив спостереження, уточнюючи розташування вогневих засобів противника. При цьому, враховуючи близькість одного із станкових кулеметів, який вів вогонь по солдатах 3-го взводу, командир взводу вирішив, до початку загальної атаки, приховано захопити кулемет. Для цього до позицій кулемета було направлено 3 солдати, які по-пластунські підкрались до нього та за допомогою ножів безшумно знищили обслугу. Імовірно, вважаючи що кулемет подавлено вогнем з фронту, до його позицій направились 2 душмани від головних сил противника. У цей час 1-й взвод завершив висування на визначений рубіж і командир роти подав сигнал на перехід в атаку. Гранатами та вогнем захопленого станкового кулемета вогневі засоби противника були знищені (подавлені). Бійці противника, які оборонялись на перевалі, були знищені, лише частині їх, із числа мінометних обслуг, вдалося відступити.

Вирішальну роль у розгромі противника та захопленні перевалу відіграли дії 2-го взводу. Взвод захопив станковий та два ручні кулемети і знищив 12 бійців противника.

Успішні дії 2-го взводу стали можливими в результаті ефективного використання умов погоди та місцевості, рішучих дій командира взводу для здійснення обходу противника з флангу.

Заслуговує на увагу швидке подолання перешкоди в умовах гірської місцевості із використанням підручних засобів та прояв ініціативи щодо безшумного захоплення станкового кулемета до початку атаки.

Командир взводу своєчасно реагував на зміни обстановки, швидко приймав рішення, що забезпечило несподівану атаку противника у фланг і його подальший розгром.

Питання для самоконтролю

1. Що зумовило успіх російських військ у ході Грузино-осетинського конфлікту в 2008 році?
2. Як здійснювалось форсування Суецького каналу єгипетськими військами під час Четвертої арабо-ізраїльської війни в 1973 році?
3. Які основні складові успіху багатонаціональних сил під час визволення Кувейту в 1991 році?
4. Оцініть дії командування 61-ї окремої мотопіхотної бригади Збройних сил Сирії під час наступу в ході Четвертої арабо-ізраїльської війни у жовтні 1973 року.
5. Який основний спосіб дій використовувався командуванням 7-го АК БНС під час визволення Кувейту в 1991 році?
6. Розкрийте замисел операції радянських військ, що проводилась у травні 1982 року в долині річки Паджшер (Афганістан).
7. За рахунок чого був забезпечений успіх операції “Магістраль” радянських військ у ході війни в Афганістані восени 1987 року?
8. Яку тактику використовували радянські війська під час рейдових дій у ході війни в Афганістані?
9. Чим був обумовлений успішний результат бойових дій тактичного повітряного десанту радянських військ у серпні 1985 року під час війни в Афганістані ?
10. У чому полягала вирішальна роль 2-го взводу 1 *мср* 149 *мсп* у розгромі противника під час наступу мотострілецького взводу в горах Афганістану у березні 1984 року?

4. СТАБІЛІЗАЦІЙНІ ДІЇ

4.1. Знищення збройних формувань повстанців (дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.)

Наприкінці 1984 року силами і засобами розвідки в районі населеного пункту Ішкамиш (60 км південно-східніше Кундуза) було викрито розташування великого загону, а також базу і навчальний центр підготовки повстанців.

Усього виявлене угруповання повстанців, яке за даними розвідки нараховувало понад 1 000 чол., мало на озброєнні близько 70 гранатометів, 25 крупнокаліберних кулеметів типу ДШК, 50 гармат і мінометів. Поблизу бази, за даними агентурної розвідки, розташовувалися склади із значними запасами зброї, боєприпасів і майна для забезпечення дій загонів повстанців.

Крім того, з цих місць здійснювався обстріл літаків при їх посадці на аеродром Кундуз, а групи, зі складу розташованих тут сил моджахедів, здійснювали постійні напади на колони в прилягаючих районах.

Для знищення повстанців було виділено два мотострілецькі, один окремий розвідувальний батальйон, окрема вертолітна ескадрилья і два артилерійські дивізіони. Дії радянських військ підтримувала піхотна дивізія урядових військ Афганістану.

Важкодоступний характер місцевості і добре організована система спостереження у районі розташування противника не дозволяли здійснити приховане висування військ у район дій.

Замисел дій радянських військ полягав у висадженні тактичних повітряних десантів з метою блокування противника з подальшим його знищенням шляхом фронтального наступу головних сил.

На світанку 20 січня, після нанесення авіаційного удару в район Фуолі, Кокабулак, Марзек був висаджений тактичний повітряний десант у складі окремого розвідувального батальйону, а в район 4 км західніше Ішкамиш – у складі мотострілецького батальйону. При висадженні тактичних повітряних десантів, для забезпечення прихованості висадки, застосували воєнні хитрощі, які полягали в тому що десантування здійснювалось із використанням вертольотів Ми-6, які зазвичай застосовувались для перевезення вантажів. Розвідка противника, знаючи цю особливість їх використання, не приділила уваги прольоту цих вертольотів.

Після висадки розвідувальний батальйон приступив до захоплення панівних висот та блокування противника у кишлаках Кокабулак і Марзек. Мотострілецький батальйон атакою з ходу розгромив противника в опорному пункті Куги і о 3 год 30 хв, з'єднавшись із бронегрупою батальйону, яка висувалась під керівництвом одного з командирів рот, перейшов до рейдових дій у напрямку Апікутар – Бадгузар з метою виявлення і знищення складів із запасами зброї, боєприпасів та майна.

Противник, ведучи стримуючі оборонні бої, відійшов на південь та основною частиною сил зосередився поблизу кишлаку Ішкамиш, в місці знаходження навчального центру з підготовки повстанців.

У цей час другий мотострілецький батальйон, наступаючи з фронту, використавши успіх дій розвідувального батальйону, вийшов до кишлаків Кокабулак та Марзек, раптовим ударом знищив противника в цих населених пунктах і о 13.00 вийшов до кишлаку Ішкамиш з півдня. Внаслідок цього основні сили повстанців виявились блокованими в кишлаку Ішкамиш.

Після 10-хвилинного вогневого нальоту артилерії два мотострілецькі батальйони перейшли в атаку та при підтримці бойових вертольотів о 15.00 розгромили противника в населеному пункті. Частина сил повстанців відступила в гори.

Таким чином, протягом доби було розгромлено великий загін моджахедів, знищено базу і навчальний центр з підготовки повстанців. Були захоплені склади зброї, боєприпасів, продовольства та іншого майна.

Успіх дій значною мірою був забезпечений прихованістю їх підготовки, застосуванням маневру повітрям із введенням противника в оману, чіткою взаємодією підрозділів та застосуванням різнорідних сил і засобів для досягнення мети дій.

4.2. Знищення загону повстанців силами посиленого мотострілецького батальйону (дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.)

Восени 1981 року в ході дій зі встановлення контролю над провінцією Бадашхан ефективно було організовано і проведено знищення великого загону повстанців.

За агентурними даними, підтвердженими власними розвідувальними органами, було виявлено два великі загани повстанців.

Загін Каюма чисельністю близько 70 чол. розміщувався в кишлаку в одній із ущелин поблизу пункту дислокації радянський військ. У суміжній ущелині в іншому кишлаку розмістився загін Наджмеддіна чисельністю близько 50 чол. При цьому кишлак, в якому виявили загін Наджмеддіна, знаходився на більшій відстані від радянських військ та, маючи лише одну під'їзну дорогу, розташовувався поблизу кількох гірських стежок, частина з яких проходила у важкодоступній висотній місцевості.

Після вивчення обстановки і умов місцевості було прийнято рішення щодо знищення загону Каюма силами мотострілецького батальйону за підтримки артилерії і авіації спільно із ротою урядових військ Афганістану.

З метою гарантованого знищення загону противника та введення його в оману, через представників міністерства внутрішніх справ, органів державної безпеки і активістів у кишлаках була розповсюджена дезінформація про підготовку підрозділів радянських і афганських військ до знищення загону Наджмеддіна. Схема дій зі знищення загону повстанців наведена на рис. 4.1.

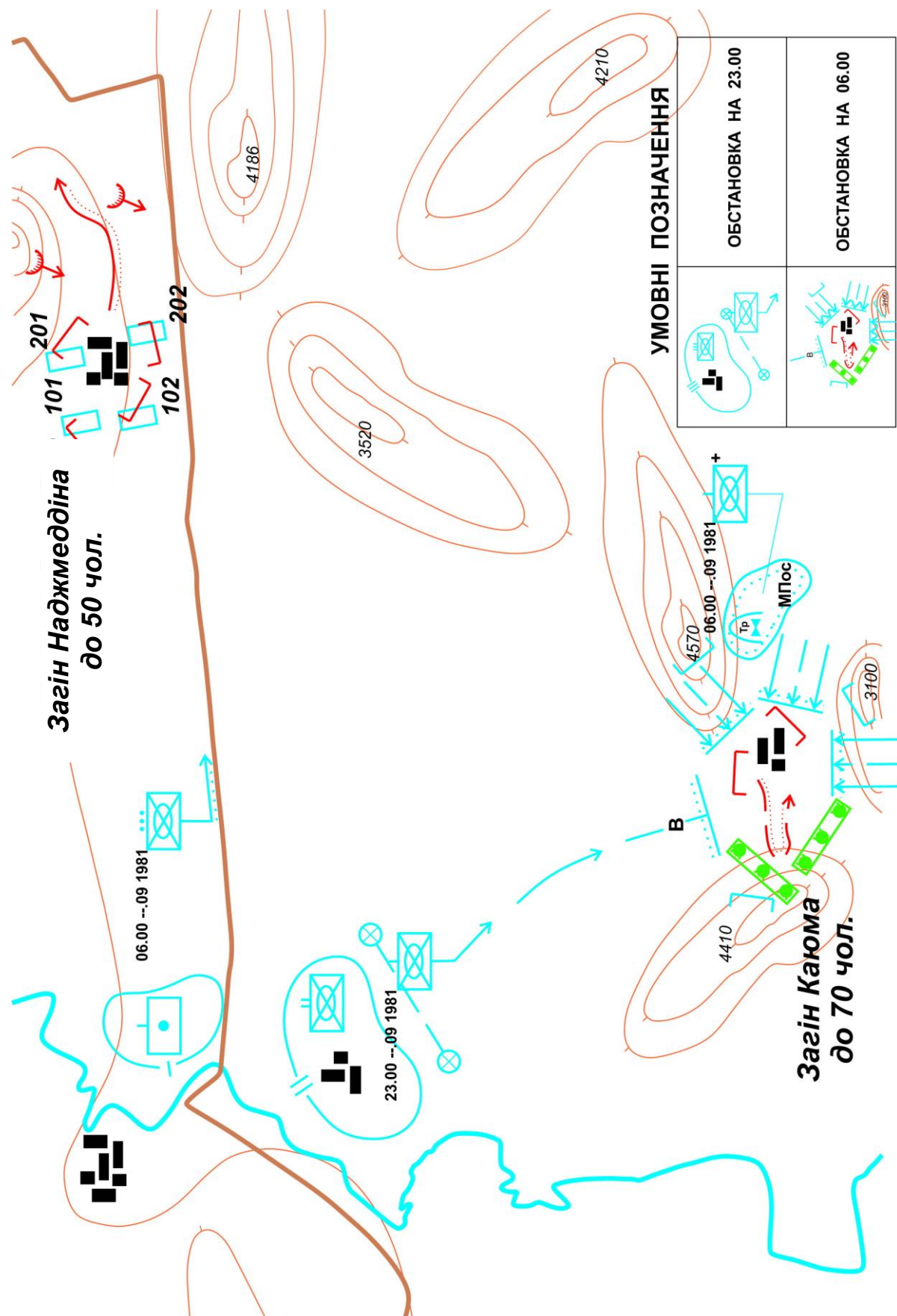


Рис. 4.1. Схема дій зі знищення загону повстанців

О 23.00 виділені для бою підрозділи в пішому порядку розпочали приховане висування та, здійснивши 12-кілометровий марш, блокували кишлак, в якому знаходився загін Каюма. На панівних висотах були виставлені пости спостереження, організована система вогню і встановлені мінні поля на ймовірних шляхах відходу противника.

На світанку, о 06.00 артилерія відкрила вогонь по району розташування загону Наджмеддіна. У цей же час бронетехніка батальйону розпочала демонстративне висування в його бік.

Одночасно поблизу розташування загону Каюма було висаджено тактичний повітряний десант у складі посиленої мотострілецької роти, яка з ходу розпочала прочісування та зачищення кишлаку. Противник, не очікуючи нападу, не зміг організувати оборону. Намагаючись вийти із під удару десанту та прорватися в гори, противник був зупинений на мінних полях. Частина повстанців підірвалася на мінах або була знищена підрозділами, які здійснювали блокування району, а більша частина була захоплена в полон.

Загін Наджмеддіна, зазнавши втрат від вогню артилерії в умовах висування в його напрямку бронетехніки радянських військ, не надав допомогу загону Каюма, а, заливши частину сил у засідках для прикриття на шляхах висування радянських військ, без бою відійшов у гори. Таким чином, внаслідок дій було повністю розгромлено великий загін повстанців, підтверджені втрати противника вбитими і полоненими становили 64 чол. Радянські і афганські урядові війська в ході бойових дій втрат особового складу і техніки не мали.

Успіх дій значною мірою був забезпечений застосуванням воєнних хитрощів, введенням противника в оману, прихованим висуванням й блокуванням району розташування противника, рішучими діями тактичного повітряного десанту та спільним застосуванням сил і засобів різних родів військ та спеціальних військ.

4.3. Бойові дії батальйонних тактичних груп

(дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.)

У ході проведення широкомасштабних операцій в Афганістані радянські війська ефективно проводили одночасно часткові операції та бойові дії (за змістом – стабілізаційні) проти озброєної афганської опозиції.

На відміну від широкомасштабних операцій останні проводились обмеженим складом сил і засобів за рішенням командувача 40-ї армії або рішеннями командирів з'єднань і частин цієї армії на основі оперативних та перевірених даних, які отримувалися від агентурної та військової розвідки, а також від місцевого афганського партактиву. Мета часткових операцій та бойових дій полягала у розгромі (знищенні, нейтралізації, обмеженні дій) угруповань озброєної опозиції, збереженні боєздатності своїх військ, охороні і обороні військових об'єктів, комунікацій та інших об'єктів інфраструктури.

Оперативними (тактичними) завданнями при цьому були: блокування і знищення загонів (груп) озброєної опозиції в короткі терміни та обмеженим складом сил і засобів; перекриття шляхів постачання моджахедів зброєю та боєприпасами; забезпечення необхідних умов повсякденної бойової діяльності з'єднань, частин, підрозділів; охорона і оборона військових об'єктів, комунікацій об'єктів інфраструктури.

Залежно від достовірності інформації (розвідданих) та характеру виявлених об'єктів противника часткові операції (бойові дії) розпочиналися через 1 – 3 доби після виявлення противника. Вони були найбільш ефективними у разі, коли противник був виявлений на відстані 10 – 15 км від пунктів дислокації з виходом у призначений район у темний час доби. При цьому заслуговує на увагу залучення до таких операцій безпосередньо афганських регулярних військ. Їх залучення погоджувалось з радянськими військовими радниками при афганських з'єднаннях та частинах, що забезпечувало їх приховану загальну підготовку. Вихідні бойові завдання до афганських підрозділів доводились за 2 – 3 години до початку висування, з тим, щоб вони встигли завершити підготовку, але не змогли розголосити дані про терміни, райони бойових дій, сили і засоби, що залучаються. Це забезпечувало прихованість та оперативне (тактичне) маскування запланованих операцій і бойових дій радянських військ. Більш детально бойові завдання ставились вже безпосередньо при досягненні району майбутніх бойових дій.

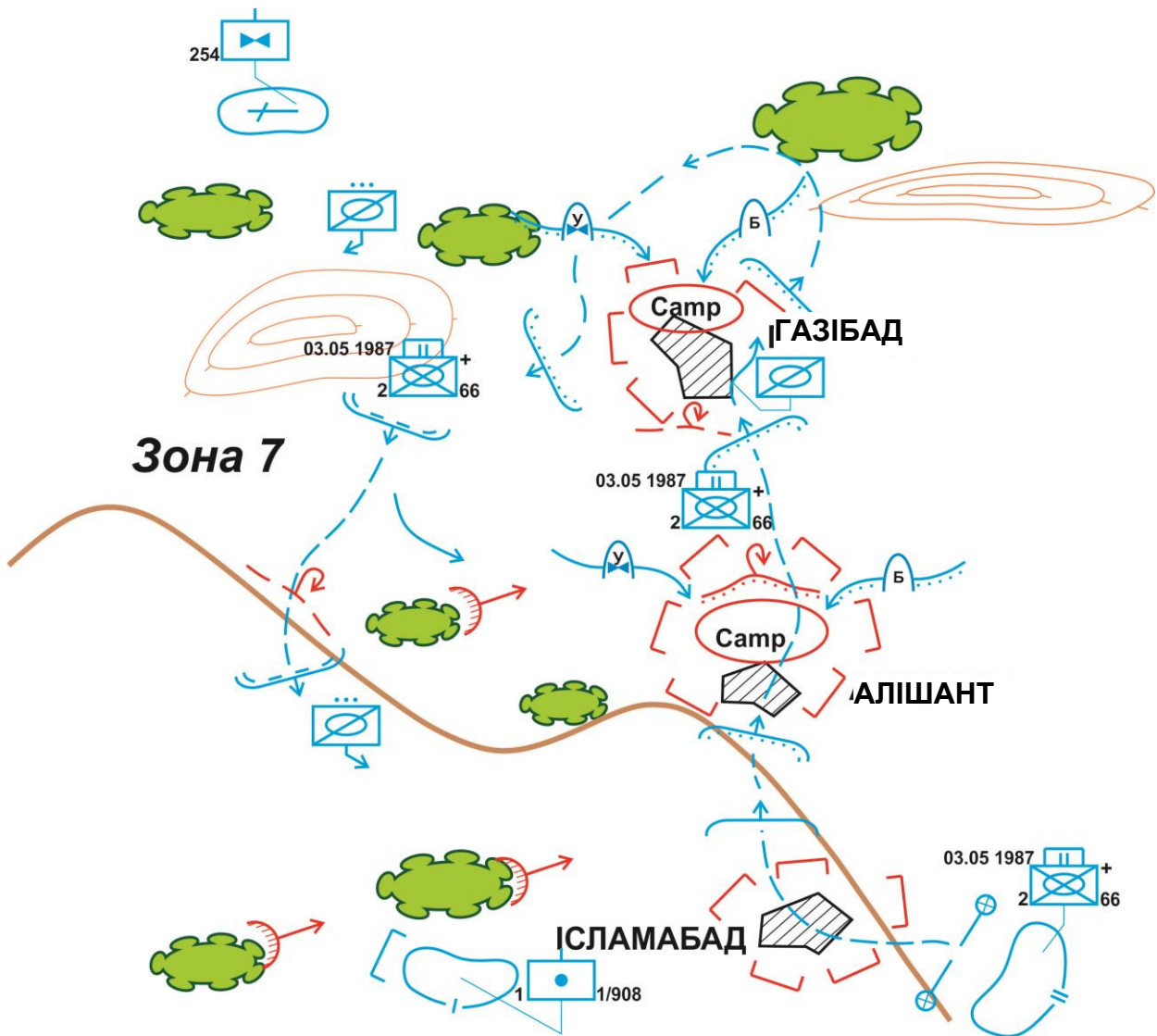
За тактичними прийомами та способами виконання завдань часткові операції (бойові дії) не відрізнялись від великомасштабних операцій.

Командування 40-ї армії в основу часткових операцій (бойових дій) покладало раптовість їх початку, швидкоплинність проведення та мобільність застосування сил і засобів. Усього в Афганістані було проведено 220 часткових операцій (бойових дій) різного масштабу, по 2 – 3 кожного місяця.

З метою недопущення організації засідок і нальотів противника на колони радянських військ, які рухалися за маршрутом Пулі – Хумрі – Кундуз, 149 мсп і розвідувальним батальйоном 201 мсд у період з 3 по 6 травня 1987 року були блоковані, а потім знищені базові райони противника в Мадрасі та Муршехі. Бойові дії мотострілків і розвідників підтримували 908 ап, 254 ове та ланка винищувачів-бомбардувальників Су-17. У результаті раптових дій загін озброєної афганської опозиції чисельністю до 400 чол. за короткий термін був розгромлений практично без втрат з боку радянської сторони.

У випадках, коли угруповання афганських бандформувань розташовувалися на великих територіях – переважно вздовж долин, ущелин та в населених пунктах, мотострілецькі підрозділи і батальйонні тактичні групи 40-ї армії об'єднані єдиним замислом та командуванням діяли у відведених їм зонах відповідальності в загальному районі бойових дій, .

Зміст таких бойових дій полягав у створенні батальйонних тактичних груп за кількістю зон відповідальності, які, не вступаючи в бій з бандформуваннями в інших зонах, стрімко висувалися в свої зони і знищували в них противника самостійно. Схему дій у зонах відповідальності наведено на рис. 4.2.



Умовні позначення

	Обстановка станом на 1 день
	Обстановка станом на 2-3 день
	Обстановка станом на 4 день

Рис. 4.2. Дії батальйонних тактичних груп у ході виконання завдань при визначених зонах відповідальності

Так, у боях зі знищення бандформувань у Лагмані (06 – 10.04.1980) було визначено 7 зон відповідальності та створено 7 батальйонних тактичних груп. Ці групи мали такий орієнтовний склад:

а) мотострілецький батальйон, танкова рота (без взводу), артилерійська батарея, вогнеметне відділення, мінометний взвод 82-мм мінометів, взвод АГС-17, два КМТ-5, дві ІМР, 0,5 комплект ТММ, один БТУ – чотири групи;

б) піхотний батальйон, танковий взвод, мінометний взвод 82-мм мінометів, артилерійська батарея, два БТР-50ПБ афганської армії у складі трьох груп.

Для планомирного розгрому бандформувань кожна зона поділялася на чотири ділянки. Для знищення противника на кожній ділянці відводився один день, у зоні відповідальності – чотири дні. Противник у кожній зоні знищувався, залежно від його складу, одночасними або послідовними ударами. Першим ударам піддавалися найбільш великі та сильні угруповання противника, наступними ударами зачищалися віддалені населені пункти та ущелини.

Заслуговує на увагу те, що у подальшому, після завершення розгрому великих за чисельністю загонів противника, цей спосіб було удосконалено, що й підвищило його ефективність. Він полягав у тому, що підрозділи діяли в зоні не 4 доби, а 12 – 20 діб. При цьому в тісній взаємодії з місцевими партійними і адміністративними органами вони виявляли нові (раніше не розвідані) банди в зоні або в місцях їх розташування після відходу та знищували їх, а також виявляли бандформування в кишлаках та заарештовували їх. Одночасно підрозділи радянських та афганських урядових військ надавали допомогу керівництву провінції в установленні місцевих органів влади у звільнених уїздах, волостях, кишлаках та її укріплення, зокрема створювалися комітети народно-демократичної партії Афганістану (НДПА), призначалася адміністрація, видавалася зброя, організовувалося початкове навчання загонів захисту революції з місцевих активістів.

Водночас мали місце прорахунки у роботі з місцевим населенням, яке вважало радянські війська окупантами та ворогами ісламу, та не надавало підтримки.

4.4. Дії військ під час охорони та оборони комунікацій, режимних зон, важливих об'єктів

(дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.)

Для охорони та оборони комунікацій (у т. ч. автомобільних доріг та проведення по них транспортних колон), режимних зон, важливих об'єктів в Афганістані були задіяні 82 батальйони (до 50 % сил і засобів 40-ї армії).

З 1981 року склалася досить чітка система охорони та оборони об'єктів і комунікацій. З цією метою для забезпечення безпеки і громадського порядку, попередження та недопущення ворожих дій сил опозиції рішенням керівництва Афганістану навколо важливих адміністративних центрів,

а також навколо аеродромів, електростанцій, тунелів була створена п'ятнадцятикілометрова режимна зона з особливим порядком життєдіяльності населення в них. Відповідно до замислу забезпеченням порядку в режимних зонах повинні були керувати афганські армійські командири спільно з працівниками місцевих партійних та державних органів. Проте головна роль в охороні всіх об'єктів у системі режимних зон і особливо комунікацій належала радянським військам. Для цього використовувались постійні сторожові застави і спеціально сформовані для цього батальйони охорони. Постійні сторожові застави являли собою укріплені пункти, пристосовані для довгочасного перебування в них особового складу і несення бойової служби. Підходи до застав прикривалися мінними полями і дротяними загородами з використанням сигнальних засобів.

У сторожові застави (для несення служби вахтовим методом) призначалися мотострілецькі, повітряно-десантні, десантно-штурмові, а деколи танкові, артилерійські, протитанкові й інші підрозділи. У середньому кожна застава нараховувала 20 – 25 чол. У нічний час і вдень в умовах поганої видимості для несення бойової служби на заставах залучалося не менше двох третин особового складу. Зміна підрозділів застав, які охороняли автодороги і державні об'єкти, здійснювалася, як правило, через три місяці, а військових містечок – через місяць. Посилений режим охорони і оборони мали об'єкти особливої важливості: завод азотних добрив в Мазарі-Шарифі, Кабульський аеропорт, Гес Сурубі і Наглу, газопромисли в районі Шибарган та ін. Ці об'єкти мали подвійну охорону – внутрішню та зовнішню.

Однією із найбільш важливих комунікацій була траса Хайратон – Кабул. Об'єктами нападу моджахедів стали автоколони, які були досить вразливими від вогню стрілецької зброї, а також мін, які встановлювалися противником на дорогах. Для охорони доріг постійно залучалося до 15 % особового складу контингенту. У зв'язку із недостатньою кількістю сил і засобів неможливо було взяти під охорону всі дороги, тому радянські війська зосередили свої зусилля на головних магістралях, по яких проходив основний потік вантажів. Для їх охорони були спеціально створені декілька сотень постійних сторожових застав. Крім цього, ще близько 200 застав виконували подвійне завдання – охороняли як дороги, так і режимні зони. Способи вирішення завдань щодо охорони і оборони комунікацій були різними: організація контролю за рухом диспетчерських пунктів; створення рухомих патрульно-комендантських постів; організація режиму руху, відпочинку, дозавправлення і ремонту техніки. Тактика супроводу транспортних колон була відпрацьована на достатньо високому рівні.

Пересування військ і транспортних колон здійснювалось переважно в світлий час доби.

Для безпосередньої охорони кожної колони, які переміщувалися по магістралях, виділялися зазвичай невеликі сили – три обслуги ЗУ-23-2 і три бронетранспортери. Охорона транспорту під час нічного відпочинку здійснювалася як особовим складом колони, так і сторожовими заставами.

Усього силами 40-ї армії на маршрутах і в режимних зонах були створені 862 сторожові застави, на яких несли службу 20 200 чол.

Схема дій військ під час охорони та оборони комунікацій, режимних зон, важливих об'єктів наведена на рис. 4.3.

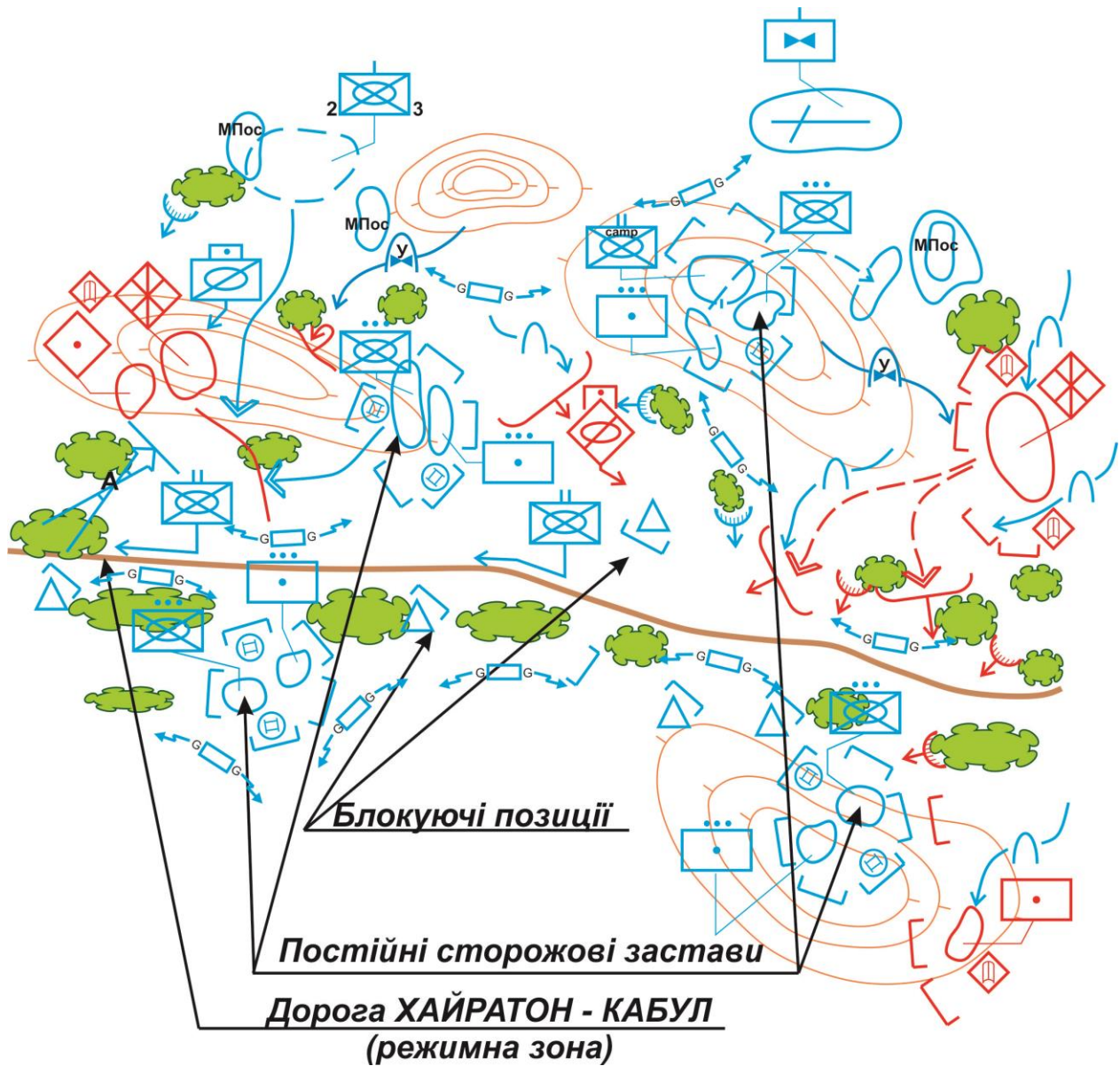


Рис. 4.3. Дії військ під час охорони та оборони комунікацій, режимних зон, важливих об'єктів

Супроводи транспортних колон планувалися по дорогах, де не було постійних сторожових застав, і проводилися як особливі бойові дії. Для цього призначався керівник бойовими діями і виділялися бойові підрозділи, завданням яких було забезпечення безпосередньої охорони транспортних колон на марші і блокування найбільш небезпечних ділянок дороги шляхом виставлення тимчасових сторожових застав.

4.5. Спеціальна операція

(Громадянська війна між Північним та Південним В'єтнамом за участю США, 1964 – 1973 рр.)

У ході війни військами (силами) США проводились такі операції: “Очищай і закріплюй” з метою витіснення Народних збройних сил визволення з певних районів і утримання їх під своїм контролем; “Шукай і знищуй” – для виявлення і вогневого знищення частин та підрозділів Народних збройних сил визволення і районів їх базування; “Особливі дії” – надання допомоги адміністративним центрам провінцій, що зазнали нападу Народних збройних сил визволення.

У зазначених операціях широкого застосування отримали так звані пошуково-каральні або протипартизанські дії, які найкраще відповідали особливостям війни у В'єтнамі, а також характеру театру воєнних дій. Американським військам довелося вести боротьбу на три фронти: з регулярними частинами і підрозділами Народних збройних сил визволення, партизанськими формуваннями і місцевим населенням.

Партизанська тактика Народних збройних сил визволення Південного В'єтнаму примусила американців розділяти сили, вести щодня безліч дрібних боїв, організовувати розвідку та облави серед місцевого населення, охороняти населені пункти, військові об'єкти і комунікації. Бойові дії набули осередкового характеру, проводилися не на суцільному фронті, а по окремих напрямках, без чітко вираженого переднього краю, флангів, тилу, без постійного зіткнення військ, велися в основному дрібними підрозділами (взвод, рота, батальйон) і лише іноді силами бригади або дивізії. Великі операції із залученням декількох бригад і дивізій проводилися рідко.

Основу пошуково-каральних дій проти регулярних сил Народних збройних сил визволення і партизанських формувань в'єтнамських військ складали бої й операції, що проводилися за принципом “шукай і знищуй”, “очищуй і закріплюй”. У цих випадках перед сухопутними військами стояли завдання швидкого виявлення місця дислокації підрозділів противника, вступу з ними в бій, знищення або сковування їх дій до підходу підмоги, потім розгрому базових районів, таборів, складів і укриттів. Для вирішення цих завдань виділялася велика частина сил і засобів та найбільш підготовлені боездатні частини і підрозділи.

У ході цих операцій широко застосовувалися та набули розвитку нові способи розгрому військ Народних збройних сил визволення Південного В'єтнаму, а саме: “Оточення”, “Молот і ковадло”, “Кільце” та “Кігті”. Схеми способів розгрому військ наведено на рис. 4.4. – 4.7.

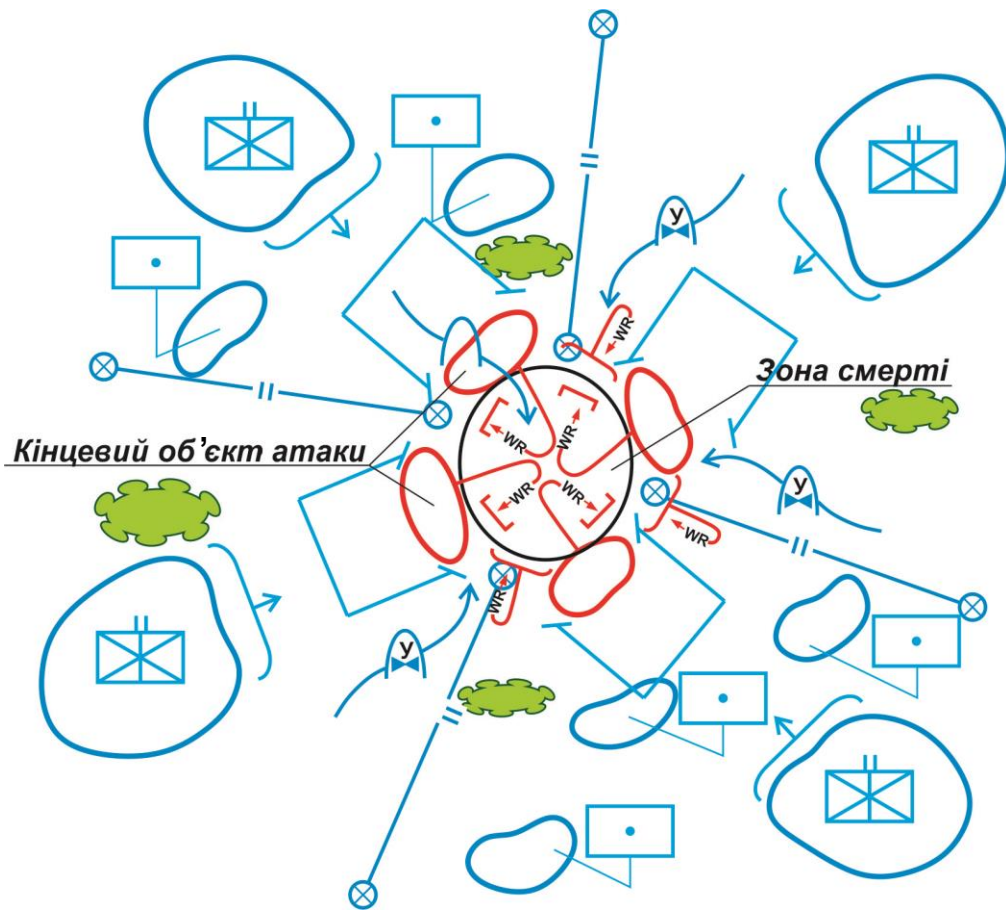


Рис. 4.4. Схема способу розгрому противника "Оточення"

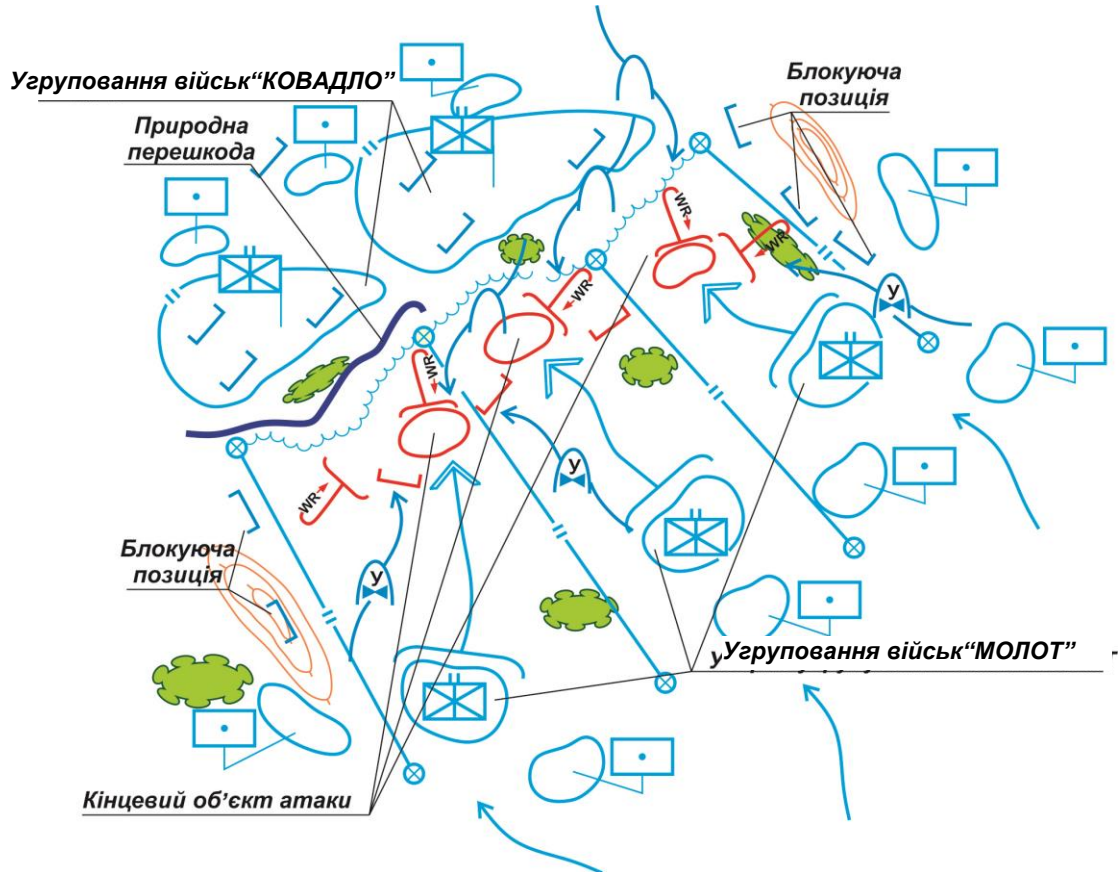


Рис. 4.5. Схема способу розгрому противника "Молот і ковадло"

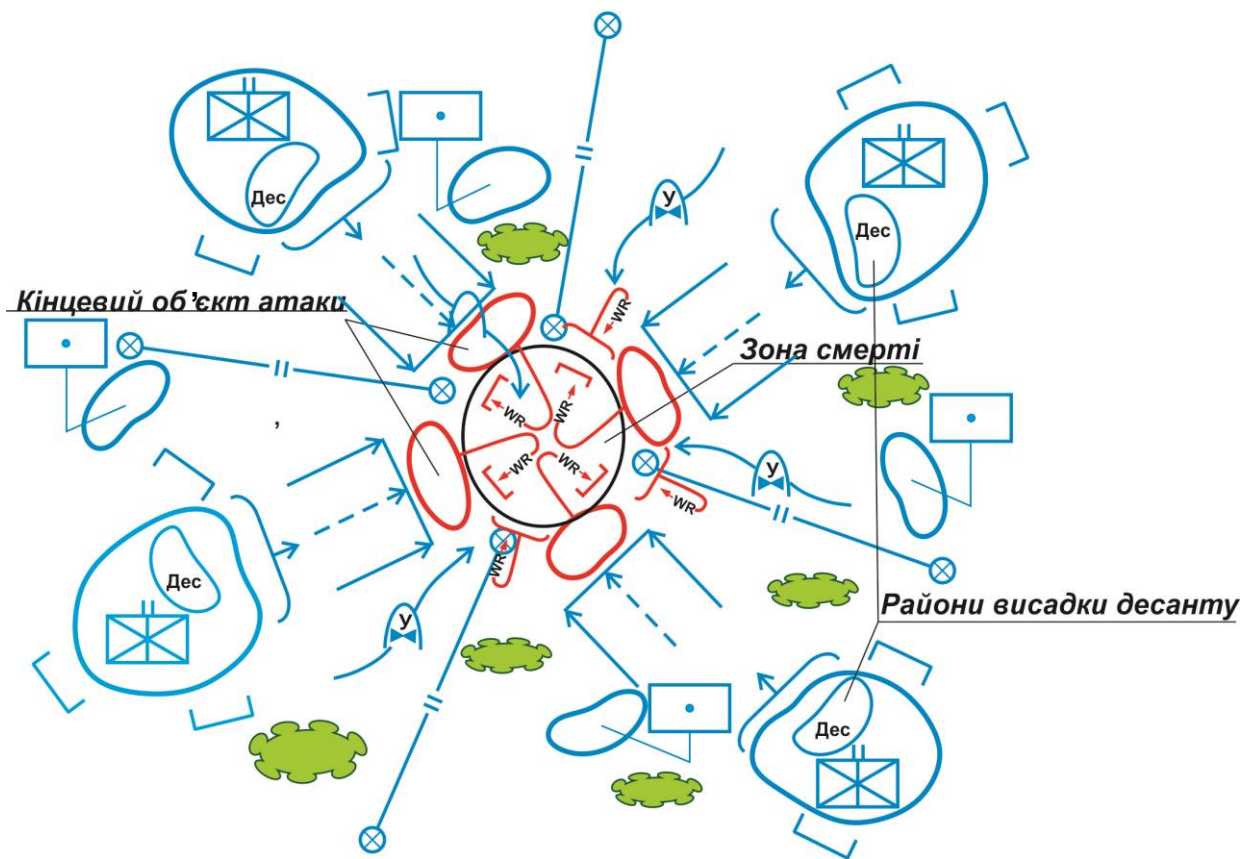


Рис. 4.6. Схема способу розгрому противника "Кільце"

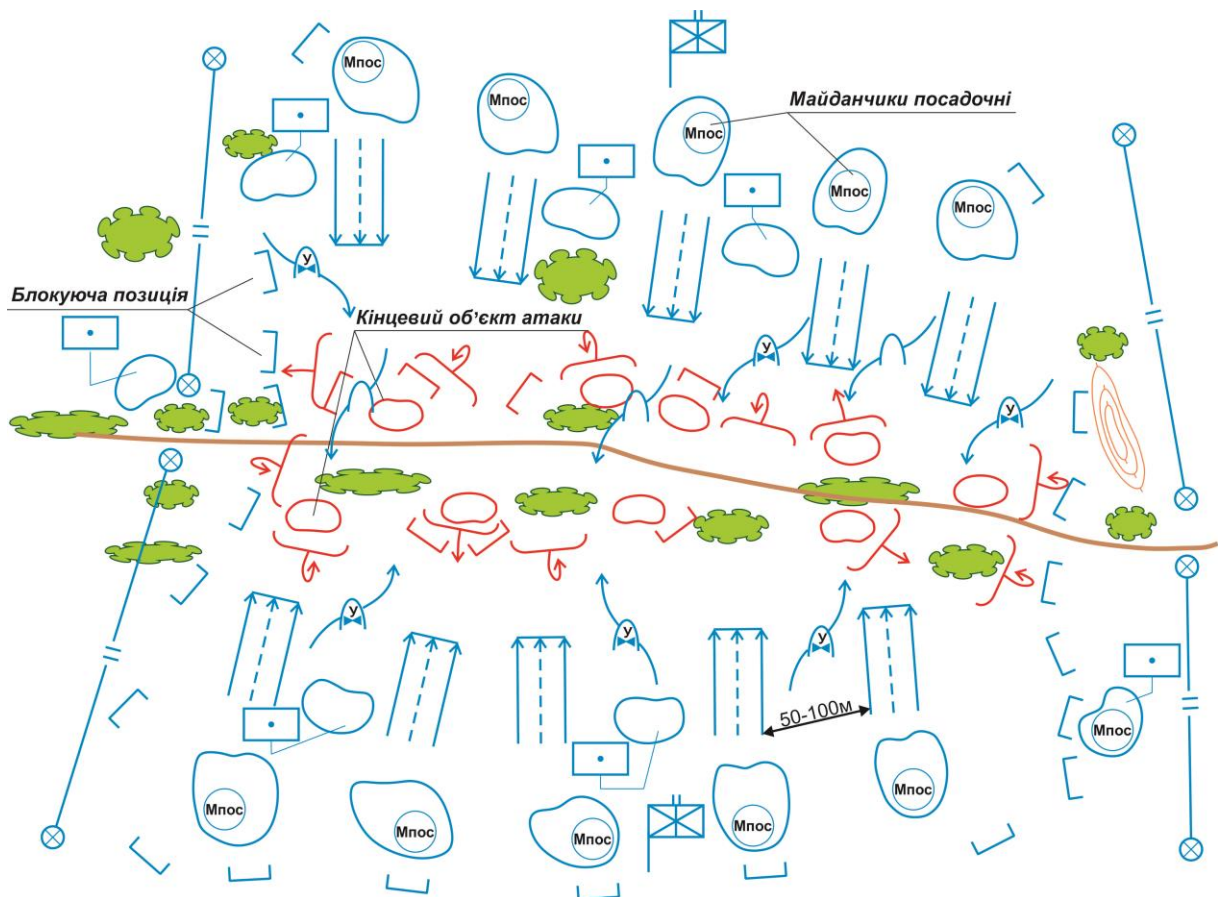


Рис. 4.7. Схема способу розгрому противника "Кігті"

Мета цих способів застосування військ полягала в спробі оточити в'єтнамські підрозділи, відрізати їм шляхи відходу або примусити відходити у заплановані райони, так звані “зони смерті”, по яких завдавався масований удар авіації і зосереджений вогонь артилерії.

При цьому способи розгрому угруповань противника “Оточення”, “Молот і ковадло” застосовувалися, коли склад і розташування підрозділів в'єтнамських військ не був точно відомий. У цих діях, як правило, брали участь декілька батальйонів, часто із залученням літаків і вертольотів армійської авіації.

Спосіб розгрому угруповань противника “Оточення” являв собою наступ з початкового рубежу трьох-чотирьох піхотних батальйонів по напрямках, що збігаються, із завданнями: прочісування місцевості, відтиснення противника в “зону смерті”, завдання йому максимальних втрат ударами авіації і вогнем артилерії та примушення здатися.

Мета способу маневру та розгрому угруповань противника “Молот і ковадло” полягала в тому, щоб примусити противника відступати під ударами наступаючого угруповання у напрямку завчасно підготовлених і зайнятих блокуючих позицій та знищити його вогнем з усіх видів зброї. Блокуючі позиції займалися військами США на висотах, уздовж річок та інших вигідних природних і штучних перешкодах.

Способи розгрому противника “Кільце” та “Кігті” здійснювалися із залученням вертольотів армійської авіації для перекидання підрозділів у район проведення операції. Кожному батальйону призначалася своя зона висадки, куди підрозділи висаджувалися.

Після висадки у ході прочісування місцевості бойовий порядок батальйону, як правило, будувався в лінію або уступом вправо, вліво, з розривом між ротами до 500 м. Взводи рот просувалися на відстані 50 – 100 м один від одного, створюючи бойовий порядок у вигляді квадрата. На флангах діяли свої і додані розвідувальні підрозділи. У темний час доби наступаючі підрозділи переходили до кругової оборони, виставляючи по периметру оборони секрети і засідки.

Дії наступаючих підрозділів обов'язково підтримувалися вогнем артилерії, вертольотів вогневої підтримки та ударами тактичної, а іноді й стратегічної авіації (бомбардувальників В-52).

4.6. Захоплення аеромобільним загоном навчального центру незаконно-озброєного формування (дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.)

У жовтні 1985 року південно-західніше Кандагару був виявлений навчальний центр бойовиків, де готувалися оператори ПЗРК. Було прийнято рішення про його знищення аеромобільним загоном у складі батальйону.

За планом було передбачено висадження передового загону у складі роти для захоплення майданчика приземлення та забезпечення висадки основних сил батальйону.

Прийняття рішення передувало ретельне опрацювання аерофотознімків та карт місцевості, за якими були виявлені “мертві зони” на підступах до об’єкта атаки, ймовірні райони зосередження вогню противника, були визначені об’єкти для вогневого ураження.

Особливе місце під час підготовки до бойових дій займали питання організації десантування, ретельний розбір офіцерами та особовим складом результатів минулих боїв.

Організація бойових дій була проведена протягом 2 діб. Взаємодію командир батальйону організував за картою з детальним уточненням бойових завдань кожному взводу шляхом розіграшу різних тактичних епізодів, особливу увагу приділив узгодженню зусиль між підрозділами та авіацією. При цьому командир батальйону особисто розподілив місця вогневих позицій мінометів та АГС-17, а також місця розгортання КСП рот. Під час розіграшу тактичних епізодів ретельно відпрацьовувалися дії передового загону щодо захоплення майданчика приземлення.

З ранку 13 жовтня 12-та десантно-штурмова рота була десантована на майданчик приземлення, однак головні сили батальйону вчасно до передового загону підійти не змогли. Протягом дня рота вела бій самостійно, спроби доставити боєприпаси вертольотами успіху не дали. Боєприпаси закінчувалися. Командир роти постійно здійснював наведення вогню по противнику артилерії та авіації.

Оскільки головні сили батальйону вели бій, їх підхід був можливий лише з ранку 14 жовтня. Оцінивши обстановку, командир роти прийняв рішення з настанням темряви висунути 3-й *дшв* на південно-східні схили вис. 2825 та почати бій з підрозділами прикриття бази, а 1-му та 2-му взводам здійснити охоплення противника з заходу та сходу і о 02.30 14 жовтня одночасною атакою з двох напрямків захопити базу, захопити боєприпаси і в подальшому утримувати базу до підходу головних сил батальйону.

О 04.00 ранку рота без втрат захопила базу, в тому числі 3 ДШК, 2 безвідкатні гармати, 17 од. стрілецької зброї та боєприпаси. О 06.00 противник спробував відбити базу, але десантники, застосовуючи захоплену зброю та боєприпаси, відбили його. А головні сили батальйону, що підійшли, завдали противнику нищівної поразки та примусили його відступити.

Успіх дій був зумовлений ретельним вивченням місцевості, врахуванням результатів минулих бойових дій, чітким розподілом завдань. Крім того, підтримка дій авіацією та артилерією допомогли роті вести бій протягом дня. Завдання було виконано завдяки рішучим та грамотним діям командира роти, введенням противника в оману, сміливим та рішучим діям десантників, веденню бою по захопленню об’єкта вночі.

На виконання завдання впливали обмежені можливості під час вибору майданчика приземлення поблизу об’єкта атаки і, як результат, ускладнене постачання авіацією матеріальних засобів та несвоєчасна евакуація поранених.

4.7. Блокування бази бойовиків

(дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.)

У 1985 році значно посилилася активність бойовиків поблизу Кабула і Кунара. Групи моджахедів обстрілювали військові бази, сторожову охорону, здійснювали напади на конвої. Найбільш складна ситуація склалася у південній частині держави у провінції Кандагар. За 150 км південніше Кандагара в ущелині Іслам-Дара була розташована одна з найбільших баз бойовиків, що включала декілька таборів, шпиталі, пекарні та багато складів зі зброєю й боєприпасами. Тут навчалися та забезпечувалися зброєю і боєприпасами загони НЗФ для боїв у глибині Афганістану.

Командуванням повітрянодесантної дивізії було прийнято рішення щодо десантування вертольотами двох повітрянодесантних батальйонів, блокування ними ущелини, забезпечення вводу в бій головних сил дивізії та знищення бази.

Під час підготовки до десантно-штурмових дій командири батальйонів ретельно вивчили місцевість, організували взаємодію.

Протягом тижня підрозділи батальйону готувалися до виконання поставленого завдання, а наприкінці підготовки були проведені ротні тактичні навчання, у ході яких було відпрацьовано захоплення високогірної ділянки місцевості, блокування району та забезпечення авіаційної підтримки десанту вертольотами.

У передовому загоні для захоплення майданчиків приземлення та забезпечення висадки головних сил десанту було вирішено десантувати десантно-штурмову роту та розвідувальний взвод у складі 64 чол. на 8 вертольотах Ми-8 при підтримці ланки Ми-24.

О 18.00 18 листопада передовий загін здійснив висадку та потрапив під обстріл. Було пошкоджено 4 вертольоти та поранено 7 чол. Однак командир розвідувального взводу зі своїм взводом зміг захопити висоту 2300,0 та прикрив фланговим вогнем передовий загін. Це дозволило закріпитися на висоті 2100,0 у районі десантування.

О 06.30 19 листопада під прикриттям вогню передового загону, а також авіаційної та артилерійської підтримки почали висаджуватися головні сили батальйону, які до 08.00 захопили висоту 2400,0 та висоти, що блокували північний прохід в ущелину. До 04.00 20 листопада 3 *пдр* захопила висоти з західного боку ущелини. Таким чином, північний прохід був повністю блокований.

Противник почав відходити у південно-західному напрямку де був розгромлений головними силами дивізії.

Під час блокування втрати батальйону становили 10 чол. пораненими. Було збито 4 вертольоти. Дії батальйону забезпечили розгром великого угруповання бойовиків та знищення їх бази.

Успіху дій було досягнуто завдяки введенню противника в оману щодо розміщення та кількості сил, завчасній і ретельній підготовці особового складу та рішучим діям підрозділів передового загону, командири якого проявили хоробрість і розумну ініціативу.

Питання для самоконтролю

1. Які дії радянських військ стали основою успіху під час операції щодо знищення збройних формувань афганських повстанців поблизу кишлаку Ішкамиш наприкінці 1984 року?

2. Які військові хитрощі, оманні дії використовували радянські війська восени 1981 року для знищення загону повстанців у провінції Бадашхан (Афганістан)?

3. Яким був склад батальйонної тактичної групи радянських військ, створеної для знищення банд формувань у Лагмані (Афганістан) восени 1980 року?

4. Яка була створена система охорони та оборони комунікацій, режимних зон, важливих об'єктів радянськими військами в Афганістані в період з 1979 по 1989 рік?

5. Яка назва та мета операцій, що проводились збройними силами США під час війни між Північним та Південним В'єтнамом?

6. Які основні чинники успіху бойових дій щодо захоплення аеромобільним загonom радянських військ навчального центру незаконно озброєного формування південно-західніше Кандагару у жовтні 1985 року?

5. СПЕЦІАЛЬНІ ТА ДИВЕРСІЙНО-РОЗВІДУВАЛЬНІ ДІЇ

5.1. Диверсійні дії проти підрозділів, що здійснюють пересування (Друга чеченська війна, 1999 – 2009 рр.)

31 грудня 1999 року на окраїні населеного пункту Дуба-Юрт була розстріляна 2-га розвідувальна рота 84-го окремого розвідувального батальйону федеральних військ.

На кінець 1999 року більше 3 000 бойовиків зосередилось у районі Аргунського міжгір'я. Через нього проходить єдина асфальтована дорога в гірські райони Чечні. За замислом дій щодо їх знищення групи спеціального призначення підрозділів ГРУ та 84 *орб* федеральних військ повинні були захопити панівні висоти Аргунського міжгір'я з подальшими знищенням бойовиків мотострілецькими військами.

Проте 25 грудня 1999 року групи спеціального призначення, висунувшись до панівних висот, незважаючи на підтримку авіації та артилерії, не змогли закріпитись, зазнали втрати від вогню мінометів і снайперів бойовиків та змушені були відступити. Схему дій під час засідки загонів бойовиків поблизу населеного пункту Дуба-Юрт наведено на рис. 5.1.

30 грудня після завдання по висотах ударів авіації та артилерії було здійснено ще одну спробу захоплення трьох панівних висот Аргунського міжгір'я силами груп спеціального призначення ГРУ та розвідниками 84 *орб*. Протягом доби групи змогли виконати завдання лише частково, постійно перебуваючи під вогнем бойовиків з інших висот та мали велику кількість поранених, евакуація яких навіть вночі в умовах активних дій бойовиків була неможлива.

За підсумками доби групи спеціального призначення та розвідники 84 *орб* отримали завдання продовжувати захоплення панівних висот. Планом дій передбачалось атакою з двох боків відтіснити бойовиків з панівних висот та блокувати у долині з подальшим їх розгромом мотострілецькими підрозділами. На допомогу групам спеціального призначення було висунуто 2-гу розвідувальну роту 84 *орб*, яка мала пройти через населений пункт Дуба-Юрт та вийти у долину до місця під назвою Вовчі ворота.

Використовуючи слабке знання обстановки командуванням федеральних військ, завчасно підготовлені та добре обладнані опорні пункти на висотах Аргунського міжгір'я, ведучи радіорозвідку з метою викриття положення і характеру дій федеральних військ, бойовики змогли перехопити ініціативу та розпочати підготовку засідки з метою зірвати наступ федеральних військ.

Підрозділи бойовиків вночі висунулись до населеного пункту Дуба-Юрт і розгорнулись поблизу нього та за ним на панівних висотах. Доповіді про переміщення значної кількості бойовиків, що надходили від груп спеціального призначення, були проігноровані командуванням федеральних військ.

Не очікуючи нападу поблизу населеного пункту Дуба-Юрт, з керівництвом якого було досягнуто домовленостей про дотримання нейтралітету його жителями, 2-га розвідувальна рота в кількості 29 чол. на БМП без ведення розвідки на маршруті висунулась через населений пункт до Вовчих воріт.

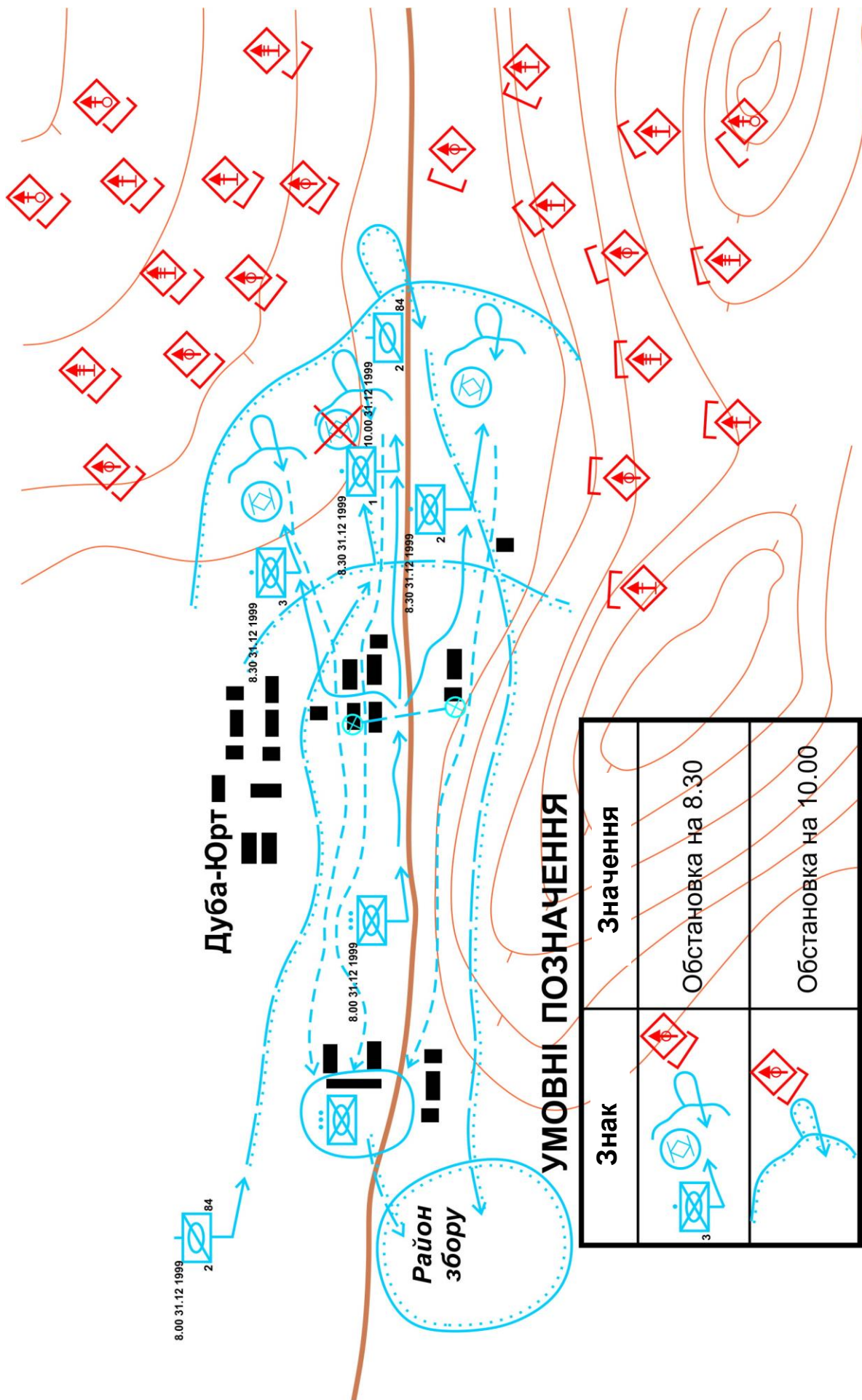


Рис. 5.1. Схема дій під час засідки загонів бойовиків поблизу населеного пункту Дуба-Юрт

Підпустивши підрозділи федеральних військ, бойовики майже впритул відкрили інтенсивний вогонь по колоні. Внаслідок 2-годинного бою було знищено всю бронетехніку, втрати вбитими склали 20 чол.

Внаслідок знищення 2-ї розвідувальної роти командування федеральних військ змушене було призупинити наступ на позиції бойовиків та організувати евакуацію залишків роти, які переслідувались загонами бойовиків з безперервним обстрілом снайперським вогнем.

Таким чином, завдяки активному веденню всіх видів розвідки, у тому числі й радіорозвідки, швидкому реагуванню на зміни в обстановці, своєчасному маневру та зосередженню переважаючих сил проти одного із протидіючих підрозділів федеральних військ бойовики змогли зірвати наступ та продовжити обороняти Аргунське міжгір'я.

5.2. Диверсійні дії проти підрозділів, що здійснюють пересування (дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.)

У жовтні 1985 року великим загоном моджахедів було організовано засідку за п'ять кілометрів на північ від центру Сайдабад провінції Вардак.

Отримавши інформацію про те, що із Кабула в Газні буде висуватись велика радянсько-афганська колона, один із лідерів моджахедів Маулаві Файзан об'єднав кілька загонів повстанців. Зібраний ним загін нараховував 80 чоловік, які мали на озброєнні чотири 82-мм міномети, шість 82-мм безвідкатних гармат, чотири 60-мм міномети, десять РПГ-7, декілька кулеметів Горюнова, а також автомати АК-74 та гвинтівки "Enfield".

Оцінивши маршрут руху колони, для засідки було вибрано місце біля входу в долину Сісай, яка продовжується в провінції Логар. Це місце характеризувалось наявністю великої кількості піших стежок, що полегшувало приховане зайняття позицій та відхід з них після проведення засідки і в той же час не дозволяло відхід з дороги, чим повинно було значно обмежити маневр підрозділів, які потраплять у засідку.

Для організації засідки створювались три основні групи: група нападу, група підтримки та група важкого озброєння.

Група нападу включала 40 чоловік, озброєних протитанковою зброєю. Вона розмістилася на горі Гулей, недалеко від дороги.

Група підтримки (30 чоловік) розмістилася за групою нападу та була поділена на три команди, озброєні кулеметами. Її завданням була вогнева підтримка групи нападу, евакуація поранених з поля бою та піднесення боєприпасів.

Група важкого озброєння складалася з 10 чоловік, озброєних мінометами. Вони обладнали свої позиції на березі річки Вардак за пагорбом Хадібуч. Схема організації засідки моджахедів поблизу населеного пункту Сайдабад наведена на рис. 5.2.

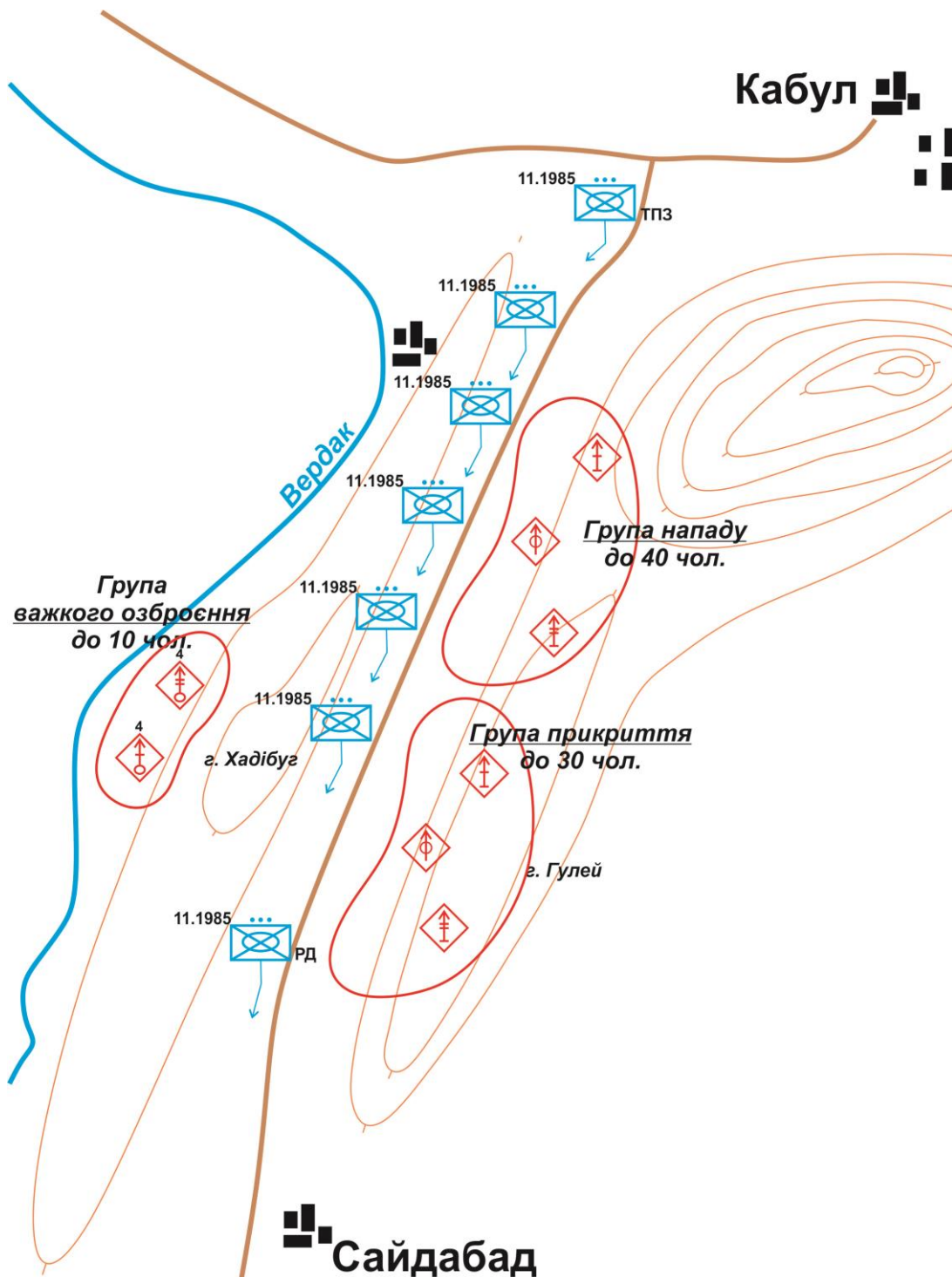


Рис. 5.2. Схема організації засідки моджахедів поблизу населеного пункту Сайдабад

Загони повстанців зайняли завчасно підготовлені позиції вночі та ретельно замаскувались. Приблизно о 09.00 в зону ураження з північної сторони ввійшла передова похідна застава радянських військ, яка складалася з двох БМП і одного бронетранспортера. Не виявивши противника, колона продовжила висування та втягнулася в зону ураження. Коли колона втягнулася в зону ураження, бойовики відкрили вогонь по колоні, в першу чергу зосередивши вплив на бронетехніці передової застави та тій, що рухалася в складі головних сил колони.

Протягом двох годин, користуючись пасивністю дій радянських військ, які не намагаючись протидіяти підрозділам моджахедів лише вели вогонь з дороги, група нападу знищила 17 одиниць бронетехніки та 45 вантажних автомобілів і паливозаправників (автоцистерн).

Після знищення бронетехніки моджахеди атакували залишки колони на дорозі та завершили її розгром, при цьому захопивши 4 одиниці нових на той час автоматів АК-74.

Таким чином, внаслідок проведених дій повстанцями було повністю розгромлено велику радянсько-афганську колону, при цьому серед повстанців втрати вбитими становили лише 10 чол.

Успіх дій у засідці значною мірою був забезпечений детальним планування, якісною розвідкою та вибором місця проведення засідки. А пасивність захоплених раптово та “завмерлих” на відкритому місці радянських військ призвела до їх цілковитого знищення.

5.3. Дії підрозділів спеціального призначення

(війна в Перській затоці. Дії Багатонаціональних сил з визволення Кувейту, 1991 р.)

Операція з визволення Кувейту почалась 6 квітня 1991 року з авіаційного удару бомбардувальників В-52 по висотах. Після нанесення авіаційного удару підрозділ ODA 044 (Operational Detachment Alpha – стандартна група чисельністю 12 чоловік у складі американських ССО) при підтримці 150 бійців пешмерга (підрозділ мобілізованої міліції Курдської Патріотичної Унії (КПУ) атакували об’єкт “Скала”, який займає пануюче положення над Т-подібним перехрестям і містом Дебекка. В атаку перейшли ще дві ODA 391 і 392. Крім цього, північніше, у центрі, дві групи пешмерга висувалися до сідловини гряди та ще північніше, напрямком на об’єкт “Камінь” (де розташувався командний пункт іракців), атакували 150 курдів і три ODA (043, 394 і 395).

Підрозділи пешмерга, які атакували у центрі, першими вийшли на об’єкт і, подолавши незначний опір, зайняли сідловину. 394-та і 395-та ODA, після недостатньо ефективного удару авіації по об’єкту “Камінь” приступили до знищення іракського підрозділу, який захищав цей об’єкт. У цей час ODA 043 і пешмерга, долаючи опір противника, який зустрів їх вогнем ДШК і 120-мм мінометів, стрімко просувались вперед до вершини. Були задіяні міномети. Іракці, незважаючи на впертий опір, були змушені відступити, атакуючі підрозділи зайняли вершину пагорбу.

На півдні ODA 044, 391 і 392 і курди вийшли на мінне поле перед ровом, наповненим багном, який іракці побудували на дорозі перед об’єктом “Скеля”. Доки пешмерга займались розмінуванням, спецназівці швидко обійшли перешкоди і з’єднались біля підніжжя пагорба. У ході зіткнення з піхотним підрозділом знищили його вогнем з гранатометів та кулеметів.

Один з полонених на допиті дав інформацію, що їх підтримує танковий підрозділ, який замаскований і знаходиться на півдні.

У зв'язку з цим командир групи віддав наказ зайняти позиції, які підготували іракці, і групи швидко відійшли, зайнявши траншеї, бункери на схилах пагорба, розгорнувшись фронтом на південь.

У цей час 392-га ODA відбила атаки іракських підрозділів і вони відійшли у Дебекку. Вогнем з ПТРК “Javelin ATGM” і гранатометів 50-го калібру було знищено взвод 60-мм мінометів та зенітну гармату ЗСУ-57-2, яка прикривала їх відхід.

Пізніше почалась контратака іракських підрозділів: групи спостерігали, як з півдня на них висувалися танки і БТР, які для прикриття контратаки застосовували димову завісу. Зупинені вогнем з ПТРК і гранатометів 50-го калібру, вони вогнем з місця під прикриттям димової завіси відкрили вогонь по позиціях спецназу.

Зрозумівши, що вогнем з ПТРК танки не знищити, групи спецназу відійшли на 900 м та викликали авіаційну підтримку.

У результаті двох авіаційних ударів іракські підрозділи зазнали значних втрат і перейшли до оборони.

Через день тактична група 1-63 у складі роти БМП “Bradley” прибула на околиці м. Арбіля і рішучою атакою у взаємодії з групами спецназу при підтримці артилерій та авіації завершила розгром іракських підрозділів під Дебеккою.

Таким чином, 26 спецназівців при підтримці підрозділів пешмерга вели бій проти механізованої роти іракської піхоти при підтримці взводу танків і артилерійської батареї та утримали важливі об'єкти на ділянці дороги, яка мала стратегічне значення, не давши можливості проводити перегрупування іракським військам.

Успішні дії груп СпП ODA і підрозділів пешмерга стали можливі в результаті ефективного використання місцевості, рішучих дій командирів підрозділів щодо своєчасного реагування на зміни обстановки, швидкого прийняття рішень, що забезпечило виведення підрозділів з-під вогню противника і подальший розгром його стрімкою атакою.

5.4. Дії оглядових груп (аеромобільно-пошукові дії)

(дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.)

У специфічних умовах ведення бойових дій на території Афганістану найбільш достовірну і повну інформацію про розташування і характер дій НЗФ частини спеціального призначення отримували від агентурної розвідки. Оперативні агентурні групи (ОАГ) були безпосередніми керівниками агентури, що діяла на місцях, та організаторами розвідки в зонах відповідальності загонів СпП. Постійний зв'язок ОАГ зі штабом бригад СпП забезпечував отримання опрацьованих даних у загони за 30 – 40 хвилин.

Реалізація отриманої інформації від ОАГ здійснювалася черговими підрозділами, які знаходилися у 10 – 15-хвилинній готовності у пунктах дислокації на вертольотах або на бронетехніці.

Прикладом успішної взаємодії підрозділів СпП з ОАГ та радіо- і радіотехнічною розвідкою, а також фронтовою і армійською авіацією є дії 4-го загону СпП у період 12 – 13 травня 1987 року зі знищення великого каравану.

О 15.00 12 травня маневрена група радіорозвідки і перехоплення запеленгувала пересувну радіостанцію бойовиків у районі Абчакан (провінція Логар). Ця інформація була доведена до командира загону СпП, у якого вже були дані від ОАГ про можливість проходження через район відповідальності загону каравану НЗФ на тваринах з боєприпасами та зброєю. негайно було поставлене завдання оглядовій групі № 421 на проведення аеромобільно-пошукових дій указанного району. Однак виліт результатів не дав. Оцінивши обстановку та знаючи тактику бойовиків, командир загону прийняв рішення на повторні пошукові дії того ж району, але по іншому маршруту оглядовою групою № 423.

О 16.00 в районі Абчакану група виявила караван бойовиків на відпочинку. При підльоті групи до місця висадки по ній був відкритий вогонь. Пара Ми-24 зі складу оглядової групи завдала удар по каравану. Під прикриттям Ми-24 група № 423 десантувалася за 500 м південніше місця відпочинку каравану та, використовуючи маскувальні властивості місцевості, стрімко зайняла вигідні позиції на панівній висоті. Оцінивши обстановку, командир групи доповів її на ЦБУ загону та викликав резервні групи № 411 і № 415 на бронетехніці.

Під час бою командир групи № 423 завдяки чіткому і грамотному наведенню бойових вертольотів на цілі, грамотно організованій системі вогню та стійкості розвідників зумів перешкодити виведенню каравану з під вогню.

Оглядова група № 411 десантувалася за 1 км південно-східніше Абчакану і силами трьох підгруп блокувала виходи з населеного пункту. З прибуттям о 18.50 у район за 1,5 км південніше Абчакану бронегрупи № 415 було проведено перегрупування сил і засобів та блокувані ймовірні маршрути підходу резервів бойовиків.

О 19.50 організований опір бойовиків був подавлений. Дві групи огляду (по 15 чол. кожна) під прикриттям бронегрупи № 415 провели огляд каравану, однак з настанням темряви проводити огляд було не можливо.

Командиром бригади СпП було прийняте рішення закріпитися на захоплених рубежах, блокувати караван та продовжити його огляд у світлий час доби.

Протягом ночі оглядові групи вогнем трофейної важкої зброї та бронегрупи придавлювали виявлені осередки опору й можливість виведення каравану та виносу вантажу. З метою недопущення резервів противника до місця бою по базових районах “Сухроб” й “Дубанді” о 05.00 13 травня

фронтовою авіацією був завданий бомбоштурмовий удар. Після цього при підтримці вертольотів був проведений завершальний огляд знищеного каравану.

До 11.00 13 травня уся захоплена зброя та боєприпаси були завантажені на техніку бронегрупи № 445. Під прикриттям вертольотів та за підтримки артилерії 4-й загін СпП без втрат повернувся в пункт постійної дислокації.

У результаті бою було знищено 42 бойовики та 193 тварини, велика кількість військового майна, медикаментів та боєприпасів у т. ч.: ПЗРК “Хуньин-5”, “Стріла-2” – 62, реактивних снарядів – 600, безвідкатних гармат – 7, снарядів до них – 570, мін до 82-мм міномета – 410, боєприпасів до ДШК – 112 400, пострілів до РПГ – 950, ВР – 340 кг, протипіхотних мін – 600, медикаментів – 1 000 кг.

Успіх дій 4-го загону СпП забезпечили:

- оперативність реалізації даних ОАГ, підтверджених радіорозвідкою, разом з глибоким знанням противника в зоні відповідальності загону, грамотна оцінки обстановки та місцевості;

- висока готовність резерву, що дозволило прибути в район ведення бою групи через 20 хв, а бронегрупі через 1,5 год;

- чітка взаємодія з ЦБУ армії та КП ВПС щодо своєчасного забезпечення бою загону силами артилерії та авіації;

- вміння управляти вогнем артилерії та наводити авіацію;

- високий моральний дух, мужність, стійкість та сміливість особового складу загону СпП;

- вміле керівництво та управління діями груп з боку командування загону та бригади СпП.

5.5. Дії підрозділів спеціального призначення під час порятунку пілота F-117 (військова операція НАТО “Союзнацька сила” у Союзній Федеративній Республіці Югославія, 1999 р.)

Одним з найважливіших завдань Сил спеціальних операцій Об’єднаних Збройних сил НАТО під час проведення операції “Союзнацька сила” був пошук та евакуація пілотів, які були збиті засобами ППО СФРЮ на території Югославії.

Для виконання завдань в інтересах ССО 86-му експедиційному крилу були приписані два літаки АС-130U, три літаки МС-130Н, десять вертольотів МН-53J і два вертольоти МН-60G. Такий склад дозволяв виконувати більшу частину завдань, що стояли перед авіацією спеціального призначення.

Основним передовим аеродромом базування крила у рамках операції була авіабаза Бріндізі (Італія). Сили та засоби 86-го експедиційного авіакрила також розташовувалась на авіабазі м. Барі (Італія).

Прикладом в організації й оперативності дій підрозділів ССО ЗС США є пошук і рятування пілота літака F-117 зі складу 49-го винищувального авіакрила (схема дій наведена на рис. 5.3), який був збитий 27 березня 1999 року.



Рис. 5.3. Схема дій підрозділів СпС США підчас порятунку пілота F-117 у повітряній наступальній операції

Близько 23.00 засобами ППО СФРЮ у районі Буяновичі був збитий літак F-117. Пілот катапультивався, маючи при собі спеціальний радіомаяк, який дозволяв, використовуючи супутникову систему "NAVSTAR", встановити місцезонаження з точністю до 10 метрів та передати інформацію підрозділам служби пошуку й порятунку.

О 23.17 екіпаж літака спеціального призначення АС-130U, який оснащений апаратурою встановлення місцезнаходження льотного складу, що зазнав аварію, а також апаратурою зв'язку та управління, отримав сигнал від пілота і о 23.20 передав координати його місцезнаходження на пункт управління (авіабаза м. Бріндізі).

Через декілька хвилин літак АС-130U з бази Бріндізі взяв курс у район падіння F-117. У пошуку й транспортуванні пілота також брали участь вертольоти МН-53J і МН-60G, які о 04.00 28 березня вилетіли з бази Бріндізі з метою забезпечення рятувальної операції й подальшому транспортуванні пілота.

О 04.40 вертольоти провели посадку на ДВКД "Nassau" для дозаправки паливом. О 05.14 пілот F-117 передав сигнал готовності до евакуації. О 05.45 вертольоти досягли району Буяновичі. О 06.00 вертоліт МН-53J у режимі максимального маскування прибув до місцезнаходження пілота, виконав посадку і взяв його на борт. О 07.00 вертольоти приземлились в аеропорту Тузла (Боснія і Герцеговина).

Через деякий час пілота було доставлено на авіабазу Авіано (Італія).

Успішні дії літаків і вертольотів 86-го експедиційного авіакрила щодо рятування пілота літака F-117 стали можливими в результаті злагоджених дій особового складу, дотримання режиму радіомовчання під час операції, чіткого виконання екіпажами задіяних літаків, вертольотів та підрозділів спецпризначення своїх завдань, швидкого інформування та дій рятувальних груп.

5.6. Захоплення і знищення важливих об'єктів противника (дії військ СРСР в Афганістані, 1979 – 1989 рр.)

Одним із типових прикладів успішного проведення нальоту було захоплення та знищення штабу моджахедів мотострілецьким взводом.

З отриманням завдання і розвідувальних даних про місцезнаходження штабу командир роти разом з командиром взводу спочатку вивчили місцевість по карті, потім на вертольоті. Під час рекогносцировки було обрано місця висадки груп та визначено напрямки дій своїх підрозділів, а також маршрути їх відходу після виконання завдання. Склад груп та напрямок дій залежав від місцевості, розміщення штабу та складу групи охорони противника.

За таких умов командир вибрав декілька напрямків для дій, тому й висадка здійснювалася в декількох місцях під прикриттям вертольотів і в безпосередній близькості від штабу, за скритими складками місцевості. Успіх бою залежав від одночасності і узгодженості дій всіх груп. Тому особливого значення набув фактор часу та вміння орієнтуватися в горах. Така узгодженість за часом і рубежами дій відділень забезпечувала успішну ліквідацію штабу без втрат.

Висадившись з вертольотів, відділення приховано з дотриманням заходів безпосередньої охорони у встановлений час вийшли у вихідне положення. Після нанесення удару по штабу вертольотами вогневої підтримки, що було сигналом для атаки, відділення атакували штаб з декількох напрямків.

Після знищення штабу бойовиків взвод, захопивши полонених, документи й зразки озброєння, відійшов у новий визначений район для збору і посадки у вертольоти. Відхід взводу, посадка у вертольоти на землі прикривались своїми силами, а з повітря до повернення в місця постійної дислокації – вертольотами вогневої підтримки.

Успішні дії мотострілецьких військ на землі не могли вестися без допомоги авіації. Самостійні бойові дії авіації в Афганістані з ураження угруповань та окремих об'єктів противника являли собою одну зі специфічних форм застосування авіаційних підрозділів, що застосовувалася в обмеженому районі з метою знищення як окремих угруповань моджахедів, так і знищення баз і складів. Такі дії застосовувались на основі спільних рішень командування 40-ї армії, головного військового радника, керівництва афганської армії і найчастіше за все тоді, коли умови місцевості не дозволяли загальновійськовим підрозділам швидко висунутись у район розташування противника, а обстановка вимагала негайного реагування.

Дії радянських військ у районах підземного водопостачання (колодязів, ариків) – одна зі специфічних форм застосування підрозділів зі складу 40-ї армії, яка застосовувалася з метою знищення противника в районах крязів (тобто діючих колодязів і підземних ариків подачі води на поля і в населені пункти, розвинених в передгірських районах країни, часто прихованих або уміло замаскованих). Крязи широко використовувались моджахедами як укриття, склади та оборонні споруди. У кліматичних умовах Афганістану вони мали велику протяжність, відрізнялися розгалуженістю і майже “невидимістю”.

Прорахунки командування 40-ї армії полягали у тому, що тільки через три роки після початку бойових дій радянські спецпідрозділи “розкрили” особливості крязної системи Афганістану. Після цього розпочалося планування бойових операцій з урахуванням “підземного” фактора. При підході до крязу блокувався вхід, вихід і окремі колодязі, в яких встановлювалися засади і по яких готувався вогонь артилерії. Через виходи за допомогою гучномовців противнику пропонувалося здатися. Якщо моджахеди відмовлялися вийти із крязів і скласти зброю, в крязні колодязі, розташовані на відстані 20 – 30 м один від одного, опускалося і одночасно підривалося по 25 – 30 кг вибухової речовини і закидалися димові шашки. Для огляду крязу створювалася оглядова група в складі 4 – 5 чол. (у т. ч. один сапер) на чолі з досвідченим командиром.

Схема дій мотострілецького взводу з захоплення та знищення штабу моджахедів наведена на рис. 5.4.

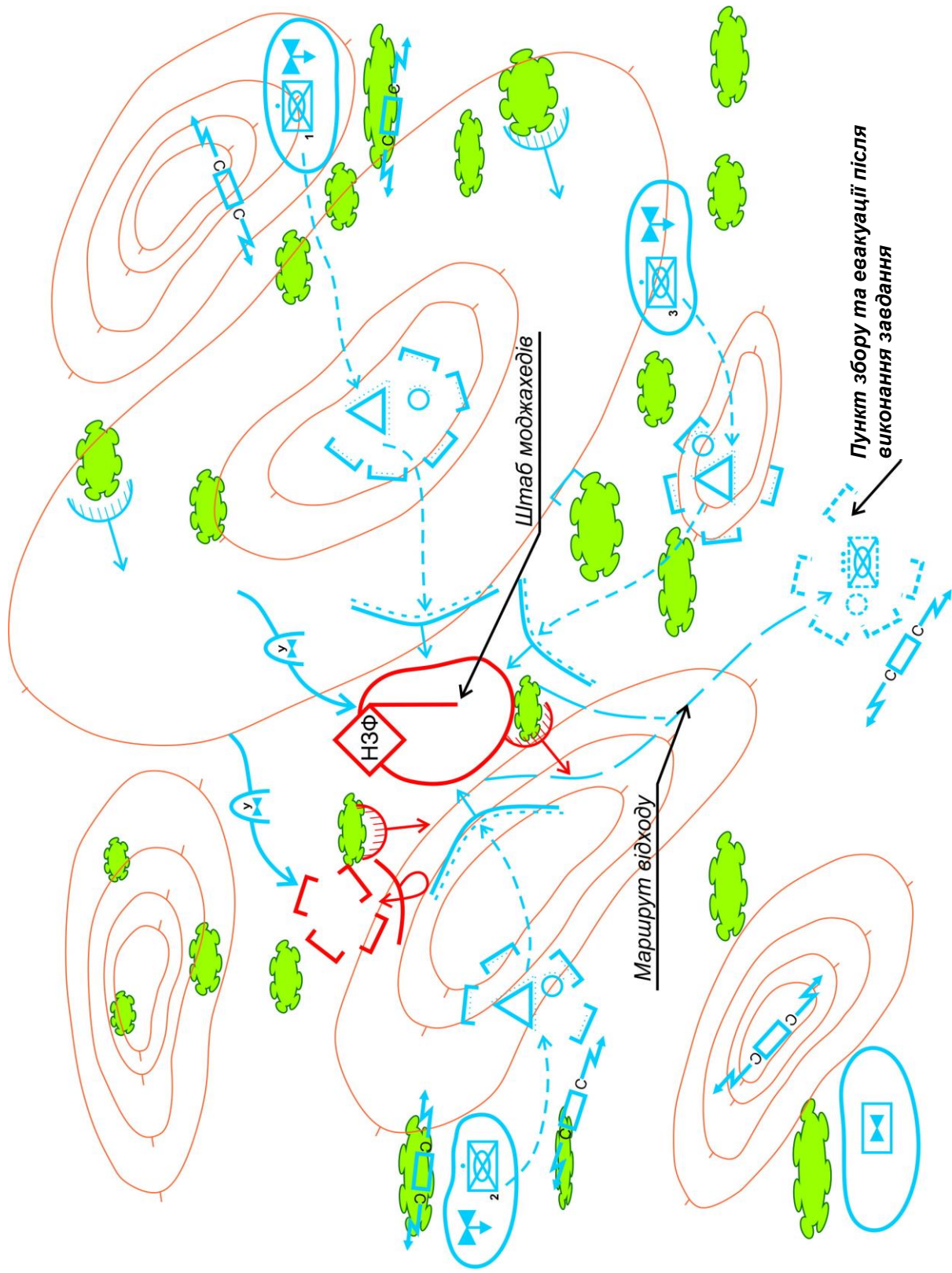


Рис. 5.4. Схема дій мотострілецького взводу при захопленні та знищенні штабу моджахедів

Група забезпечувалась респіраторами, засобами освітлення та зв'язку. Два солдати, у тому числі сапер, спустившись у кряз, визначали наявність мін і перевіряли результати вибуху; наступні 2 – 3 солдати прикривали дії першої пари і прокладали телефонний кабель. Командир особисто керував діями підлеглих і підтримував зв'язок зі старшим начальником, який знаходився на поверхні.

На випадок екстреної евакуації група в крязі діяла в єдиній зв'язці. Живих моджахедів брали в полон, а при їх супротиві – знищували. Одночасно розшукували склади зі зброєю, боєприпасами та іншими матеріальними засобами. Підрозділ, який залишався на поверхні, знаходився в готовності до захоплення або знищення противника при можливому його виході із крязу. Він також відповідав за евакуацію групи огляду. В окремих випадках крязи не оглядалися, а їх входи та виходи блокувалися і руйнувалися.

5.7. Використання тунелів бойовими групами (арабо-ізраїльські зіткнення, 2006 р.)

Протистояння на півдні Лівану в 2006 році між ізраїльськими збройними силами і воєнізованими формуваннями ліванських та палестинських організацій залишається однією зі складових частин арабо-ізраїльського конфлікту, що продовжується вже більше півстоліття.

Ізраїльтяни намагаються створити “Буферну зону безпеки” на рубежі північніше ріки Ель-Літані.

Збройні формування “Хезбола” під час конфлікту діяли, як правило, групами до 20 чоловік, використовуючи при цьому підземні тунелі. Уникаючи прямих зіткнень з ізраїльськими військами на відкритій місцевості, вони заманювали ізраїльські колони бронетехніки у глибину своєї території і знищували їх групами після перегруповання через задалегідь підготовлену розвинену систему тунелів і підземних споруд. Укріплені підземні структури дозволяли бойовикам вийти зі свого бункера, відкрити мінометний чи ракетний вогонь по ізраїльським військам і повернутися під землю, не будучи виявленими.

У серпні 2006 року в одному з боїв у такий спосіб було знищено 11 ізраїльських танків.

В умовах систематичного впливу ізраїльської артилерії й авіації, а також з метою підвищення мобільності бойових груп керівництво “Хезболи” відмовилося від будівництва великих складів зброї, боєприпасів, військового майна, медикаментів і продовольства. Їх розміщали невеликими партіями в населених пунктах чи поблизу них, у будинках і господарських будівлях

прихильників “Хезболи”. Частина мініскладів розміщувалася в безпосередній близькості від кордону з Ізраїлем у тунелях.

Саме цим пояснюється низька результативність авіаційних і артилерійських ударів ізраїльтян у ході операції “Гідна відплата”.

У 1982 році ізраїльтяни вибудували між Газою і Єгиптом прикордонну стіну. Постачання зброї і вибухівки для продовження інтифади проти Ізраїлю було ускладнене. Але стіна не стала перешкодою для палестинців: вони в буквальному значенні пішли під землю. З цього часу жителі Сектора Гази почали рити тунелі до Єгипту. Ізраїль намагався завадити риттю тунелів, установивши 7,5-метрову бетонну чи залізну стіну уздовж границі, глибиною 3 метри. Тоді палестинці стали заглиблюватися на 10 – 15 метрів.

Ізраїль у відповідь розширив зону контролю на границі, але і це не зупинило жителів Гази – їхні ходи спочатку досягали довжини 300 – 400 метрів, потім 1 кілометра, а в наші дні – і 1,5 кілометрів. Ізраїль став використовувати ехолотатори та інші сенсори і періодично закладав вибухівку в ґрунт, щоб спровокувати обвал невиявлених ходів. Тоді палестинці “заглиблювалися” на 20 метрів.

По тунелях з Єгипту в Газу передавалася зброя і вибухівка. Більшість тунелів прориті для передачі зброї. Ті тунелі, що риються уздовж розділювального загородження, служать в основному для здійснення терактів.

Більшість тунелів проривається на глибині 6 – 10 м під землею. Враховується і призначення тунелю. Ті, що відриваються для передачі зброї, глибше, ніж тунелі, призначені для здійснення теракту, засідки. Вхідні отвори в тунелі маскуються усередині будинку (житлового чи покинутого) чи ж риються там, де вони непомітні (у садах, на плантаціях тощо), або виглядають як вузька глибока яма.

У ході ізраїльсько-палестинських конфліктів тунелі і каналізаційні труби дозволяли палестинцям під час оборонних дій після перегрупування сил і засобів обходити ізраїльські прикордонні й оборонні укріплення.

Успішні дії командирів бойових груп формування “Хезбола” і палестинських бойовиків у Секторі Газа проти ЦАХАЛ стали можливими в результаті ефективного використання тунелів.

Заслуговують уваги дії командирів бойових груп, які, уникаючи прямих зіткнень з ізраїльськими військами на відкритій місцевості, заманювали другі ешелони (резерви) ЦАХАЛ углиб своєї території і знищували їх після перегрупування через задалегідь підготовлену розвинену систему тунелів і підземних споруд.

5.8. Здійснення пошуку та проведення операції з зачистки у населеному пункті

(військова операція Багатонаціональних сил в Іраку, 2004 р.)

З 8 квітня 2004 року підрозділи 1 *бртд* (залучався штабний підрозділ чисельністю близько 100 військовослужбовців) та 2 *обркп* (залучалися бойові підрозділи загальною чисельністю близько 2200 військовослужбовців) сухопутних військ США розпочали проведення спеціальної військової операції “Бунтівний ятаган” з метою припинення заворушень в Ель-Кут.

Станом на 16 квітня до складу цієї бойової групи входили 19 танків М1 “Abrams”, 8 БМП М2 “Bradley”, більше 140 автомобілів “Hammer”, а також більше 65 вантажних автомобілів забезпечення.

Повітряну підтримку дій здійснювали: літак АС-130 “Shectre”, 8 вертольотів УН-60 “Black Hawk” та 17 вертольотів ОН-58 “Kiowa”.

Зосередження сил та засобів бойової групи в районі Ель-Кут проводилося виключно в нічний час, що стало характерною особливістю дій на початковому етапі операції.

План дій зазначеного угруповання ЗС США в провінції Васіт на поточну добу, як правило, відпрацьовувався штабом напередодні та доводився до виконавців у формі брифінгу.

При відпрацюванні плану широко застосовувались дані розвідки та сучасні комп’ютерні технології. Уся інформація виводилась на монітори, де відображались місцеположення всіх підрозділів та одиниць техніки бойової групи в районі проведення операції. При цьому використовувались цифрові карти місцевості, на яких відображались дані від усіх засобів розвідки, у тому числі космічної. Відеоматеріали надходили практично у реальному масштабі часу. Друковані карти використовувались дуже обмежено. Після закінчення брифінгу зміни до плану не вносились та додаткові завдання не ставились.

Активні заходи першого етапу операції “Бунтівний ятаган” – “зачистка” Ель-Кут проводились виключно у темний час доби (вдень здійснювались тільки патрулювання звільнених від бойовиків районів міста, а також охорона ключових об’єктів та шляхів на блокпостах). Це дозволяло американській стороні використовувати переваги наявних технічних засобів та уникати втрат серед особового складу.

З метою приховування часу та місця запланованих дій підрозділи бойової групи після виходу з бази прямували в різних напрямках, а у визначений час зосереджувались у встановлених районах та завдавали удари по позиціях бойовиків або проводили “зачистки”.

Безпосередньо перед висуванням наземних сил бойової групи, вертольоти вогневої підтримки завдавали повітряні удари по позиціях та скупченнях бойовиків. Для цього застосовувались некеровані ракети, бортові гармати та кулемети.

Літак вогневої підтримки AC-130 "Spectre" здійснював бойове чергування, яке розпочиналось в середньому за годину до початку проведення нічних "зачисток" та тривало до їх завершення. У ході ведення бойових дій він ефективно вражав вогневі позиції бойовиків за допомогою штатного артилерійського озброєння. Крім того, з борту літака здійснювалась повітряна розвідка в інтересах наземних сил, а також цілевказання вертольотам.

Після захоплення кварталів міста наземними силами спеціальні мобільні групи (до 7 автомобілів "Hammer" у кожній) проводили планові "зачистки" будинків. У цей період усі головні вулиці кварталу блокувались танками або БМП. Для ліквідації випадків збройного опору залучались також вертольоти та літак вогневої підтримки.

Під час проведення першого етапу операції в Ель-Кут у нічний час була введена комендантська година. Протягом її дії американські військовослужбовці відкривали вогонь на ураження у випадку будь-якого переміщення окремих осіб чи автотранспорту. Вдень всі переміщення місцевих жителів ретельно відслідковувались.

Аналізуючи приклад спеціальної військової операції з "зачистки" Збройних сил США "Бунтівний ятаган" необхідно відзначити фактори, які обумовили швидкий успіх операції:

- висока ефективність всіх видів розвідки, зв'язку та цілевказання, а також засобів ведення бою в нічний час;
- широке застосування потужної обчислювальної техніки для збору, обробки та розподілу розвідувальної інформації, а також планування бойових дій;
- високий професіоналізм особового складу в умовах ведення бойових дій в місті та вночі;
- наявність ефективних засобів повітряної підтримки Збройних сил США та налагодженої взаємодії між ними та наземними силами;
- оптимізація складу бойових груп та їх озброєння для ведення бойових дій у місті;
- якісне всебічне забезпечення операції.

Питання для самоконтролю

1. Завдяки яким активним діям чеченські бойовики змогли призупинити наступ федеральних військ у районі Аргунського міжгір'я 31 грудня 1999 року?
2. Яку тактику використали афганські моджахеди для диверсійних дій проти колони радянських військ поблизу міста Сайдабад у жовтні 1985 року?
3. Завдяки чому став можливий успіх груп СпП ODA багатонаціональних сил при розгромі іракських військ поблизу міста Дебекка в квітні 1991 року?
4. Перелічіть які дії забезпечили успіх 4-го загону СпП радянських військ у період 12 – 13 травня 1987 року при знищенні каравану афганських бойовиків.
5. Назвіть складові успіху 86-го експедиційного авіакрила при порятунку пілота літака F-117 27 березня 1999 року в районі міста Буденовичі.
6. Яку тактику дій використовувало командування 40-ї армії радянських військ для захоплення і знищення афганських бойовиків з урахуванням “підземного” фактору?
7. Як формування “Хезбола” використовували тунелі для нападу на ізраїльські війська?
8. Які фактори зумовили швидкий успіх операції “Бунтівний ятаган” багатонаціональних сил у 2004 році?

6. БОЙОВІ ДІЇ ВІЙСЬКОВО-ПОВІТРЯНИХ (ПОВІТРЯНИХ) СИЛ

6.1. Удари по важливих об'єктах противника

(Громадянська війна між Північним та Південним В'єтнамом за участю США, 1964 – 1973 рр.)

Удар американської авіації по в'єтнамському аеродрому Ен-Бет у грудні 1972 року проводився з метою знищення винищувальної авіації на аеродромі базування.

О 08.20, за годину до підходу основних груп забезпечення, з боку Тонкінської затоки у зону баражування прийшов літак ЕВ-66 та протягом виконання операції здійснював постановку активних завад.

О 09.20 у район аеродрому підійшла перша група літаків забезпечення у складі 8 F-4. Рухаючись строем “пеленг літаків” двома групами по 4 літаки з інтервалами 100 м по фронту на висоті від 4 000 м, вони здійснювали постановку завад різних типів. Застосовуючи пасивні завади, літаки нанесли удар по зенітно-ракетних комплексах системи ППО аеродрому; 4 керовані ракети AGM-45 “Shrike” кожен.

О 09.35 у зону аеродрому підійшла друга група літаків забезпечення у складі 4 F-4 і здійснила короточасний вхід до зони пуску зенітних керованих ракет ППО аеродрому, а після цього розвернулася, не входячи до їхньої зони ураження.

За ними на відстані 4 – 6 км йшла група з 12 літаків F-4C у щільному бойовому порядку, імітуючи політ стратегічних бомбардувальників В-52, яка викликала на себе вогонь ЗРВ, а після цього розійшлася врізнобіч, зриваючи завдяки цьому наведення ракет. Схема нанесення удару тактичної авіації США по в'єтнамському аеродрому Ен-Бет наведена на рис. 6.1.

Такі відволікаючі маневри і дії найбільш успішно льотчикам вдавалося здійснювати після постановки на борт кожного літака апаратури типу АМ/АРК-36 та АМ/АРК-37.

За допомогою цієї апаратури льотчик отримав попередження про опромінення літака наземними і літаковими РЛС, знав дальність до цих станцій, напрямок на них і тип. Крім того, ця апаратура давала можливість фіксувати пуск ракети “земля-повітря” і визначала характер її польоту. Усе це дозволяло льотчикам американських літаків спостерігати за обстановкою у районі бойових дій та маневрувати, у тому числі й проти випущених ракет.

З аеродрому було здійснено пуски кількох керованих ракет. Перша ланка F-4C застосувала маневр пікіруванням у напрямку ракети зі зміною курсу і маневрування курсом з набором висоти на форсажі.

Друга і третя ланки здійснили маневр висотою (набір висоти на відстані 10 – 12 км до ракети) із наступним різким розворотом під ракету (з відстані 6 – 7 км – різке зниження). Ці види маневрів дозволили американським льотчикам уникнути ураження.

Усі три групи забезпечення застосували КРС “Shrike”, “Standard ARM”, а також фугасні, осколочно-фугасні та кулькові бомби по засобах ППО і зайняли свої зони баражування на висоті 5 000 м для здійснення безпосереднього винищувального прикриття ударних груп.

Тільки після цього, о 10.05 у зоні аеродрому з’явилася ударна група з 12 F-105 та 12 F-4. Вони наближалися до цілі з різних напрямків, використовуючи рельєф місцевості на малих висотах: одна група літаків з південно-західного напрямку, друга – з південно-східного.

У результаті бомбометання з пікірування під кутом 40° з висот 1 200 – 1 500 м аеродром був виведений з ладу на три доби.

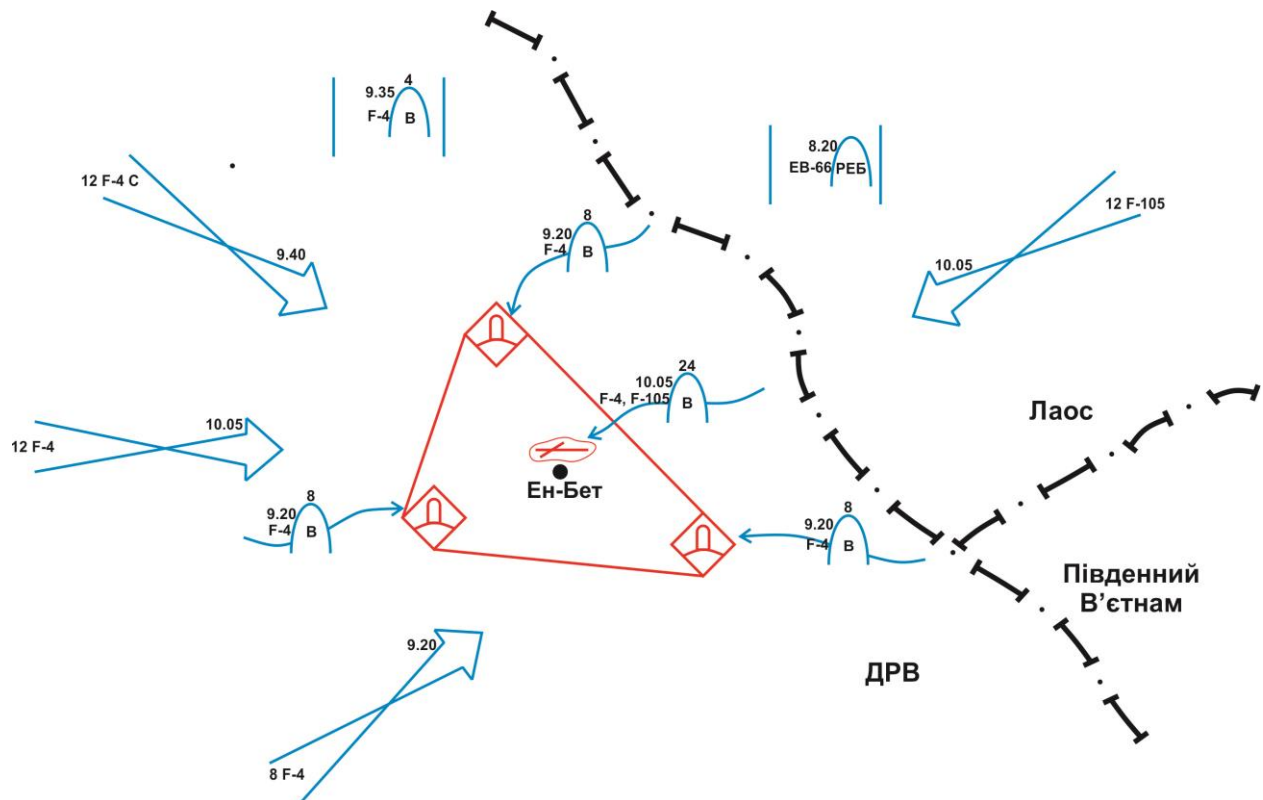


Рис. 6.1. Схема нанесення удару тактичної авіації США по в'єтнамському аеродрому Ен-Бет (грудень 1972 р.)

Успіху під час нанесення удару сприяли такі фактори:

- чітке планування операції та суворая організація взаємодії усіх командирів і підрозділів;
- виділення значних сил для бойового забезпечення удару (65 % від загальної кількості) і ретельна його організація;
- застосування активних і пасивних завад радіоелектронним засобам ППО, приділення значної уваги придушенню його зенітних ракетних комплексів;
- відволікаючі (хибні) дії у ході нальоту спеціально для цих цілей виділених груп літаків;
- здійснення блокування та ізоляції аеродрому, по якому завдавався удар;
- використання рельєфу місцевості для прихованості маршрутів підходу ударних груп.

6.2. Застосування крилатих ракет повітряного базування

(військова операція НАТО “Союзницька сила” у Союзній Федеративній Республіці Югославія, 1999 р.)

Нанесення ударів крилатими ракетами по військових об’єктах, об’єктах інфраструктури проводилося з метою завоювання переваги у повітрі та примушення військового керівництва Югославії до виконання вимог щодо припинення внутрішнього збройного конфлікту.

Для проведення операції “Союзницька сила” було створено ударне авіаційне угруповання, яке включало військові літаки й вертольоти ВПС і ВМС 13 країн НАТО та ударне корабельне угруповання ОВМС НАТО, основу якого складала кораблі-носії крилатих ракет морського базування (КРМБ). Схема застосування крилатих ракет повітряного базування наведена на рис. 6.2.

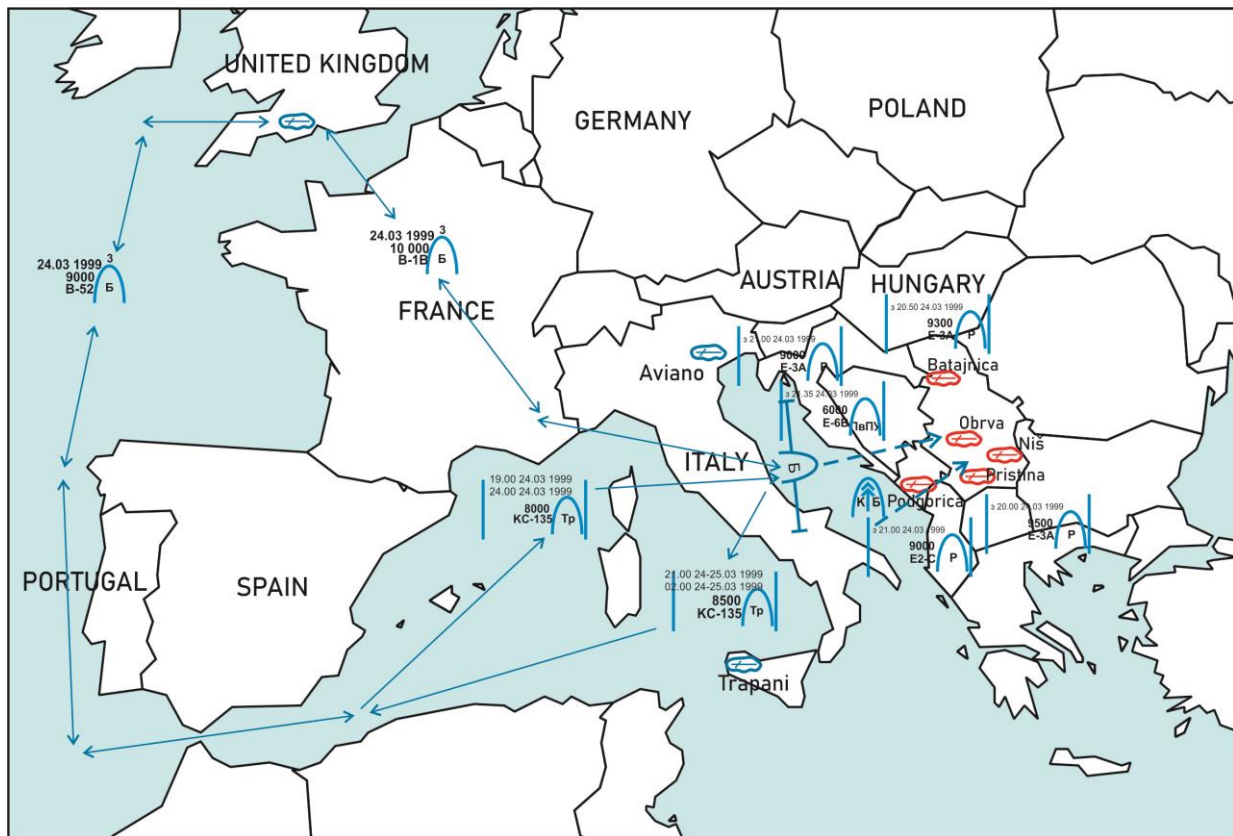


Рис. 6.2. Схема застосування крилатих ракет повітряного базування у ході операції “Союзницька сила”

Перший удар був завданий з 21.50 по 22.15 24 березня 1999 року. Він відіграв важливу роль в операції, оскільки від його результатів значною мірою залежав подальший успіх усієї компанії.

Особливістю першого удару було те, що особлива роль відводилася застосуванню крилатих ракет повітряного та морського базування. В ударі було випущено 110 КРМБ, з них: 80 – повітряного базування (пуск було зроблено з чотирьох літаків В-52 з району над Адриатичним морем),

30 – морського базування (пуск було зроблено з чотирьох кораблів та трьох атомних підводних човнів, які знаходились в Адріатичному морі). Одночасно з масованим пуском КР було розпочато комбінований груповий авіаційний удар, в ударному ешелоні якого було залучено не менше 26 літаків, у тому числі 2 В-2 та 6 F-117. Вхід літаків у повітряний простір СФРЮ здійснювався майже синхронно з пусками крилатих ракет (із затримкою на 5 – 10 хвилин). Захід літаків на ціль для бомбометання здійснювався двічі після дозаправки у повітрі за межами СФРЮ. Таким чином, загальна тривалість удару становила 1 годину 35 хвилин. Цілями першого удару стали близько 20 об'єктів, у тому числі: п'ять аеродромів, до 10 РЛС раннього попередження, до 12 позицій ЗРК, до 6 пунктів управління ППО.

Усього в першому ударі було використано до 230 боєприпасів (100 % – керовані, 70 % – високоточні), а саме:

- 110 КР (80 – КРПБ типу AGM-86С, 30 – КРМБ типу BGM-109С);
- 32 авіабомби типу GBU-32 JDAM із супутниковою системою наведення;
- до 50 авіабомб типу GBU-10, -12 з лазерною системою наведення;
- до 40 протирадіолокаційних авіаційних ракет AGM-88 “HARM”.

На ураження кожного об'єкта було витрачено, в середньому, сім боєприпасів.

Другий удар було нанесено приблизно через дві години після першого із застосуванням до 20 – 25 КРМБ та 30 – 50 літаків у складі ударного ешелону. Окрім повторного ураження об'єктів першого удару, він включав чотири стратегічні об'єкти інфраструктури, у тому числі три підприємства військово-промислового комплексу (ВПК).

У подальшому масовані ракетні удари в ході операції не завдавалися.

Здійснення масованих ракетних ударів дало можливість досягти мети війни без проведення наземної фази, як це було раніше.

Успіху під час проведення операції сприяли такі фактори:

- зміна співвідношення ударних літаків та крилатих ракет у порівнянні з близькими за змістом операціями останнього десятиріччя – “Буря в пустелі” (1991 р.) та “Союзницька сила” – якщо в першій з цих операцій співвідношення ударних літаків та крилатих ракет становило приблизно 4 до 1, то в останній – 1 до 5;

- принципова зміна поглядів командування ЗС США і ОЗС НАТО на характер першого удару в сучасній без'ядерній війні, тобто сам термін “перший масований авіаційний удар” втрачає свій сенс, оскільки перший масований удар стає суто ракетним, у якому тактичній авіації відводиться лише другорядна роль.

6.3. Повітряно-наземна операція

(військова операція Багатонаціональних сил “Шок і трепет” в Іраку, 2003 р.)

Операція проводилась з метою розгрому основних угруповань Збройних Сил Іраку та воєнізованих формувань і встановлення контролю над всією територією Іраку.

Задум командування коаліції на першому етапі полягав у активному наступі по пустелі вздовж правого берега Єфрату з виходом у центральні райони Іраку і подальшим проривом до Багдада через Кербелу, іншим напрямом повинен був стати удар в обхід Басри через Ен-Насирію на Ель-Амару з наступною ізоляцією південного угруповання ЗС Іраку і фактичним розсіченням Іраку навпіл.

Повітряна операція для забезпечення дій сухопутного угруповання під час повітряно-наземної операції американо-британської коаліції “Шок і трепет” проходила у два етапи:

Перший етап (21.03 – 30.03.2003)

Операція розпочалась з нанесення вибіркових точкових ракетно-авіаційних ударів, після чого почався наступ сухопутного угруповання сил коаліції.

Ракетно-авіаційні удари завдавалися щоденно, кількість ударів була від чотирьох (21 березня) до одинадцяти (28 та 29 березня). Тривалість ударів становила до 2-х годин. Інтервали між ними до 2-х годин. Удари здійснювалися переважно з великих висот і великих відстаней. Побудови ударів переважно у 3 ешелони (перший ешелон – КР, другий та третій – авіаційні).

Удари в основному завдавалися по важливих державних та військових об’єктах, об’єктах ППО, пунктах управління та підрозділах Збройних сил Іраку.

До нанесення ударів залучались літаки:

- палубної авіації (F/A-18C та F-14) з авіаносних з’єднань ВМС США та її союзників, розгорнутих у Середземному і Червоному морях, Перській затоці;
- тактичної авіації (F-15E та F-16C БАК ВПС США);
- стратегічної авіації (B-52H, B-2A, B-1B) з авіабаз Дієго-Гарсія (архіпелаг Чагос, Індійський океан), Ферфорд (Велика Британія), Уайтмен, штат Міссурі (США) та Марказ – Тамарід (Оман) відповідно.

З метою реалізації результатів розвідки в реальному масштабі часу при проведенні авіаційних ударів та управління авіацією залучались: літаки-розвідники E-8C “JSTARS”, RC-135, U-2, “Tornado GR.4”, літаки дальнього радіолокаційного виявлення (ДРЛВ) та управління, а також дані космічної розвідки (штучні супутники Землі типу “KH-11” і “Lacrosse”) та БПЛА.

Другий етап (31.03 – 19.04.2003)

На другому етапі продовжувалась авіаційна підтримка дій сухопутних військ. Ракетно-авіаційні удари завдавалися щоденно; найбільш інтенсивно удари наносилися у період з 31 березня по 10 квітня (від 5 до 14 ударів), після 14 квітня кількість авіаційних ударів та їх інтенсивність зменшилась. Суттєвих змін у термінах та побудові ударів не відбулося.

Удари завдавалися по важливих державних та військових об'єктах, об'єктах ППО, пунктах управління та підрозділах ЗС Іраку .

До нанесення ударів залучались літаки палубної, тактичної та стратегічної авіації. При цьому:

- до нанесення авіаційних ударів залучалось приблизно 10 – 20 літаків стратегічної авіації за добу;

- літаки тактичної та палубної авіації застосовувалися відповідно до кліматичних умов;

- не менш 50 % вильотів тактичної (ТА) та палубної (ПА) авіації було здійснено за запитом командирів наступаючих військ для надання безпосередньої авіаційної підтримки.

Загальні результати застосування ВПС в операції “Шок і трепет”:

- прогнозоване, достатньо ефективне ураження запланованих цілей дозволило командуванню США та їх союзників відмовитися від проведення повітряної кампанії й застосувати у ході бойових дій тактику серій групових ударів з використанням усіх видів бойової авіації та крилатих ракет;

- гарантоване подавлення оборони ЗС Іраку дозволило почати вторгнення СВ практично у перший день кампанії, а операція з оволодіння територією Іраку тривала лише 15 діб;

- аналіз застосування бойової авіації показав її домінуючу роль при проведенні наступальних операцій проти великих угруповань противника, що володіє сучасними видами зброї.

Успіху під час проведення операції сприяли такі фактори:

- нанесення ударів по важливих цілях в короткі відрізки часу, які на відміну від операції в Югославії (1999 року) здійснювалися не по промислових об'єктах, а по місцях перебування вищого воєнно-політичного керівництва Іраку, об'єктах можливого виробництва і зберігання зброї масового ураження (ЗМУ), штабах та таборах підготовки бойовиків;

- нанесення ударів парами стратегічних бомбардувальників по об'єктах на території Іраку в темний час доби;

- цілодобове чергування літаків дальнього радіолокаційного виявлення (ДРЛВ) у повітрі (8 – 12 годин) для якісного контролю повітряного простору Іраку, виявлення факторів застосування оперативно-тактичних ракет (ОТР) 8К14 “Скад” та забезпечення безперервного управління тактичною авіацією;

- суміщення об'єднаного центру повітряної операції (ОЦПО) з передовим ПУ ВПС ОЦК для підвищення ефективності управління авіацією;

- використання автоматизованої системи управління (АСУ) авіацією “ТВМС”. За допомогою цього комплексу АСУ здійснювалися: прийом розвідувальної інформації від ПУ оперативної і тактичної ланок; формування єдиної бази даних для її спільного використання структурними підрозділами ОЦПО; автоматичний вибір цілей і планування необхідних для їх ураження сил та засобів до окремого літака і виду зброї; забезпечення попередження своїх військ і сил союзників про застосування іракською стороною ОТР з

видачею цілевказівок; цілодобове патрулювання літаками ДРЛВ південного і північного кордонів Іраку з метою забезпечення застосування ударної авіації.

Ефективне застосування АСУ дозволило в умовах динамічних змін обстановки оперативно видавати цілевказання для ударної авіації (у близько 80 % бойових вильотів дані цілевказання вводилися у пам'ять бортових комп'ютерів безпосередньо у районі бойових дій) на основі інформації, отриманої від з'єднань і частин сухопутних військ.

6.4. Бойові дії зенітних ракетних військ

(військова операція НАТО "Рішуча сила" у Союзній Федеративній Республіці Югославія, 1999 р.)

Бойові дії угруповань ЗРВ Югославії проти багатонаціонального угруповання авіації НАТО проводилися з метою недопущення нанесення ракетно-авіаційних ударів по об'єктах інфраструктури.

Під час військової операції керівництво НАТО мало намір на першому етапі протягом 2 – 3 діб ударами з повітря, переважно в темний час доби, заблокувати авіацію ВПС СФРЮ на аеродромах, дезорганізувати систему військового та державного управління і придушити основні сили і засоби ППО, завдати значної шкоди основним угрупованням військ у районах ППД, ізолювати угруповання військ у Косово. На початок операції на озброєнні Сербії знаходилось *зрдн С-75* – 8 од., *зрдн С-125М1* – 15 од., *зрбатр "Куб"* – 17 од.

Багатонаціональне угруповання авіації (літаки 14 країн НАТО) включало більше 360 бойових літаків тактичної і палубної авіації (ТА і ПА), 21 літак стратегічної авіації (СА). Літаки ТА і ПА розміщені на 11 авіабазах Італії, літаки СА – у Франції (2 стратегічних розвідники U-2S), у Греції (4 літаки E-3A "AWACS"), у Великобританії (до 10 СБ В-52Н, 2 СБ В-2А), у ФРН (літак розвідки і наведення зброї E-8С "JSTARS"), в Італії (2 стратегічні розвідники U-2R).

Угруповання авіації 28 – 29 березня було посилене 9 СБ В-52Н, чисельність літаків ТА і ПА доведено до 400 од. (з них до 270 ударних). Завдання, які вирішувались ОВПС і ОВМС у ході операції на 1-му етапі: завоювання переваги в повітрі (блокування аеродромів та знищення літаків у повітрі, вогневих засобів, вузлів зв'язку і пунктів управління ВПС, ППО). При цьому в першому ешелоні завдавалися удари крилатими ракетами по об'єктах ППО і найбільш захищених об'єктах.

Для придушення системи ППО застосовувалися:

– ПРР типу AGM-88 "HARM", "ALARM" (не менше 4 – 6 по кожному радіоелектронному засобу одночасно) літаками США, ФРН, Великобританії (F-16 CJ/DJ, "Tornado" ECR, "Tornado" GR.1) як в автономному режимі, так із зовнішнім цілевказанням з літаків радіолокаційної та радіотехнічної розвідки RC-135 V/W з активним залученням демонстраційно-провокувальних груп;

– авіаційні бомби з напівактивним лазерним наведенням типу GBU, BGL (носії – літаки тактичної авіації ОВПС НАТО, палубної авіації ВМС США і Великобританії);

– новітні системи РЕП;

- касетні бомби;
- некеровані авіабомби різних типів.

Схема бойових дії зенітних ракетних військ наведена на рис. 6.3.

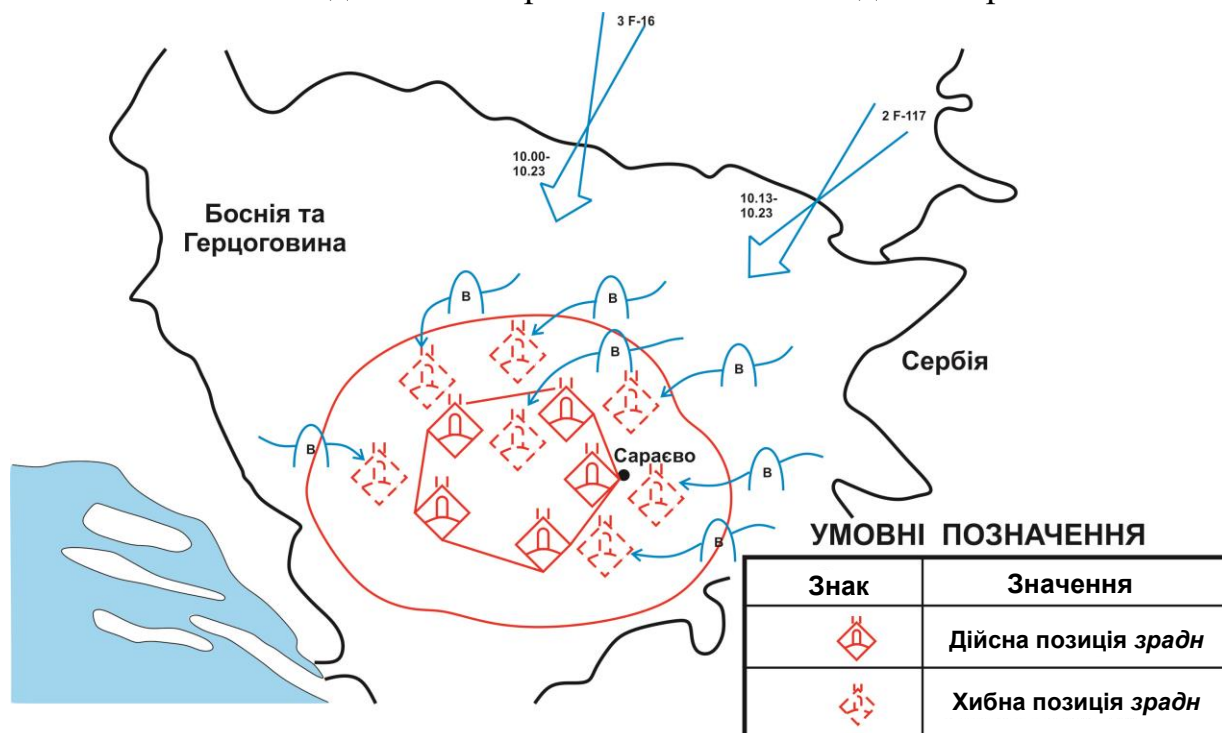


Рис. 6.3. Схема бойових дії зенітних ракетних військ

У повітряних боях і вогнем зенітних засобів вдалося збити, за заявою представників ЗС Югославії, 47 літаків, 4 вертольоти, 21 БЛА і більше 22 крилатих ракет.

Використання в комплексах С-125 пасивних тепловізійних станцій західного виробництва дозволило забезпечити їх живучість і прихованість роботи, раптовість застосування, стійкість до активних і пасивних завад, можливість діяти вдень та вночі. Велика увага приділялася маскуванню техніки на позиціях. Для цього використовувалися як штатні, так і підручні засоби маскування. Зокрема, кабіни бойового управління накривалися гумовими полотнами завтовшки 15 – 20 мм. Потім встановлювався зроблений з колод настил.

Для зниження ефективності ударів противника по засобах ППО широко застосовувалися імітатори випромінювання радіолокаційної станції (ІВРС) переносного типу. Вони встановлювалися на стартових позиціях на віддаленні від кількох сотень до кількох тисяч метрів від антенного поста або станції управління, розвідки і наведення (СУРН) ЗРК.

Випромінювана потужність імітатора становила 5 – 6 кВт. У його конструкції застосовувалися магнетрони, що використовувалися в бортовій радіоелектронній апаратурі літаків МиГ-21 і мали робочу частоту передавачів ЗРК. Спочатку потужність та тривалість роботи ІВРС була недостатня і бортова апаратура авіації НАТО могла їх розпізнавати. У зв'язку з цим у більшості випадків оператор наводив протирадіолокаційну ракету

“HARM” на випромінювальний пристрій вогневих засобів, ігноруючи імітатор. Потім конструкція ІВРС була допрацьована і параметри його випромінювання стали ідентичні характеристикам РЛС ЗРК. Незважаючи на те, що імітатори виготовлялися в промислових масштабах, відчувався їх явний дефіцит.

Про ефективність використання ІВРС свідчить той факт, що для ураження деяких радіолокаційних і вогневих засобів, в інтересах яких працювало кілька імітаторів випромінювання, авіація НАТО витратила надмірно багато часу і велику кількість ПРП, а в окремих випадках об’єкти взагалі не були уражені. Зокрема, за 30 днів бойових дій з двох ІВРС, що прикривали дві батареї “Квадрат” і один дивізіон С-125, було застосовано 14 і 15 протирадіолокаційних ракет “HARM” відповідно, при цьому ЗРК залишилися неушкодженими.

Іншим не менш ефективним засобом підвищення живучості ЗРК були кутові відбивачі, що встановлювалися на хибних і реальних бойових позиціях групами або по одному на віддаленні до 300 м від РЛС (СУРН). Найбільший ефект застосування кутових відбивачів досягався у поєднанні з інженерним обладнанням позиції. При цьому окоп для РЛС відривався з таким розрахунком, щоб нижній випромінювач антени знаходився на рівні землі. Це забезпечувало зменшення дальності виявлення на 20 – 30 %, але в той же час завдяки впливу підстилаючої поверхні і пониження випромінювача дещо спотворювалося поле радіолокації РЛС і здійснювалося оптимальне використання кутових відбивачів. Наприклад, по одній з обладнаних таким чином позицій зенітного ракетного полку “Квадрат”, що має дві групи кутових відбивачів, встановлених на відстані 100 і 300 м від РЛС П-15, безрезультатно було випущено вісім протирадіолокаційних ракет “HARM”.

Також зафіксовано випадок наведення ПРП “HARM” на дискову борону, залишену в полі на відстані близько 3 км від РЛС. Для захисту особового складу зенітних ракетних батарей використовувалися броньові листи, якими обкладалися станції управління, розвідки і наведення, оскільки штатний броньовий захист бойових машин був неефективним і не захищав обслугу від осколків ПРП “HARM”. Кутові відбивачі могли б стати штатними елементами бойового порядку підрозділів ППО.

Застосування угруповання ЗРВ ЗС Югославії дало можливість нанести досить значного збитку авіації НАТО, цьому сприяли такі фактори:

- використання в ЗРК пасивних тепловізійних станцій, що дозволило забезпечити живучість і прихованість, раптовість застосування, стійкість до активних і пасивних завад, можливість діяти вдень і вночі;
- маскуванню техніки на позиціях;
- широке застосування імітаторів випромінювання радіолокації станції (ІВРС) переносного типу;
- застосування кутових відбивачів.

6.5. Бойові дії зенітних ракетних військ

(Третя арабо-ізраїльська війна, 1967 – 1973 рр.)

При відбитті ізраїльської агресії в червні 1967 року зенітно-ракетні війська ОАР (Єгипет) не відіграли істотної ролі. Розгорнуті на той час зенітні ракетні частини для оборони міст Каїр, Александрія, Порт-Саїд, Суец, Асуан мали на озброєнні ЗРК типу С-75 М. За відсутності в дивізіонах системи розвідки радіолокації, налагодженого оповіщення про повітряну обстановку підрозділи ЗРВ при раптовому нападі не могли бути своєчасно приведені у бойову готовність.

У 1968 році і в першій половині 1969-го Ізраїль продовжував здійснювати провокаційні польоти літаками F-4, “Mirage IIIС”, Douglas A-4 “Skyhawk” та іншими, а з середини 1969 року почав вести систематичні бойові дії проти АРС. Найбільшої активності вони досягали з липня 1969 по січень 1970 року, з 30 червня по 3 серпня 1970 року.

У *перший період* ізраїльські ВПС атакували військові об’єкти, зосередивши основні зусилля на ураженні засобів ППО, особливо в зоні Суецького каналу. Так, у грудні 1969 року було нанесено низку ударів групами по 2 – 8 літаків по позиціях ППО. У результаті 5 з 7 *зрдн* були виведені з ладу, угруповання ППО втратило боєздатність, а ізраїльська авіація втратила 4 літаки. Усього за перший період ЗРВ АРС збили 7 літаків з витратою 8 ЗКР на одну збиту ціль.

Другий період характеризувався різною інтенсивністю дій ізраїльської авіації і невисокою активністю засобів ППО АРС, з урахуванням попередніх втрат. За цей час було збито 4 ізраїльські літаки.

Третій період відрізнявся запеклим протиборством. У центральній зоні Суецького каналу було створено угруповання ЗРВ у складі 13 *зрдн* С-75 і 3 *зрдн* С-125. Безпосереднє прикриття їх позицій здійснювали 4 зенітно-артилерійські полки, 4 окремі зенітно-артилерійські дивізіони малого калібру, 18 ЗСУ-23-4 “Шилка” і 20 взводів ПЗРК “Стрела-2”. Усього з 30 червня по 3 серпня це угруповання відбило 10 ударів ВПС Ізраїлю і збило 20 літаків (11 – С-75, 9 – С-125). Позиції ППО атакувалися 64 рази, з них 20 ударів припали на реальні цілі, при цьому 9 *зрдн* втратили боєздатність.

Заслуговує на увагу досвід застосування ПЗРК, за допомогою яких в 1969 – 1970 рр. знищили 17 бойових літаків і вертоліт Ізраїлю. Ними оснащувалися окремі батальйони ПЗРК (по 3 – 5 рот, у кожній по 3 – 4 взводи, у взводі 3 відділення по 2 ПМ), що здійснювали безпосереднє прикриття важливих об’єктів, угруповань військ, ЗРК, РТВ і аеродромів. Так, наліт ізраїльських ВПС, у ході якого планувалося розгромити угруповання ЗРВ ОАР в зоні Суецького каналу, був ретельно підготовлений. 13 липня на ізраїльську авіабазу Хатцор із США були доставлені новітні засоби постановки шумових завод проти ЗРК СА-75М “Двина”.

Вперше ізраїльські “Фантоми” могли піти в бій, захищені підвісними контейнерами РЕБ AN/APQ-71 фірми “Hughes Airgaft”. Однак, як показав подальший бій 18 липня 1970, проти ЗРК С-125 вони виявилися неефективні.

Були задіяні F-4E “Phantom” з 201-ї і 69-ї ескадрильї. У нальоті брали участь найбільш досвідчені льотчики, включаючи командирів обох ескадрилей. О 13.00 18 липня першими піднялися в повітря Douglas A-4 “Skyhawk”, обладнані засобами РЕБ для придушення радару раннього виявлення ППО ОАР. Потім зі своїх аеродромів базування (201-ша та 69-та *ae*) злетіли “Phantom”, приблизно о 13.30 вони зустрілися на схід від лінії Суецького каналу на висоті 6 000 метрів і розділилися на групи. Вісім F-4E “Phantom” завдавали удару з північного напрямку. З боку каналу (з північно-східного напрямку) угруповання ППО атакували щонайменше 4 “Phantom”. Обидві ударні групи діяли на гранично малих і малих висотах. Літаки відволікаючими групами здійснювали політ вздовж каналу на висоті 15 000 – 16 000 метрів за 25 – 30 км від позицій зенітних ракетних дивізіонів, при цьому 4 летіли з півночі на південь, а 2 – з півдня на північ. Одночасно в зону над угрупованням ЗРВ з північного заходу на середніх висотах увійшла група прикриття з повітря з 4-х “Mirage-IIIС”. Безпосередньо в нальоті брало участь 24 літаки.

Для єгипетських і радянських обслуг фальшстарт до бою був даний вранці близько 10.00. У повітряний простір над угрупованням увійшла ціль. Системи “свій-чужий” великих ЗРК не дозволили пуски, але один зі стрільців-зенітників встиг виконати пуск зі свого ПЗРК. Арабський літак зміг здійснити посадку. О 13.34 одночасно з двох напрямків 12 F-4E “Phantom” атакували єгипетські позиції. Ще не виявлені дивізіонами СА-75М, які перебували в засідці в зеленій зоні, ізраїльські винищувачі-бомбардувальники, атакуючи з півночі, відпрацювали прицільне бомбометання по стартових позиціях, 6 з яких були хибними. Першим відкрив вогонь арабський дивізіон СА-75, розташований на півночі. О 13.39 5-й зенітний ракетний дивізіон С-125 582 *зрп* здійснив захоплення головної машини північно-східної ударної групи і виконав пуск. “Phantom” йшли в атаку на середній висоті. Примітно, що бойова обслуга дивізіону С-125 змушена була перевести станцію наземної розвідки на 2-гу робочу частоту, тому що 1-ша частота була заглушена завадами.

Виявивши пуск, пілот не змінив курс і продовжив атаку, покладаючись на шумові завади контейнерів РЕБ, якими була обладнана машина. Але ракета вразила літак. Пошкоджена машина розвернулася у бік каналу. Прикриваючи свого командира, інший “Phantom” зайняв позицію позаду і почав виконувати маневр для “розкачки” системи наведення ракет.

О 13.40 було виконано другий пуск, але ціль, виконавши протиракетний маневр, залишилась неушкодженою. Обидві ракети самоліквідувалися. Зенітники встигли захопити нову ціль, що летіла на гранично малих висотах, і виконали 3-й пуск 2-ма ракетами. Виявивши пуск, літаки розлетілися в різні боки. Один з них запізнився з протиракетним

маневром і, незважаючи на те, що йому вдалося уникнути прямого влучення, був пошкоджений близьким розривом ЗКР. 5-й дивізіон 559-го зрп, перебуваючи на стартовій позиції 591, відкрив вогонь о 13.41, щоб перешкодити удару по єгипетському зрдн СА-75М. На висоті близько 5 000 метрів 1-ша випущена ракета вразила “Phantom”.

Коли дивізіон вів бойові дії, з тилу “Mirage-IIIС” було завдано бомбового удару по сусідній хибній позиції. У момент виконання ним “гірки” над центром стартової позиції на висоті 1 500 – 2 000 метрів дві ЗСУ-23-4 “Шилка” відкрили вогонь, до яких приєдналися обслуга ЗУ-23. Виявивши множинні розриви поряд з собою і за курсом, льотчик “Mirage-IIIС” зробив різкий розворот і вийшов з бою. Але при цьому на віражі він зміг виконати прицільний пуск ракет по іншій удаваній стартовій позиції, яка знаходилася усього за 300 – 500 метрів від дивізіону. Ракетою був уражений дерев’яний “антенний пост”.

Проведені Ізраїлем заходи РЕП і дезінформації ускладнили управління й координацію дій сухопутних військ, авіації та військ ППО арабських країн. У результаті ізраїльському командуванню вдалося ввести в оману військове керівництво арабських країн, домогтися оперативної й тактичної раптовості у розв’язанні війни й завдати нищівної поразки Збройним силам Єгипту, Сирії і Йорданії.

6.6. Радіоелектронна боротьба в бойових діях

(бойові дії під час арабо-ізраїльського конфлікту, 1970 р.)

У квітні 1970 року в генеральному штабі Єгипту було сформоване управління РЕБ. Цьому управлінню підпорядковувалися: батальйон завад тактичного радіозв’язку, рота завад авіаційного УКХ радіозв’язку й центр радіоелектронної боротьби. На озброєнні частин знаходилися станції завад радянського виробництва: Р-325, Р-330А, Р-824П, Р-834П, Р-118, Р-377. Крім того, у Єгипті діяли радянські частини радіорозвідки й радіозавад, радіотехнічний центр і розвідувальна авіаескадрилья.

Радіотехнічний центр складався з вузлів завад КХ радіозв’язку, УКХ авіаційного радіозв’язку бортовими РЛС і командно-технічного вузла. На його озброєнні були: станції завад системі радіонавігації “ТАСАН” Р-388, станції завад радіозв’язку Р-378, Р-824П, Р-834П, станції завад “Смальта” для придушення РЛС ЗРК МІМ-23 “НАВК”, станції завад літаковим РЛС СПБ-7, СПО-8, станції радіотехнічної розвідки РПС-3, ПОСТ-3М, НПС, АРС-3, СРКР-1, Р-375. До складу розвідувальної ескадрильї входили літаки ТУ-16Р та АН-12РР із засобами РТР і літаки постановники завад ТУ-16П та АН-12ППС, обладнані станціями завад УПС-22, -44, -55 і автоматами АСП-16, АПП-22 для викиду протирадіолокаційних відбивачів.

Особливо слід зазначити досвід бойового застосування в Єгипті 513-го окремого батальйону РЕБ, що перебував там з 1 березня 1971 року по 13 серпня 1972 року.

У результаті застосування завад радіозв'язок між ізраїльськими літаками й наземними пунктами управління часто порушувався, що негативно впливало на моральний стан екіпажів та на результати бойових дій у цілому. Після доповідей ізраїльських льотчиків на наземні пункти управління про порушення радіозв'язку вони отримували команди на припинення виконання бойового завдання й повернення на авіабазу. Радіотехнічний центр РЕБ був розгорнутий у бойовий порядок на позиціях у районі Каїра, а з бойового складу центру були сформовані рухомі групи РЕБ, які вели в зоні Суецького каналу радіоелектронну розвідку й створювали завади бортовим РЛС авіації Ізраїлю, що здійснювала нальоти на позиції зенітних ракетних комплексів і РЛС системи ППО Єгипту.

З метою забезпечення стійкості управління силами й засобами ППО Сирія і Єгипет використовували технічні засоби, вживали організаційні заходи захисту від завад та ураження ракетами класу “повітря-РЛС”. Найбільшу завадостійкість мало змішане угруповання військ ППО, до якого входили радіоелектронні засоби, що працювали в різних частотних діапазонах.

У жовтні 1973 року під час четвертої арабо-ізраїльської війни (6 – 25 жовтня) радіоелектронна боротьба з Ізраїлем велася з урахуванням досвіду дій у В'єтнамі та у війнах на Близькому Сході.

Для ведення розвідки й придушення радіоелектронних засобів близько 30 відсотків ізраїльських ударних літаків були обладнані американськими засобами РЕБ. Крім того, Ізраїль розробив власні передавачі завад. Засоби РЕБ використали винищувачі-бомбардувальники F-4 “Phantom”, “Skyhawk” і “Mirage-III”, безпілотні літаки й літаки РЕБ. До жовтня 1973 року в складі ізраїльських ВПС було 68 літаків, обладнаних засобами РЕБ. Деякі літаки, такі як F-4, були переобладнані на літаки РЕБ шляхом установаження в кожному по чотири контейнери із двома станціями радіозавад і автоматів викидання дипольних відбивачів та інфрачервоних цілей-пасток.

Якщо у ході агресії 1967 року ізраїльська авіація змогла нанести раптові удари по аеродромах, зенітних засобах, пунктах управління, радіолокаційних постах і таким чином забезпечила собі панування в повітрі, то в 1973 році це їй не вдалося. Всупереч очікуванням ізраїльтян, авіація зустріла серйозний опір з боку ППО противника. Особливо ефективними виявилися радянські ЗРК, застосовані Сирією та Єгиптом, які не дозволили авіації надавати підтримку сухопутним військам і завдавати удари по об'єктах.

Зазнавши поразки від засобів ППО, ізраїльська авіація змушена була (починаючи із третього дня війни) основні зусилля направити на боротьбу з РЕЗ, пунктами управління й ЗРК, а також перейти від масованих ударів групами по 24 – 30 літаків до ешелонованих дій малими групами по 4 – 8 літаків.

На початку бойових дій для придушення РЛС створювалися переважно пасивні завади літаками “Skyhawk” за допомогою автоматів AN/ALE-29, -38, а також авіабомб, споряджених дипольними відбивачами. Нальоти на війська й об’єкти відбувалися, як правило, на гранично малих висотах (до 25 м), а на сірійському фронті – через висоти гірського хребта Джебель-Шейх. При пуску ЗКР екіпажі літаків виконували протизенітний маневр (пкірування у бік пущеної ракети й зміни курсу з одночасним створенням активних і пасивних завад РЛС та радіозв’язку). Момент пуску ЗКР фіксували екіпажі спеціальних літаків або вертольотів, які по радіо попереджали ізраїльську ударну авіацію.

При подоланні системи ППО ізраїльська авіація застосовувала таку тактику. Спочатку подавляла роботу РЛС виявлення, цілевказання й наведення авіації, потім завдавала удари протирадіолокаційними ракетами й авіабомбами по РЛС, позиціях станцій наведення ракет (СНР) і аеродромах винищувальної авіації, і тільки після цього авіація переходила на підтримку сухопутних військ. По позиціях СНР завдавалися удари з одночасним застосуванням засобів радіозавад і відволікаючих груп літаків, як це практикувалося американською авіацією у В’єтнамі. Під час нанесення ударів радіозавади зазвичай ставилися з літаків і вертольотів, що виконували польоти в зоні над територією, захопленню ізраїльтянами. Зафіксовано також випадки застосування безпілотних літаків РЕБ типу AN/AQM-34С і -34Н, які підходили до зони ураження ЗКР за 1 – 1,5 хв до підльоту ударної групи авіації. Пускалися вони з літаків DC-130.

Для підвищення ефективності подавлення РЕЗ і подолання системи ППО дії ударних груп у складі 6 – 8 винищувачів-бомбардувальників часто підтримувалися групою забезпечення в складі 20 – 25 літаків із засобами РЕБ. Приблизно за годину до вильоту ударної групи проводилася розвідка об’єктів удару, станцій наведення ЗКР, РЛС пілотованими й безпілотними літаками-розвідниками. Потім у процесі нальоту ставилися радіозавади із середніх і великих висот, проводилися демонстративні дії на відволікаючих напрямках і наносилися удари по позиціях РЛС та СНР для приховування від радіолокаційної розвідки літаків ударних груп, що діяли на малих висотах (не більше 300 м).

Однак застосування засобів РЕП не допомогло ізраїльській авіації серйозно дезорганізувати системи ППО Єгипту й Сирії, які збили велику кількість літаків противника. Зі 110 літаків, які були збиті засобами ППО арабів у перші дні війни, 80 відсотків було знищено ЗКР і зенітною артилерією й тільки 10 – 15 відсотків у повітряних боях. Причинами низької ефективності радіоелектронного подавлення системи ППО стала мала кількість засобів РЕП і вузький робочий діапазон їх частот. Ефективність РЕБ ізраїльської авіації була знижена й тим, що в системі ППО Єгипту й Сирії використовувалися одночасно кілька типів РЕЗ із пристроями захисту

від радіо завод, що працювали на різних частотах. Розвідка Ізраїлю не зуміла виявити нові робочі частоти арабських РЕЗ, які раніше не відзначалися американцями у В'єтнамі. Американські приймачі типу AN/APR-25, -26, -27 та інші не змогли попереджати екіпажі літаків про радіолокаційне опромінювання й наведення на літаки ЗКР. У перші дні війни ізраїльська авіація швидко витратила запаси дипольних відбивачів, тому американці додатково направили в Ізраїль літаками 50 000 пачок дипольних відбивачів. Це дозволило створювати масовані пасивні заводи, що ускладнило радіолокаційне виявлення літаків і наведення на них ракет. Інфрачервоні цілі-пастки також виявилися недостатньо ефективними, тому що ЗКР з інфрачервоними ГСН, які застосовувалися арабами, не реагували на їхнє випромінювання, а наводилися на теплове випромінювання авіадвигунів і вражали літаки. Причиною цього стало те, що за інтенсивністю теплового випромінювання вони поступалися двигунам літаків.

Ізраїльська авіація для ураження РЛС, крім засобів РЕБ, застосовувала американські протирадіолокаційні ракети AGM-45 "Shrike". Запускалися вони з дальності 20 – 25 км від позицій РЛС, часто під прикриттям радіо завод.

Ракети "Shrike" мали недостатню дальність дії, що змушувало ізраїльські літаки для їхнього пуску входити в зону ураження ЗКР. Крім того, арабські екіпажі станцій наведення зенітних ракет уміло застосовували засоби боротьби із протирадіолокаційними ракетами. Поряд з ракетами "Shrike", літаки "Phantom" і "Skyhawk" для ураження РЕЗ застосовували американську тактичну керовану ракету AGM-65A "Maverick" з телевізійною системою наведення. Пускалися вони тільки в тих випадках, коли пілот добре бачив ціль за допомогою оптичного прицілу й на телевізійному екрані, встановленому в кабіні літака. Після виявлення цілі та захоплення її телевізійною камерою, встановленою в носовій частині ракети, пілот вмикав системи супроводу й передачі зображення ракети. Випущена ракета автоматично наводилася на ціль.

6.7. Дії радіотехнічних військ

(військова операція НАТО "Союзнницька сила" у Союзній Федеративній Республіці Югославія, 1999 р.)

В організаційній структурі сухопутних військ не було військ ВПС і ППО СФРЮ окремих радіотехнічних з'єднань та частин для ведення розвідки повітряного противника. Для забезпечення оповіщення про нальоти повітряного противника система радіолокаційної розвідки включала окремі підрозділи сухопутних військ, військово-повітряних сил, пости повітряного спостереження та агентурну розвідку в країнах-учасниках альянсу.

Основу радіолокаційного парку становили РЛС радянського виробництва типу П-12, П-15, П-14, П-35. Усього в корпусі ППО було до 80 РЛС із них до 23 – П-12, 23 – П-15, 14 – П-19, по 2 – П-14 і П-35, по 8 – П-18 і П-40. У сухопутних військах приблизно було до 16 РЛС типу П-15 (П19).

Усього було розгорнуто до 20 радіолокаційних постів по 1 – 5 РЛС різного діапазону. Територіально радіолокаційні підрозділи були прив'язані до розташування КП зенітних з'єднань і частин, до складу яких входили. Основна частина постів перебувала в районах міст Белград, Нові-Сад, Крагуєвац, Ніш, Пріштина. Відстань між постами у зазначених районах становила до 20 км.

Інформація про повітряного противника надходила від радіолокаційних постів на КП з'єднань та частин ЗРВ і передавалася на КП Військ ППО. Бойова та розвідувальна інформація передавалися по телефону з указанням азимута, дальності та висоти. Застосування завад літаками РЕБ ЕА-6В ВПС НАТО приводило до зменшення зон розвідки радіолокаційних постів на 40 – 60 % і зниження коефіцієнта перекриття суцільної зони розвідки до 1,0 і менше. Близько 30 % від усіх РЛС, які було розгорнуто на позиціях РЛП, складали РЛС метрового діапазону хвиль, що забезпечувало задовільні можливості з виявлення літаків.

Щоб уникнути ударів ПРР “HARM”, радіолокаційні засоби системи ППО Югославії здійснювали пошук цілей короткочасною роботою на випромінювання. У рамках регламентації роботи РЛС ЗРК тривалість роботи станцій обмежувалась 20 секундами, а для РЛС РТВ для виявлення повітряної обстановки декількома хвилинами. Як правило використовувались РЛС РТВ метрового діапазону хвиль для розвідки цілей у зв'язку з неможливістю їх ураження протирадіолокаційними ракетами. Дані про висоту польоту повітряних цілей часто не видавалися через знищення ПРР пересувних радіовисотомірів.

Для зниження ефективності ударів противника по засобах ППО широко застосовувалися імітатори випромінювання радіолокації станції переносного типу. Схему застосування радіотехнічних військ Югославії наведено на рис. 6.4.

Не менш ефективним засобом підвищення живучості РЛС РТВ та СНР ЗРК були кутові відбивачі, які встановлювалися на хибних і реальних бойових позиціях групами або одиночно на віддаленні до 200 м від РЛС (ЗРК). Максимальний ефект застосування кутових відбивачів досягався у поєднанні з інженерним обладнанням позиції. При цьому окоп для РЛС відривався з таким розрахунком, щоб нижній випромінювач антени знаходився на рівні землі. Це забезпечувало зменшення дальності виявлення на 20 – 30 %, але в той же час завдяки впливу підстилаючої поверхні і пониження випромінювача спотворювалося поле радіолокації і здійснювалося найбільш оптимальне використання кутових відбивачів.

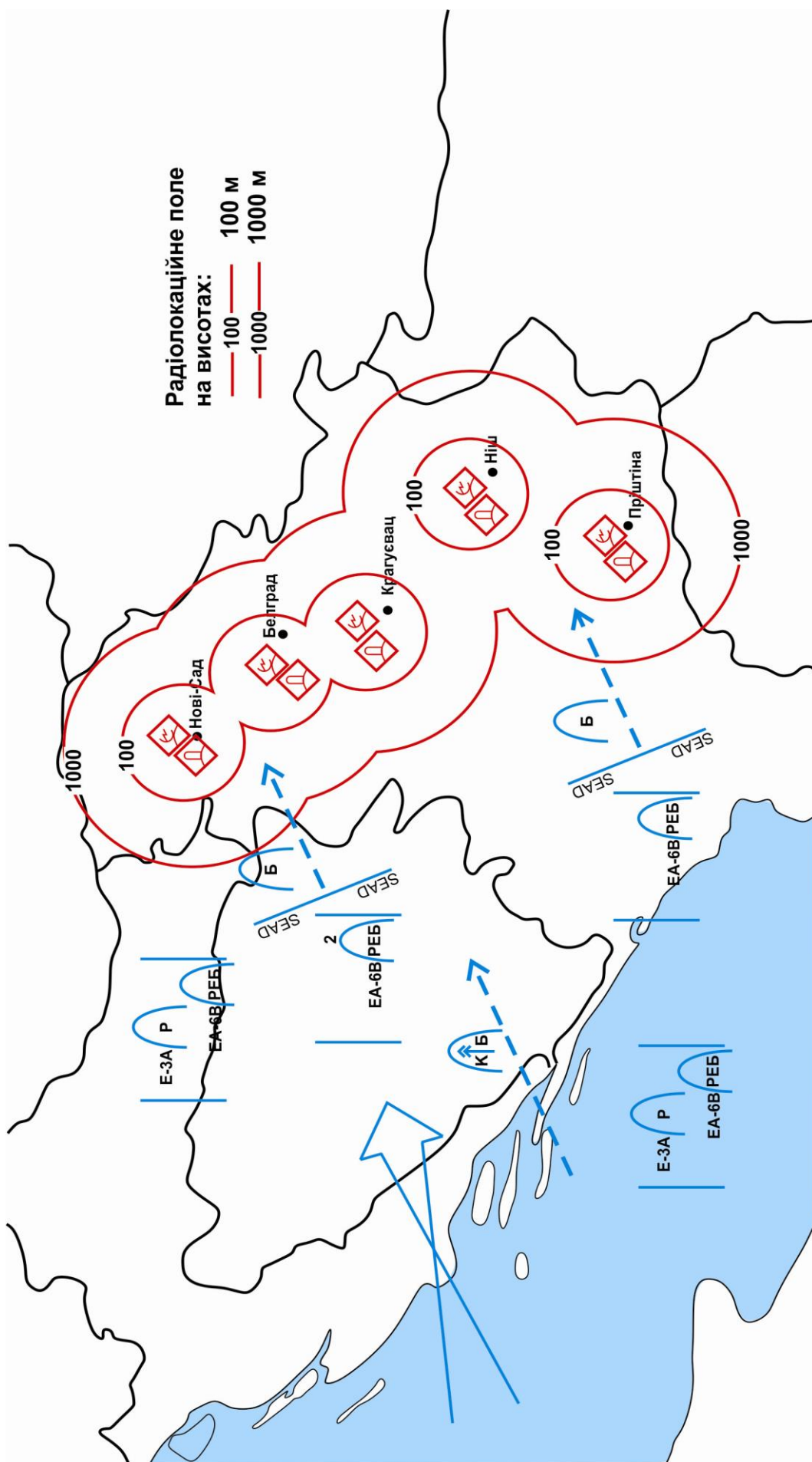


Рис. 6.4. Схема застосування радіотехнічних військ Югославії

Вибрана тактика застосування сил і засобів ППО дозволила, з одного боку, зберегти основні сили ППО з рівнем втрат, за різними джерелами, порядку 30 – 55 % і відносно керуваність ними, що могло позитивно позначитися в боротьбі з противником у разі початку наземної операції НАТО проти Югославії. Проте з іншого боку – не забезпечила прикриття об'єктів військово-економічного потенціалу, елементів військової і цивільної інфраструктури.

Питання для самоконтролю

1. Які фактори сприяли успіху удару авіації Збройних сил США по в'єтнамському аеродрому Ен-Бет у грудні 1972 року?
2. Які нові погляди Збройних сил США та ОЗС НАТО на характер першого удару в сучасній без'ядерній війні?
3. Опишіть етапи повітряно-наземної операції “Шок і трепет”, яку проводили Багатонаціональні сили у 2003 році в Іраку.
4. Які успішні дії ЗРВ Збройних сил Югославії дали можливість нанести значний збиток авіації НАТО в ході операції “Рішуча сила” 1999 року?
5. Наведіть приклади успішних дій підрозділів радіоелектронної боротьби під час арабо-ізраїльського конфлікту 1970 року.
6. Яку тактику дій використовували радіотехнічні війська Збройних сил Югославії під час операції НАТО “Союзницька сила” 1999 року?

ПІСЛЯМОВА

Історичний аналіз розвитку воєнного мистецтва свідчить, що після закінчення Другої світової війни локальні війни і збройні конфлікти стали неодмінними супутниками розвитку цивілізації. Складність сучасної суспільно-політичної обстановки у світі, особливо у Північній Африці, на Близькому Сході та на Корейському півострові, у Східній Європі, ще раз підтверджує тезу про неминуче використання у сучасному світі військової сили для досягнення політичних цілей. Дослідження локальних війн і збройних конфліктів за більше ніж сімдесятирічний період дозволяє виявити основні недоліки у створенні та застосуванні угруповань військ (сил).

Аналіз конкретних воєнно-політичних умов виникнення основних локальних війн і збройних конфліктів середини ХХ – початку ХХІ століття дозволив: виявити основні фактори, які впливають на створення та застосування угруповань військ (сил) протиборчих сторін в операціях (бойових діях) недалекого історичного минулого та сучасності; уточнити класифікацію та характер воєнних конфліктів.

Проведений аналіз показав, що тільки при конкретному і цілеспрямованому керівництві, у тісній взаємодії між усіма складовими угруповань військ (сил) можна досягти успіху у сучасних операціях (бойових діях, бою), а неврахування військовим керівництвом основних чинників обстановки, наявності у протиборчої сторони новітніх та удосконалених засобів збройної боротьби обов'язково призведе до поразки.

Застосування угруповань військ (сил) у локальних війнах і збройних конфліктах сучасності, особливо в активних фазах збройного протистояння, характеризується: швидкоплинністю, що досягається ретельною розвідкою противника за допомогою усіх можливих засобів добування інформації; відпрацюванням великої кількості різних варіантів застосування військ (сил) та вибором із них найбільш оптимального; прихованим зосередженням ударних угруповань у визначених районах; раптовими ударами різноманітних засобів ураження зі складу угруповань військ (сил); застосуванням великої кількості новітніх засобів ураження, у першу чергу далекобійних і повітряно-космічних.

Основною формою застосування угруповань військ (сил) у локальних війнах і збройних конфліктах сучасності є повітряна наступальна операція та повітряно-наземна наступальна операція, а їх складовими – завдання кількох масованих ракетно-авіаційних ударів, ведення систематичних бойових дій ВПС, ВМС та наземних угруповань військ (сил) при підтримці авіації.

Локальні війни, збройні конфлікти наочно показали постійно зростаючу роль авіації, космічних засобів розвідки і передачі інформації, високоточних засобів ураження у досягненні мети операції та воєнного конфлікту в цілому.

Частка високоточних засобів ураження від загальної кількості боєприпасів, що були застосовані в операції “Свобода Іраку”, становила 100 % під час проведення повітряно-наступальної операції та до 70 % за всю операцію.

Локальні війни і збройні конфлікти стали своєрідними полігонами для випробовування у польових умовах удосконалених і новітніх засобів збройної боротьби, відпрацювання форм і способів ведення бойових дій із застосуванням новітнього ОВТ, перевірки ефективності засобів управління та відповідності організаційно-штатних структур військ завданням, які можуть виконувати угруповання військ (сил) у сучасних операціях.

Вивчення досвіду створення та застосування угруповань військ (сил) у локальних війнах і збройних конфліктах після закінчення Другої світової війни надасть командирам, науково-педагогічним і науковим працівникам, курсантам (студентам, слухачам) університету додаткову інформацію, необхідну при визначенні складу і способів бойових дій угруповань військ (сил) у сучасних та майбутніх операціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арабо-израильские войны (Военно-историческая библиотека). – М. : АСТ; СПб. : Terra Fantastica. 2004. – 507 с.
2. Рибак М. І. Военне мистецтво в локальних війнах і збройних конфліктах 1950 – 1980 рр. ХХ століття : навч. посіб. / М. І. Рибак, С. В. Сидоров. – К. : НАОУ, 2004. – 144 с.
3. Война в Корее (1950 – 1953). – СПб. : Полигон, 2000. – 926 с.
4. Иншаков С. М. Гибридная война в системе военных угроз национальной безопасности : монография / С. М. Иншаков. – М. : РУСАЙНС, 2018. – 306 с.
5. Клаузевиц К. О войне : трактат / К. Клаузевиц. – Новоросийск : Эталон, 2014. – 532 с.
6. Конфликты и войны после распада СССР : монография / [В. Ю. Богданович, Л. Я. Маначинский, Ю. В. Егоров и др.]. – К., 2007. – 420 с.
7. Кузина С. И. Новые виды войн в процессах глобальной конкуренции государств / С. И. Кузина, С. Л. Хагуш // Государственное и муниципальное управление. Ученые записки. – Р. : РАНХиГС, 2017 – Вып. 3. – С. 160 – 164.
8. Локальні війни та збройні конфлікти другої половини ХХ століття (Історико-філософський аспект) : монографія / О. І. Гуржій, С. П. Мосов, В. Д. Макаров та ін. – К. : Знання, 2006. – 356 с.
9. Лаффин Д. Израильская армия в конфликтах на Ближнем Востоке. 1948 – 1973 / пер. с англ. / Д. Лаффин. – М. : АСТ, Астрель, 2002. – 64 с.
10. Мессенджер Чарльз. Энциклопедия войн ХХ века. / Чарльз Мессенджер. – М. : ЭКСМО-ПРЕСС. Яуза, 2000. – 512 с.
11. Моше Даян, Шабтай Тевет. Арабо-израильские войны 1956, 1967 / Даян Моше, Тевет Шабтай. – М. : Изограф, ЗКСМО, 2003. – 496 с.
12. Некоторые вопросы боевого применения группировок вооруженных сил США и их союзников в зоне Персидского залива. – К. : ВА ПВО СВ, 1991. – 39 с.
13. Радецкий В. Г. Развитие военного мистецтва у війнах періоду другої половини ХХ століття : монографія / В. Г. Радецкий. – К. : НАОУ, 2006. – 243 с.
14. Сенченко Н. И. Теория и практика невидимых войн / Н. И. Сенченко. – К. : КИТ, 2009 – 504 с.
15. Стрижевський В. В. Розвиток загальної тактики в локальних війнах і збройних конфліктах другої половини ХХ та на початку ХХІ століть : монографія / В. В. Стрижевський. – К. ; НАОУ, 2006. – 272 с.
16. Телелим В. М. Досвід створення та застосування угруповань військ (сил) у локальних війнах і збройних конфліктах другої половини ХХ та на початку ХХІ століття : монографія / В. М. Телелим, О. М. Загорка, В. В. Стрижевський. – К. : НУОУ, 2012. – 336 с.
17. Ципис С. Тайная война: новые формы противостояния 21-го века. URL: <http://www.forumdaily.com/tajnaya-vojna-novye-formy-protivostoyaniya-21-go-veka/> (дата обращения 04.06.2020).

Навчальне видання

Гузченко Сергій Вікторович
Гишко Геннадій Борисович
Малицький Руслан Жоржович
Скиба Євгеній Володимирович
Пугач В'ячеслав Вікторович

**ПРИКЛАДИ ЕПІЗОДІВ
БОЙОВИХ ДІЙ У ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

Навчальний посібник

Редактор *Л. Ф. Моренець*
Технічний редактор *Т. В. Василенко*
Коректор *Н. К. Гур'єва*

Підп. до друку . . . 2021. Формат 60×84 / 16. Папір офсетний.
Гарнітура “Times New Roman”. Друк цифровий. Ум. друк. арк. 6,51.
Тираж 30 пр. Зам. №

Видавець і виготовлювач
Харківський національний університет Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба
61023, Харків – 23, вул. Сумська, 77/79
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5370 від 30.06.2017